

Złożenie pracy online:
2018-06-08 22:32:19
Kod pracy:
5652/35944/CloudA

Piotr Majcher
(nr albumu: 22966)

Praca magisterska

Percepcja postaw rodzicielskich a system wartości studentów neofilologii

The perception of parental attitudes and the value system of students of modern philology

Wydział: Wydział Nauk Społecznych i
Informatyki

Kierunek: Psychologia

Specjalność: psychologia kliniczna i osobowości

Promotor: dr Michał Grygielski

Panu dr. Michałowi Grygielskiemu składam podziękowanie za cenne uwagi i wskazówki, które były bardzo pomocne w napisaniu niniejszej pracy

Streszczenie

Celem niniejszej pracy jest odpowiedź na pytanie, czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób percepcja postaw prezentowanych przez rodziców studentów neofilologii koreluje z ich systemem wartości. Punktem wyjścia jest hipoteza, że percepcja postaw rodzicielskich (akceptacji, wymagania, autonomii, niekonsekwencji, ochraniań) koreluje dodatnio lub ujemnie z postrzeganiem określonych wartości ostatecznych i instrumentalnych. Została również postawiona hipoteza, że preferencja określonych wartości ostatecznych i instrumentalnych przez studentów neofilologii modyfikowana jest przez zmienne rozwojowe i środowiskowe.

Badaniom poddano grupę 120 studentów neofilologii w wieku 19 – 24 lata, w tym 56 studentów studiów I stopnia oraz 64 studentów studiów II stopnia. Jako narzędzia badawcze wykorzystano KPR-Roc – Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy oraz Skalę Wartości (SW) – polską adaptację Value Survey M. Rokeacha.

Uzyskane wyniki potwierdzają hipotezę, że istnieje korelacja pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a ukształtowaniem się określonego systemu wartości przez studentów neofilologii. Wyniki nie potwierdzają jednak drugiej z postawionych hipotez: Brak jest dowodów, że preferencja określonych wartości przez studentów neofilologii modyfikowana jest przez zmienne rozwojowe i środowiskowe.

Wyniki potwierdzają założenia teoretyczne leżące u podłoża niniejszej pracy w zakresie korelacji pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a systemem wartości studentów neofilologii.

Uzyskane wyniki znaleźć mogą praktyczne zastosowanie w poradnictwie rodzinnym oraz na gruncie psychologii rodziny.

Słowa kluczowe

postawy rodzicielskie, wartości, wartości ostateczne, wartości instrumentalne, studenci neofilologii

Abstract

The aim of this work is to answer the question whether, and if so, how the perception of attitudes presented by parents of students of modern philology correlates with their value system. The starting point is the hypothesis that the perception of parental attitudes correlates positively or negatively with the formation of the value system of students of modern philology. Additionally a hypothesis was put forward that the preference of terminal and instrumental values by students of modern philology is modified by developmental and environmental variables.

A group of 120 students of modern philology at the age of 19-24 were subjected to research in this regard, including 56 first-degree students and 64 second-degree students. As research tools were used: the Questionnaire of the Retrospective Assessment of Parental Attitudes by M. Plopa and the Value Survey – the Polish adaptation of the Value Survey by M. Rokeach.

The obtained results confirm the hypothesis that there is a correlation between the perception of parental attitudes and the formation of a particular system of values by students of modern philology. The results, however, do not confirm the second hypothesis. Obtained results can be used in family counseling and family psychology.

Keywords

parental attitudes, values, terminal values, instrumental values, students of modern philology

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	1
WSTĘP	3
ROZDZIAŁ 1. PROBLEMATYKA POSTAW RODZICIELSKICH I WARTOŚCI W TEORIACH I BADANIACH PSYCHOLOGICZNYCH	6
1.1. POSTAWY RODZICIELSKIE	6
1.1.1. Środowisko rodzinne i postawy rodzicielskie – uwagi wstępne	6
1.1.2. Definicja postawy rodzicielskiej	9
1.1.3. Typologia postaw rodzicielskich.....	11
1.1.4. Postawy rodzicielskie a zachowanie dzieci.....	25
1.2. WARTOŚCI W UJĘCIU PSYCHOLOGICZNYM	29
1.2.1. Pojęcie wartości.....	29
1.2.2. Koncepcje wartości	31
1.2.3. Typologia wartości	33
1.2.4. Teoria wartości M. Rokeacha.....	34
1.2.5. Wartości a funkcjonowanie osobowości	40
1.3. POSTAWY RODZICIELSKIE A KSZTAŁTOWANIE SIĘ SYSTEMU WARTOŚCI	42
ROZDZIAŁ 2. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ	46
2.1. PROBLEM PRACY I PYTANIA BADAWCZE	46
2.2. HIPOTEZY BADAWCZE	46
2.3. NARZĘDZIA BADAWCZE.....	47
2.3.1. KPR-Roc – Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy	47
2.3.2. Skala Wartości (SW) – polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha	48
2.4. GRUPA BADANYCH OSÓB I PRZEBIEG BADAŃ.....	49

ROZDZIAŁ 3. PREZENTACJA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH I ICH PSYCHOLOGICZNA INTERPRETACJA	50
3.1. PERCEPCJA POSTAW RODZICIELSKICH I SYSTEM WARTOŚCI BADANYCH STUDENTÓW	50
3.1.1. Postawy rodzicielskie matek i ojców w percepcji badanych	50
3.1.2. System wartości badanych studentów neofilologii.....	61
3.2. ANALIZA ZWIĄZKÓW KORELACYJNYCH MIĘDZY PERCEPCJĄ POSTAW RODZICIELSKICH A SYSTEMEM WARTOŚCI BADANYCH STUDENTÓW NEOFILOLOGII.....	67
3.3. DYSKUSJA WYNIKÓW	91
ZAKOŃCZENIE.....	94
BIBLIOGRAFIA.....	96
SPIS TABEL.....	98
SPIS WYKRESÓW.....	102
SPIS RYSUNKÓW	103

WSTĘP

Skutki zmian systemowych w Polsce po 1989 r. widoczne są nie tylko na płaszczyźnie ustrojowej i makrospołecznej, lecz także na płaszczyźnie mikrospołecznej. Transformacja spowodowała zasadnicze zmiany w odbiorze i ocenie otaczającej rzeczywistości. System wartości osób urodzonych po 1989 r. różni się w związku z tym istotnie od systemu wartości wcześniejszych pokoleń Polaków. W swoim życiu poszukują oni innych celów i ideałów niż ich poprzednicy.

W obrębie wskazanej powyżej grupy osób na szczególną uwagę zasługują studenci neofilologii. W ich przypadku zasadne wydaje się zbadanie, dlaczego zdecydowali się na podjęcie studiów o takim profilu i czy miał na to wpływ wyznawany przez nich system wartości. Interesujące jest również udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy prezentowany przez studentów system wartości związany jest z ich powodzeniem na studiach. Ze względu na to, że rodzice badanej grupy studentów to osoby wychowane jeszcze przed 1989 r., lecz wychowujący swoje dzieci już po zmianach społeczno-politycznych wartym zbadania jest także fenomen, w jaki sposób percepcja postaw rodzicielskich koreluje z ukształtowaniem się systemu wartości badanej grupy studentów neofilologii.

Zasadniczym celem pracy jest odpowiedź na pytanie, czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób percepcja postaw prezentowanych przez rodziców studentów neofilologii koreluje z ich systemem wartości. Bezspornym bowiem jest fakt, że postawy rodzicielskie oddziałują na całokształt rozwoju dziecka. W zależności od tego, jak rodzice realizują swoje role, mogą oni zarówno przyczynić się do pobudzenia, jak i zahamowania rozwoju osobowości swojego dziecka. Dlatego warunki, w których ono się wychowuje, wpływają na jego przyszłe życie. Dotyczy to także jego systemu wartości: Wartości, jakie wyznaje i ceni młody człowiek w dużej mierze uzależnione są od tego, z jakimi wzorcami konfrontowany był młody człowiek w środowisku rodzinnym. W procesie identyfikacji przejmowane są bowiem poglądy, wzorce zachowań oraz system wartości.

Termin postawa rodzicielska rozumiany będzie zgodnie z ujęciem M. Ziemskiej (2009) jako tendencja do zachowania się w pewien specyficzny sposób w stosunku do dziecka oraz zgodnie z ujęciem M. Pecyny (1998) jako emocjonalny stosunek rodziców do dziecka, który wywołuje u niego reakcje w postaci specyficznego zachowania się prawidłowego lub zaburzonego.

Termin *wartość* rozumiany jest natomiast jako struktura psychiczna uwewnętrzniona w wyniku kulturowego, społecznego i osobistego doświadczania. Zgodnie z teorią Milтона Rokeacha wartości to trwałe przekonania dotyczące tego, że dany sposób postępowania bądź ostateczny stan egzystencji jest preferowany albo osobiście albo społecznie względem alternatywnych sposobów postępowania lub ostatecznych stanów egzystencji (Cieciuch, 2013).

Określenie *system wartości* rozumiany jest jako trwała organizacja na kontinuum ważności przekonań dotyczących bardziej pożądanym sposobów postępowania lub ostatecznych stanów egzystencji. Jest nabytą w procesie uczenia się organizacją zasad i reguł, która ma pomóc człowiekowi w dokonywaniu wyborów i rozwiązywaniu konfliktów.

Punktem wyjścia niniejszej pracy jest hipoteza, że percepcja postaw rodzicielskich koreluje dodatnio lub ujemnie z ukształtowaniem się charakterystycznego dla studentów neofilologii systemu wartości. Hipoteza taka może być postawiona, gdyż jednym z elementów środowiska rodzinnego, w którym wychowywane jest dziecko, są postawy rodzicielskie, a jak wspomniano wcześniej mają one związek z rozwojem osobowości dziecka i kształtowaniem się wzorców jego postępowania. Potwierdzają to badania prowadzone np. przez Marię Ziemińską. Dostępna literatura przedmiotu zajmuje się tą kwestią jednak w sposób ogólny, wskazując tylko, że określone postawy rodziców wywołać mogą określony skutek w rozwoju dziecka. Niedostępne są natomiast badania, które zajmowałyby się problemem korelacji pomiędzy postawami rodzicielskimi a systemem wartości pewnej określonej grupy osób – w przypadku niniejszej pracy jest nią grupa studentów neofilologii, zarówno kobiet jak i mężczyzn w wieku 19 – 24 lata. Przedmiotem badania są więc następujące zmienne i korelacje między nimi:

- percepcja postaw rodzicielskich oraz
- system wartości studentów neofilologii.

Do pomiaru wskazanych zmiennych wykorzystane zostały:

- KPR-Roc – Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy
- SW – Skala Wartości (polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha).

Niniejsza praca składa się z trzech rozdziałów głównych. W pierwszym zaprezentowane zostały kwestie teoretyczne dotyczące postaw rodzicielskich oraz wartości. W drugim przedstawione zostało tło metodologiczne pracy, a trzeci poświęcony jest analizie uzyskanych wyników.

ROZDZIAŁ 1. PROBLEMATYKA POSTAW RODZICIELSKICH I WARTOŚCI W TEORIACH I BADANIACH PSYCHOLOGICZNYCH

1.1. POSTAWY RODZICIELSKIE

1.1.1. Środowisko rodzinne i postawy rodzicielskie – uwagi wstępne

Osobowość dziecka w istotny sposób kształtowana jest poprzez jego rodzinne uwarunkowania. W procesie rozwoju młodego człowieka wskazać należy na postawy rodzicielskie, które mogą być czynnikiem pobudzającym lub zakłócającym kształtowanie osobowości dziecka. Spowodowane jest to faktem, że rodzina jest dla niego pierwszym środowiskiem wychowawczym i rozwojowym. W środowisku tym osobowość dziecka rozwija się i jest kształtowana w dwojaki sposób. Pierwszy z nich jest zamierzoną i świadomą pracą wychowawczą rodziców, drugi natomiast jest działaniem niezamierzonym, „jest oddziaływaniem przez tok czynności i zdarzeń, jakie w domu mają miejsce, przez stosunek dorosłych do tych czynności i zdarzeń, a szczególnie przez wzajemne stosunki członków rodziny do siebie i dziecka” (Ziemska, 2009, s. 6). Oznacza to, że wszelkie gesty i słowa kierowane przez rodziców do dziecka oraz wszystkie podejmowane przez nich czynności związane ze sprawowaniem nad nim opieki oraz wykonywane w związku z jego pielęgnacją naznaczone są pewnym ładunkiem emocjonalnym. Wskazać należy, że to emocjonalne oddziaływanie rodziców względem dziecka jest nieodłącznym elementem każdego procesu wychowawczego. Istotne jest to, że powoduje ono pewną reakcję dziecka w postaci określonego zachowania się. Tak więc to rodzice, a dokładniej rzecz ujmując ich zamierzone i niezamierzone postępowanie wobec dziecka związane jest nieodzownie z kształtowaniem się osobowości dziecka. Ich wpływ na kształtowanie się jego osobowości jest nie tylko pierwszym ważnym oddziaływaniem w tym względzie, lecz także oddziaływaniem wywierającym skutki w dalszych latach życia młodego człowieka (Ziemska, 2009). „A wpływ ten jest rozległy i oddziałują: na rozwój funkcji poznawczych dziecka, a później na jego osiągnięcia szkolne, na kształtowanie się jego równowagi uczuciowej i dojrzałości społecznej, na formowanie obrazu samego siebie i stosunek do siebie oraz do grupy rówieśniczej, a także na późniejsze pełnienie ról rodzinnych, w tym roli ojca czy matki wobec własnych dzieci” (Ziemska, 2009, s. 6). Zachowanie się rodziców względem dziecka

wpływa w związku z tym na to, jakim człowiekiem ono będzie w przyszłości oraz jakimi zasadami i wartościami będzie się ono kierować. Wskazać jednak należy, że stosunek rodziców do dziecka nie jest tylko oddziaływaniem na dwóch płaszczyznach: matka-dziecko oraz ojciec-dziecko. Relacji rodziców do dziecka nie można bowiem rozpatrywać w oderwaniu od całości relacji panujących w danej rodzinie (Ziemska, 2009). Jak stwierdza Maria Ziemska: „Postaw rodziców wobec dziecka nie można traktować w oderwaniu od szerszego tła życia rodziny i wzajemnych stosunków między jej członkami: ojcem a matką, dziadkami a rodzicami czy dziadkami a dzieckiem – w przypadku rodziny trzypokoleniowej. Są one elementem całokształtu stosunków międzyosobowych, charakterystycznych dla danej rodziny” (Ziemska, 2009, s. 6).

Jak wynika z powyższego każdy stosunek rodziców do dziecka wywiera pewien określony skutek dotyczący jego rozwoju i osobowości. To oddziaływanie może być oczywiście rozpatrywane jako korzystne i wartościowe lub wręcz przeciwnie jako mające negatywny wpływ na dziecko. Oznacza to, że każda postawa rodzicielska może być właściwa, tzn. taka, która odpowiadać będzie za obiektywnie prawidłowy rozwój dziecka oraz niewłaściwa, tzn., taka, która wpływać będzie negatywnie na ten rozwój oraz osobowość dziecka. Wszelkie postawy rodzicielskie są zatem nieodzownie związane z ukształtowaniem się określonych cech najpierw osobowości dziecka, a później dorosłego już człowieka oraz wywierają wpływ na to, jakie formy zachowania prezentuje dziecko (Ziemska, 2009).

Wskazać można na dwa przeciwstawne poglądy dotyczące wpływu środowiska rodzinnego na kształtowanie się osobowości dziecka. Pierwszy z nich jest pesymistyczny i koncentruje się przede wszystkim na czynnikach destrukcyjnych, które wynikają z oddziaływania rodziny i odpowiedzialne są za zakłócanie rozwoju dziecka oraz jego stanu psychicznego. Wskutek tego wzrastanie w rodzinie jest przyczyną różnego rodzaju zaburzeń i patologii (np. zaburzenia osobowości, nerwice, psychopatie czy też zaburzenia psychosomatyczne). Drugi pogląd akcentuje pozytywne aspekty środowiska rodzinnego i zwraca uwagę na to, że jest ono najlepszym sposobem przeciwdziałania zaburzeniom emocjonalnym i psychicznym (Ziemska, 2009). Bez względu na to, który pogląd uznany zostanie za słuszny nie zmieni się jednak fakt polegający na tym, że w każdej sytuacji środowisko rodzinne, a przede wszystkim postawy rodzicielskie prezentowane wobec dzieci, odgrywać będą zasadniczą rolę w procesie kształtowania ich osobowości.

Mówiąc o postawach rodzicielskich należy pamiętać, że „kształtowanie się stosunku do dziecka oraz sposób, w jaki rodzice wywiązują się ze swoich obowiązków rodzicielskich, zależy od tego, jak ustosunkowują się do faktu, że są rodzicami, a więc do swej roli macierzyńskiej czy ojcowskiej. Efektywność bowiem pełnienia roli rodzicielskiej wiąże się z osobistym stosunkiem do niej” (Ziemska, 2009, s. 25). Stosunek ten wiąże się natomiast z następującymi elementami, które warunkują jakość realizacji określonej roli rodzicielskiej:

- przekonanie o ważności roli rodzicielskiej,
- stopień identyfikowania się z daną rolą rodzicielską,
- treść motywacji współżycia rodzinnego (Ziemska, 2009, s. 25).

Pomimo istnienia dwóch – przedstawionych powyżej – przeciwstawnych poglądów dotyczących wpływu rodziny na rozwój dziecka, nie sposób nie zgodzić się z faktem, że to właśnie środowisko rodzinne wytwarza najlepszy kontekst umożliwiający otoczenie dziecka indywidualną opieką uwzględniającą zaspokojenie jego potrzeb fizycznych i przede wszystkim psychicznych (Ziemska, 2009, s. 26). Wśród potrzeb psychicznych wymienić należy „potrzeby współżycia społecznego i osobiste, związane z jaźnią, a ściślej z formowaniem się własnego ‘ja’”. Są to: potrzeba doznawania i wymiany uczuć, przynależności i kontaktu z rodzicami, samourzeczywistnienia oraz poszanowania praw osobistych, których zaspokajanie przez współżycie w rodzinie i postawy rodziców wobec dziecka wpływa na rozwój i ukształtowanie jego osobowości” (Ziemska, 2009, s. 27). M. Ziemska (2009) wskazuje, że jedną z najważniejszych potrzeb dziecka jest potrzeba miłości, ciepła i życzliwości. Jeżeli jest ona zaspokojona, to we właściwy sposób stymulowane mogą być osiągnięcia na płaszczyźnie rozwojowej dziecka. Dlatego w takiej sytuacji, gdy dziecko rozwija się w atmosferze poczucia bezpieczeństwa, wolnej od lęków, stwierdzić można jego lepszy i szybszy rozwój sprawności umysłu i fizycznej oraz w dziedzinie kontaktów interpersonalnych. Oprócz biernej obecności rodziców dziecko potrzebuje też współdziałania i kontaktu z ich strony. Brak realizacji tej potrzeby odpowiedzialny jest między innymi za opóźnienie rozwoju psychoruchowego, opóźnienie rozwoju mowy i funkcji poznawczych. U dziecka wystąpić też mogą patologiczne reakcje przyjmujące postać ruchów patologicznych. Dlatego tylko aktywna postawa rodziców wobec dziecka (np. wypowiedzi kierowane do dziecka) stymulować może jego rozwój umysłowej i poznawczej. Dziecko posiada też potrzebę samourzeczywistnienia, która wiąże się z jego aktywnością w dziedzinie poznania i działania. Jeżeli rodzice będą aprobować i okazywać zadowolenie z faktu, że ich dziecko

uzyskuje kolejne osiągnięcia rozwojowe oraz jeżeli stwarzać będą warunki sprzyjające jego rozwojowi, sytuacja taka wpłynie będzie korzystnie na kształtowanie się niepowtarzalnej indywidualności dziecka. Właściwa realizacja potrzeby samourzeczywistnienia zakłada nie tylko to, że rodzice zwracać będą uwagę na aktywność przejawianą przez dziecko oraz że dostarczą mu to, co jest mu w danym momencie niezbędne, lecz także to, że nie będą ograniczać jego swobody oraz przejawów samodzielności. Potrzeba samourzeczywistnienia łączy się więc z potrzebą szacunku dla osoby rozwijającego się dziecka. Rodzice nie powinni dlatego krytykować wysiłków dziecka, poniżać go, czy też próbować uczynić z niego ideał, który sobie wymarzyli. Zawsze powinni uwzględniać indywidualne możliwości i uzdolnienia swego dziecka. Jeżeli dziecko zapewnioną będzie miało potrzebę szacunku, wytworzy się u niego poczucie własnej wartości i pewności siebie, nauczy się wiary we własne siły oraz będzie wiedziało, że jest potrzebne na świecie. Oprócz wymienionych wcześniej potrzeb, bardzo ważną potrzebą dziecka jest też potrzeba wzoru. Związana jest ona z tym, że dziecko naśladuje zachowania i czynności osób mu bliskich. Charakterystyczne jest to, że potrzeba ta nie przemija wraz ze wczesnym okresem rozwojowym. Widoczna jest ona także w okresie dojrzewania (Ziemska, 2009).

Nie ulega wątpliwości, że realizacja wszystkich wymienionych potrzeb zależna jest od tego, w jaki sposób rodzice uczuciowo ustosunkowują się do dziecka. Ich realizacja zależna jest zatem od postaw rodzicielskich. Dlatego istotne jest uświadomienie sobie, że pewne postawy wpłynąć będą pozytywnie a inne negatywnie na zaspokojenie potrzeb dziecka, a fakt zaspokojenia czy też niezaspokojenia jego potrzeb wpłynie będzie na to, jak ono się będzie zachowywać i jaki ukształtuje się jego osobowość. Fakt ten związany jest zatem nierozdzielnie z tym, jakim człowiekiem dziecko będzie w przyszłości. Dlatego niewłaściwe postawy rodzicielskie wobec dziecka odpowiedzialne będą za powstanie różnego rodzaju zaburzeń w jego zachowaniu oraz generować będą trudności w jego funkcjonowaniu jako człowieka dorosłego (Ziemska, 2009).

1.1.2. Definicja postawy rodzicielskiej

„Za najbardziej rozpowszechnioną w psychologii można przyjąć definicję postawy jako tendencji do zachowania się w specyficzny sposób wobec jakiejś osoby, sytuacji czy problemu, czyli ogólnie mówiąc, jakiegoś przedmiotu, na który jest skierowana. Możemy

więc wstępnie określić, że postawa rodzicielska – macierzyńska czy ojcowska – jest tendencją do zachowania się w pewien specyficzny sposób w stosunku do dziecka” (Ziemska, 2009, s. 31-32).

Wszystkie postawy zawierają następujący trzy elementy:

- myślowy – dotyczy on poglądu na przedmiot postawy i może być wyrażony słownie, np. wtedy, gdy wyraża się pewien określony pogląd odnoszący się do dziecka;
- uczuciowy – znajduje swoje odzwierciedlenie w wypowiedziach oraz w różnych formach zachowania wskutek określonego rodzaju ekspresji towarzyszącej tym wypowiedziom lub formom zachowania. Składnik uczuciowy jest najbardziej charakterystycznym składnikiem danej postawy;
- działania – związany jest z czynnym zachowaniem względem przedmiotu postawy, np. gdy matka lub ojciec karzą lub tulą dziecko (Ziemska, 2009).

Wskazać należy na to, że to jak dziecko postrzegane jest przez rodziców warunkowane jest przyjętą przez matkę i ojca specyficzną postawą względem niego. Postawa rodzicielska związana jest nie tylko z posiadaniem pewnej opinii o dziecku. W związku z faktem, że zawiera ona element uczuciowy wyznacza ona charakterystyczny rodzaj działania wobec dziecka. Poprzez działanie (zachowanie) rodziców względem dziecka poznać można ich postawę rodzicielską (Ziemska, 2009).

Według Marii Ziemskiej (2009, s. 32-33) „postawa rodzicielska jest więc nabytą strukturą poznawczo-dążeniowo-afektywną, ukierunkowującą zachowanie się rodziców wobec dziecka.” Aby można było mówić o postawie rodzicielskiej pewien określony sposób reagowania wobec dziecka musi być w miarę utrwalony. Postawą rodzicielską nie są bowiem przejściowe stany psychiczne czy też krótkotrwałe nastawienia. Jej zasadniczym elementem jest bowiem stały w pewnym określonym czasie składnik emocjonalny determinujący sposób odnoszenia się do dziecka oraz myślenia o nim. Nie oznacza to jednak, że raz utrwalona postawa rodzicielska nie zmienia się. Wskazać trzeba na fakt, że postawy rodzicielskie zmieniają się wraz ze zmianami, jakimi podlega ich przedmiot. Z racji tego, że dziecko rozwija się, również postawy rodzicielskie uzależnione będą od danej fazy jego rozwoju. Innymi słowy inna postawa charakterystyczna będzie dla dziecka w okresie niemowlęctwa a inna w dalszych fazach rozwojowych. Zmiany dotyczyć będą przede wszystkim stopnia i jakości swobody oferowanej dziecku oraz stopniowego zmniejszania się konieczności bliskiego kontaktu fizycznego na rzecz rozbudowywania kontaktu i więzi psychicznych

między rodzicami a dzieckiem. Trzeba jednak zwrócić uwagę na to, że jeżeli rodzice nie przyjmą postaw odpowiednich dla etapu rozwoju dziecka, doprowadzić to może do zaburzeń zachowania dziecka, które przyczynić się mogą do patologii rozwojowych w zakresie jego osobowości (Ziemska, 2009).

M. B. Pecyna (1998) stwierdza, że postawa rodzicielska jest pojęciem tożsamym znaczeniowo z pojęciem miłość rodzicielska. Wyraża ona emocjonalny stosunek rodziców do dziecka, który mieści także nie tylko określoną tendencję do zachowania się względem dziecka w pewien specyficzny sposób lecz ujawnia również pogląd rodziców na jego temat.

M. Płopa (2005) wskazuje natomiast na następujące trzy elementy występujące w definicji postawy rodzicielskiej:

- poznawczy – sposób, w jaki rodzice postrzegają swoje dziecko i oceniają jego zachowanie,
- uczuciowo-motywacyjny – ujawnia się w wypowiedzi, barwie głosu i ekspresji albo jej barku,
- behawioralny – pokazuje sposób zachowywania się rodziców wobec dziecka, np. stosowanie nagród i kar.

1.1.3. Typologia postaw rodzicielskich

Pierwsze próby wyróżnienia określonych postaw rodzicielskich podejmowane były już w latach trzydziestych XX wieku. W miarę pozyskiwania wyników badań empirycznych próbowano przedstawić w sposób coraz bardziej uporządkowany podstawowe typy postaw rodzicielskich. A. L. Baldwin, J. Kalhorn i F. H. Breese w latach czterdziestych XX wieku usiłowali przedstawić główne syndromy zachowań rodziców, które stanowiły wyraz nie tylko postaw uczuciowych, lecz także ich poglądów na wychowanie dzieci oraz ich cech osobowości. W ujęciu A. L. Baldwina, J. Kalhorna i F. H. Breese'a podstawowe syndromy zachowań rodziców to: pobłażliwość i odrzucenie oraz stosunek demokratyczny. Wskazać jednak należy, że wymienione syndromy nie wyrażają wszystkich typów zachowań rodziców wobec dzieci. Dlatego nie mogą one być podstawą wyczerpującej typologii postaw rodzicielskich (Ziemska, 2009).

L. Kanner w latach pięćdziesiątych XX wieku podjął próbę stworzenia typologii postaw rodzicielskich dla potrzeb psychiatrów dziecięcych. Zwrócił on uwagę na zaburzenia

zachowania dzieci będące wynikiem postaw rodziców i bazując na istniejącej literaturze oraz własnych doświadczeniach klinicznych opracował typologię postaw. Podał równocześnie charakterystyczne wypowiedzi matek oraz przedstawił zachowania oraz reakcje na nie dzieci (Ziemska, 2009). Typologia postaw według L. Kanner (1957) przedstawia się następująco:

Tabela 1. Typologia postaw rodzicielskich wg L. Kanner

Postawy	Charakterystyczne wypowiedzi	Traktowanie dziecka	Reakcje dziecka
Akceptacja i uczucie	<i>Dzięki dziecku dom jest ciekawy.</i>	Okazywanie czułości, zabawa, cierpliwość.	Poczucie bezpieczeństwa, normalny rozwój osobowości.
Jawne odtrącenie	<i>Nienawidzę go; nie chcę się dręczyć z jego powodu.</i>	Zaniedbywanie, cierpkość, unikanie kontaktu, surowe kary.	Agresywność, wykojenie, zahamowanie rozwoju uczuć wyższych.
Perfekcjonizm	<i>Nie chcę go takim, jakim jest. Muszę uczynić go na... .</i>	Dezaprobaty, obwinianie, wymuszanie.	Frustracja, brak zaufania we własne siły, obsesje.
Nadmierne chronienie	<i>Oczywiście, że go lubię, widzicie, jak się dla niego poświęcam.</i>	Psucie dziecka, ustawiczne wtrącanie się, zbytnia pobłażliwość albo przytłaczanie autorytetem.	Opóźnienie dojrzałości i usamodzielnienia, zależność od matki, zachowanie typu „zepsute dziecko”.

Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 42.

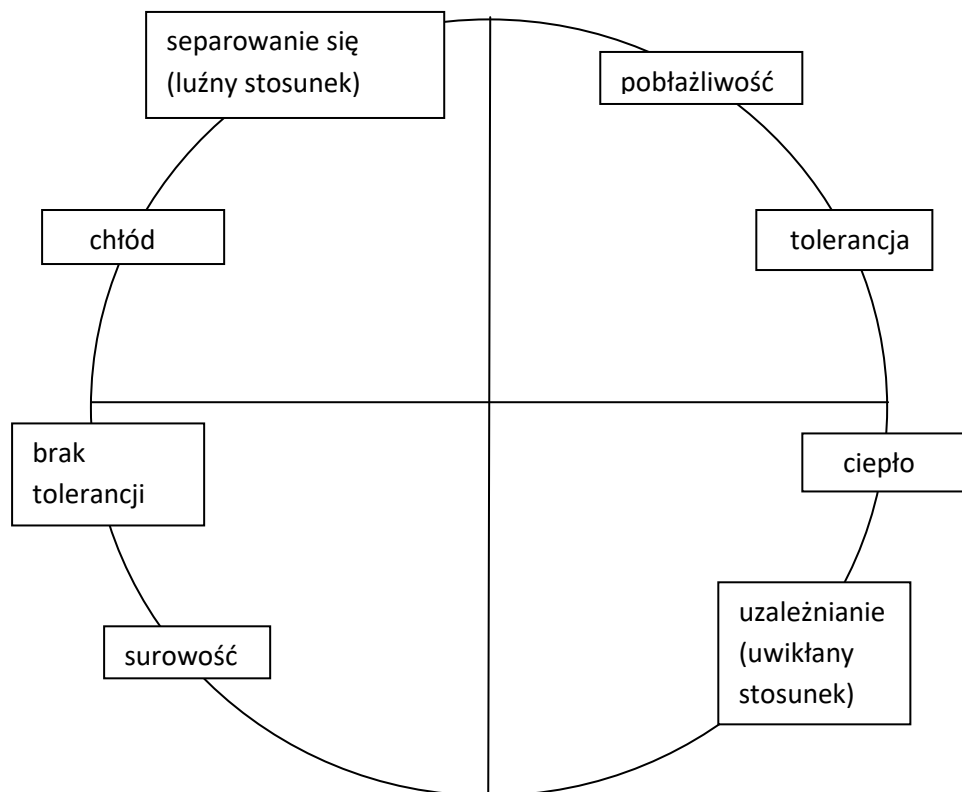
Typologia L. Kanner jest jednak niepełna. Nie uwzględnia ona bowiem obojętności uczuciowej oraz separowania się rodziców, czyli tak zwanego biernego odtrącenia. Poza tym wymienienie tylko akceptacji oraz okazywania dziecku uczucia jako postaw pożądaných jest

niewystarczające. Istnieją bowiem inne pożądane wychowawczo postawy, które w pozytywny sposób wpływają na rozwój dziecka (Ziemska, 2009).

Kolejną próbą ujęcia postaw rodzicielskich w ramach typologii była próba podjęta przez P. S. Slatera. Oparł on się na retrospektywnych sprawozdaniach z zachowania rodziców i na tej podstawie wyróżnił osiem typów postaw. Jego model przedstawia postawy, które rozmieszczone są w porządku okólnym na obwodzie koła (Ziemska, 2009):

Rys. 1. Typologia postaw rodzicielskich wg P. S. Slatera

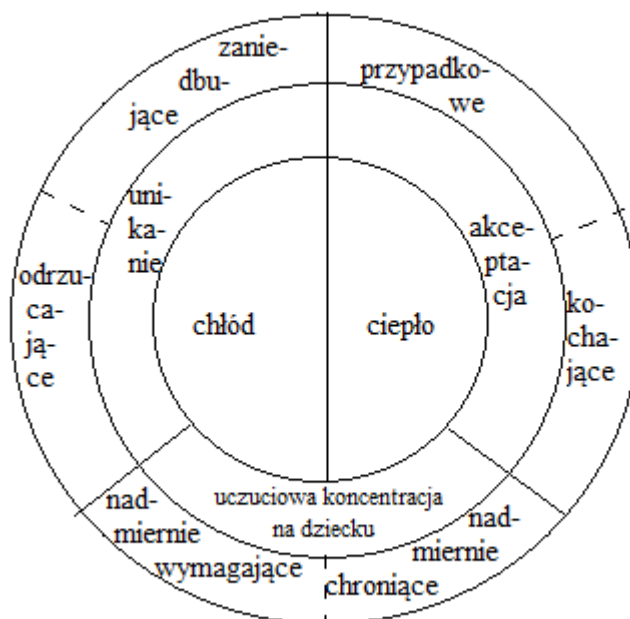
Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 43.

Jak wynika z przedstawionego powyżej modelu P. S. Slater wyróżnił cztery pary przeciwnych postaw, które rozmieszczone są względem siebie biegunowo: separowanie się – uzależnienie, chłód – ciepło, brak tolerancji – tolerancja, surowość – pobłażliwość. Koło podzielone jest dwoma osiami, które wyznaczają cztery sektory możliwego zachowania się rodziców: separowanie się i chłód, brak tolerancji i surowość, pobłażliwość i tolerancja oraz ciepło i uzależnianie. Rozmieszczenie postaw na obwodzie koła wskazuje na płynność ich przechodzenia, co podkreśla jeszcze rozlokowanie typów podobnych obok siebie.

Podobieństwo postaw widoczne jest jednak po prawej i lewej stronie osi pionowej, brak natomiast w przypadku postaw położonych poniżej i powyżej osi poziomej (przede wszystkim w odniesieniu do surowości i uzależnienia oraz separowania się i pobłażliwości). Analizując typologię P. S. Slatera stwierdzić można, że postawy pożądane wychowawczo to tolerancja i ciepło (Ziemska, 2009).

Z 1957 roku pochodzi typologia postaw rodzicielskich A. Roe. Jej model jest jeszcze bardziej zróżnicowany od modelu P. S. Slatera i skonstruowany jest w oparciu o dane uzyskane z analiz klinicznych. Składa się on z jedenastu pojęć, które określają stosunek rodziców do dzieci. Graficzne rozmieszczenie pojęć ukazuje możliwe związki między nimi (Ziemska, 2009):

Rys. 2. Model zachowania rodzicielskiego wg A. Roe

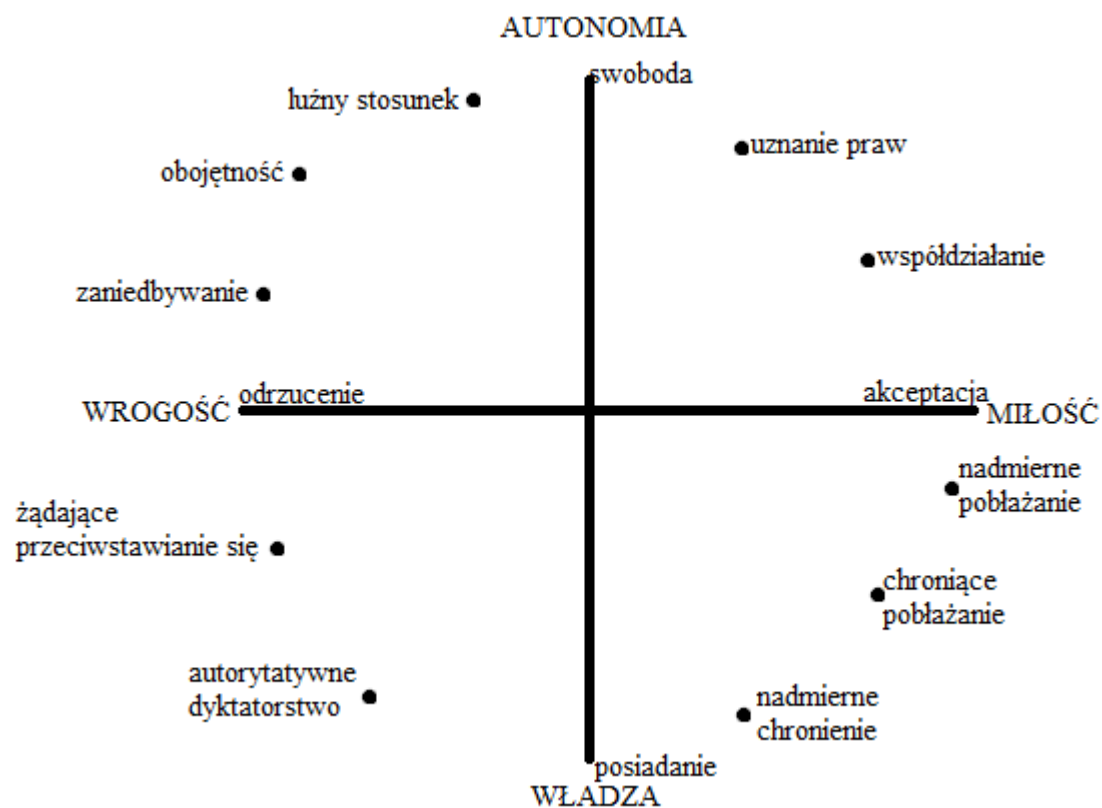
Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 44.

Jak wynika z przedstawionego powyżej modelu jego głównymi pojęciami są chłód i ciepło. Postawa ciepła w zachowaniu rodziców łączy się z zachowaniem akceptującym, które przyjąć może dwie odmiany: akceptacji będącej wyrazem miłości i zaangażowania emocjonalnego (zachowanie kochające) oraz akceptacji pozbawionej zaangażowania uczuciowego (zachowanie przypadkowe). Postawa chłodu powiązana jest z zachowaniem

unikającym, które wyrażać się może albo zaniedbaniem albo odrzuceniem. Postawa ciepła i postawa chłodu łączą się z uczuciową koncentracją na dziecku. W przypadku postawy ciepła uczuciowa koncentracja na dziecku wyraża się w zachowaniu nadmiernie chroniącym, natomiast w przypadku postawy chłodu uczuciowa koncentracja na dziecku znajduje wyraz w zachowaniu nadmiernie wymagającym. A. Roe wskazuje więc na sześć zasadniczych typów zachowań rodziców wyrażających ich emocjonalny stosunek do dziecka. Są to zachowania: przypadkowe, kochające, nadmiernie chroniące, nadmiernie wymagające, odrzucające oraz zaniedbujące. Jako sąsiadujące wskazane zostały te zachowania, które są do siebie najbardziej zbliżone. Wadą modelu A. Roe jest fakt, że zawiera on zbyt mało pożądaných zachowań rodziców. Takim typem zachowania jest w zasadzie tylko zachowanie kochające, które opiera się na akceptacji i ciepłe (Ziemska, 2009).

Najbardziej rozbudowanym modelem przedstawiającym typy postaw rodzicielskich wobec dzieci jest model H. R. Schaefera. Koncentruje się on jednak tylko na zachowaniach macierzyńskich (Ziemska, 2009):

Rys. 3. Typy postaw rodzicielskich wg H. R. Schaefera

Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 46.

Przedstawiony powyżej model H. R. Schaefera ukazuje poszczególne postawy rodzicielskie jako oddalające się lub zbliżające się od czterech podstawowych wymiarów, tj. autonomii, miłości, władzy i wrogości. Postawy zostały rozlokowane na obwodzie koła w taki sposób, że obok siebie znajdują się te, które są do siebie najbardziej zbliżone. Bieguny wymiaru wrogość – miłość wyznaczone są przez postawy odrzucenia i akceptacji, natomiast wymiaru autonomia – władza poprzez postawy swobody i posiadania. Przy pomocy wymiaru autonomii i miłości wyznaczyć można postawę swobody, uznania praw dziecka (tzw. postawa demokratyczna), współdziałania oraz akceptacji. Wymiary miłości i władzy określają postawę akceptacji, nadmiernego pobłażania, chroniącego pobłażania, nadmiernego chronienia oraz posiadania. Władza i wrogość wyznaczają postawę posiadania, autorytatywnego dyktatorstwa, żądającego przeciwstawiania się oraz odrzucenia. Wrogość i autonomia określają natomiast postawę odrzucenia, zaniedbywania, obojętności, luźnego stosunku oraz swobody. Zgodnie z zamierzeniem H. R. Schaefera każda z par postaw, które są biegunowo przeciwstawne, np. współdziałanie i żądające przeciwstawianie się lub chroniące pobłażanie i obojętność stanowi wymiar umożliwiający określenie danej postawy macierzyńskiej. Dlatego omawiany model składa się z czternastu postaw, które ujęte są w siedem przeciwstawnych względem siebie par (Ziemska, 2009).

Model H. R. Schaefera nie jest jednak wolny od zastrzeżeń. Związane one są przede wszystkim z wyborem czterech podstawowych wymiarów. Miłość jest pojęciem o szerokim zakresie i w związku z tym nie powinno ono być stosowane do porządkowania kwestii dotyczących postaw rodzicielskich. Nie można poza tym jednoznacznie stwierdzić, że dana matka bardziej lub mniej kocha swoje dziecko, lecz wskazać można różne rodzaje miłości rodzicielskiej. Wątpliwe jest również określenie wrogości a nie nienawiści jako przeciwieństwa miłości. Wymiar autonomii i władzy także wydaje się problematyczny. O ile miłość i akceptacja są względnie stałymi potrzebami dziecka, które nie podlegają zmianom związanym z rozwojem, to potrzeba autonomii i swobody zwiększa się wraz z wiekiem dziecka, co uwzględniane jest przez rodziców w procesie wychowania. Swoboda i autonomia powinny być więc uznane za jedną z postaw, a nie za jeden z podstawowych wymiarów. Cechą wymiaru podstawowego powinna być bowiem stałość stosunku rodziców wobec dziecka. Nie jest też wiadome, dlaczego H. R. Schaefer połączył nadmierne pobłażanie z miłością oraz władzą rodzicielską. Ze względu na fakt, że pobłażliwi rodzice zezwalają

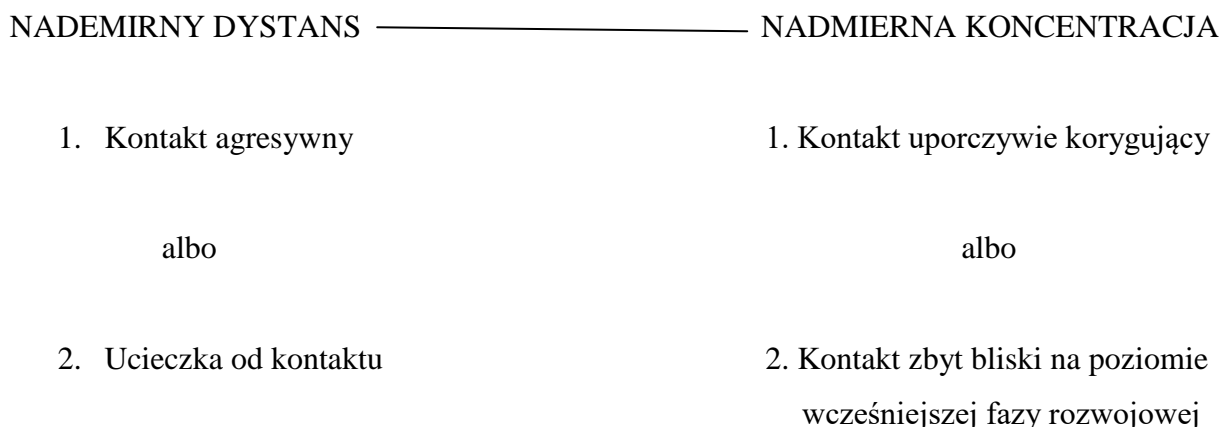
dziecku na więcej niż niepobłażliwi, pobłażliwość powinna być ulokowana powyżej osi miłości, bliżej swobody (Ziemska, 2009).

Wszystkie przedstawione powyżej modele postaw rodzicielskich koncentrują się przede wszystkim na postawach rodziców, które są niepożądane dla rozwoju dziecka. Są one również niekorzystne dla postaw pożądanych. Na podstawie analizy modeli stwierdzić można, że więcej jest zachowań rodzicielskich niekorzystnych. Poszczególne modele wskazują też typy postaw rodzicielskich, które są pożądane wychowawczo, chociaż główny nacisk położony jest na określenie postaw niekorzystnych: A. L. Baldwin, J. Kalhorn i F. H. Breese podkreślają stosunek demokratyczny, L. Kanner koncentruje się na akceptacji, A. Roe odróżnia akceptację jako stosunek pełen miłości od akceptacji przypadkowej, P. S. Slater mówi o ciepłe i tolerancji, natomiast H. R. Schaefer podkreśla swobodę i współdziałanie (Ziemska, 2009).

Typologią inną od przedstawionych powyżej jest model M. Ziemskiej. Przede wszystkim obok niewłaściwych postaw rodzicielskich, zawiera on też postawy pożądane. Celem wyróżnienia korzystnych zachowań rodziców było określenie właściwego kierunku możliwego oddziaływania, co również odróżnia model M. Ziemskiej od przedstawionych wcześniej, których zasadniczym celem był tylko opis. Dlatego jej model w sposób wyraźny odróżnia prawidłowe postawy rodzicielskie od tych, które prawidłowe nie są (Ziemska, 2009). Analizowany model rozróżnia pomiędzy postawami cząstkowymi (np. pobłażliwość) oraz postawami złożonymi (np. postawa nadmiernego ochraniania). Postawa cząstkowa wyznaczona jest przez zachowania rodziców względem dziecka, natomiast postawa złożona określona jest postawami cząstkowymi. Ponadto według M. Ziemskiej (2009) najważniejszym elementem postawy jest jej składnik uczuciowy. W związku z tym istota niewłaściwej postawy rodzicielskiej sprowadza się zasadniczo do nadmiernego dystansu uczuciowego wobec dziecka lub nadmiernej koncentracji na nim. Dystans oznacza odległość psychiczną od dziecka (Ziemska, 2009). „Rodzice z ‘dystansem’ nie są zwrócenii ‘ku dziecku’, ale albo ‘przeciw dziecku’, albo ‘poza dziecko’ albo ‘obok dziecka’. Nadmierna koncentracja natomiast wskazuje, że brak tu jakiegokolwiek dystansu, rodzice są zbyt blisko ‘przy dziecku’ lub tuż ‘nad nim’. Przy nadmiernej koncentracji rodzice są zbyt blisko, by móc być zwróconym ku dziecku jako rozwijającej się odrębnej jednostce ludzkiej i wówczas brak mu swobody wzrastania” (Ziemska, 2009, s. 54).

Zaburzenia, które dotyczą kontaktu z dzieckiem przybrać mogą następujące charakterystyczne formy:

Rys. 4. Formy zaburzeń kontaktu z dzieckiem

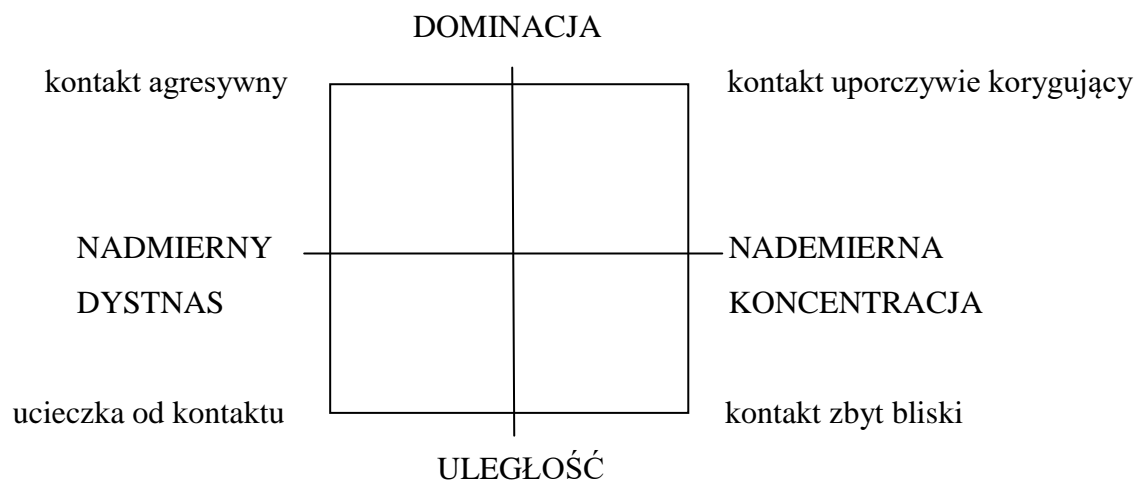

Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 54.

W przypadku kontaktu agresywnego rodzice nie wnikają w potrzeby dziecka, czy też motywy jego zachowania (są ‘przeciw dziecku’), natomiast w przypadku ucieczki od kontaktu wycofują się i unikają kontaktu z dzieckiem (są ‘obok dziecka’ lub ‘poza dzieckiem’). Kontakt uporczywie korygujący polega na tym, że rodzice w sposób uporczywy dążą do korygowania zachowania dziecka (są ‘nad dzieckiem’) albo usiłują podtrzymywać charakterystyczny dla wczesnej fazy rozwojowej kontakt symbiotyczny z dzieckiem i w ten sposób ograniczają inne jego kontakty społeczne (są ‘przy dziecku’) (Ziemska, 2009).

Powyższe zaburzenia kontaktu z dzieckiem związane są z określonymi cechami zachowania rodziców, które ująć można dwubiegunowo: Z jednej strony znajduje się dominacja (powiązana z kontaktem agresywnym lub uporczywie korygującym wobec dziecka) a z drugiej zbytnia uległość (rodzice mogą przestać żyć własnym życiem, szczególnie wtedy, gdy równocześnie wykazują nadmierną koncentrację na dziecku oraz mogą próbować utrzymać dziecko zbyt blisko przy sobie; jeżeli wykazują natomiast nadmierny dystans wobec dziecka charakterystyczne jest ignorowanie dziecka, unikanie z nim kontaktu oraz zaniebywanie jego potrzeb uczuciowych lub nawet fizycznych) (Ziemska, 2009). Opisane zależności ilustruje poniższa grafika:

Rys. 5. Zależności między rodzicami a dziećmi wg M. Ziemskiej

Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 56.

Odnosząc się do przedstawionych na powyższej grafice wymiarów wskazać należy, że dominacja charakteryzuje się twardością w zachowaniu rodziców. Są oni surowi i mają tendencję do ograniczeń a wprowadzane rygory albo narzucają dziecku albo wprowadzają przy pomocy środków karania, które mogą być obiektywnie surowe bądź łagodne, ale stanowiące dla dziecka dużą karę w jego subiektywnym odczuciu. Zachowanie rodziców uległych odznacza się miękkością, nieudolnością czy wręcz swego rodzaju nieudolnością do kierowania dzieckiem. Dlatego wymagania takich rodziców są łagodne oraz nieliczne. W przypadku nadmiernego dystansu rodzice tylko w niewielkim stopniu dążą do kontaktów z dzieckiem a ich kontakty są powierzchowne. Rodziców cechuje ponadto obojętność i powściągliwość oraz brak okazywania uczuć dla dziecka. Czasami w sposób wyraźny odtrącają oni dziecko i są wrody względem niego. Dla takich rodziców kontakt z dzieckiem jest związany z doznawaniem przez nich przykrości, nie daje im satysfakcji i zadowolenia. Dziecko traktowane jest przez nich jako ciężar trudny do zniesienia, dlatego zaniedbują je i starają się go unikać lub wykluczyć. Nadmierna koncentracja związana jest natomiast z uczuciową nierozłącznością. Przejawia się ona tym, że rodzice zapominają o innych rolach, które powinni spełniać. Ich funkcjonowanie ograniczone jest wyłącznie do roli rodzica. Rzeczywistość podporządkowana jest wyłącznie dziecku. Z racji tego, że rodzice podporządkowują wszystko dziecku i skupiają na nim całą swoją uwagę, dziecko pozbawione

jest wystarczającej swobody. Oznacza to, że zachowanie dziecka podlega nieustannej kontroli ze strony rodziców, co wyrażać może się np. ciągłym podsuwaniem mu własnych propozycji i sugestii (Ziemska, 2009).

Wobec powyższego za właściwy kontakt z dzieckiem odpowiada podejście do niego zarówno bez nadmiernej koncentracji, jak i bez nadmiernego dystansu. Kontakt ów powinien być swobodny, skierowany ku dziecku i uwzględniający jego rzeczywiste potrzeby. Nie może on też być władczy lub bierny, lecz oparty na autonomii wewnętrznej i wyrażający pewnego rodzaju stałość i konsekwencję, aby mógł być dla dziecka oparciem (Ziemska, 2009). „Autonomia wewnętrzna i zrównoważenie uczuciowe rodziców umożliwiają im dobry kontakt z dzieckiem i traktowanie go jako odrębną wzrastającą jednostkę. Pozwalają na wzajemną wymianę uczuć – zarówno obdarzanie dziecka uczuciem, jak przyjmowanie dowodów jego uczuć, przy czym rodzice nie wstydzą się i nie lękają okazywać dziecku swych uczuć miłości, radości, smutku itp., ich ekspresja jest swobodna, jakkolwiek nie przesadna czy aktorska. Ponadto rodzice są wyczuleni na odbieranie różnego rodzaju oznak sygnalizujących potrzeby dziecka, umieją je samorzutnie ‘odczytywać’ i właściwie na nie reagować” (Ziemska, 2009, s. 57).

Wobec powyższego właściwe postawy rodzicielskie rozwinąć się mogą przy uwzględnieniu swobodnego kontaktu z dzieckiem oraz autonomii wewnętrznej rodziców. Do właściwych postaw rodzicielskich M. Ziemska (2009) zalicza: akceptację, współdziałanie z dzieckiem, dawanie dziecku rozumnej swobody oraz uznanie praw dziecka.

Akceptacja dziecka polega na przyjęciu go takim, jakim ono jest. Dotyczy to nie tylko zaakceptowania jego cech fizycznych, lecz także jego możliwości intelektualnych, usposobienia, uzdolnień i ograniczeń. Rodzice wykazujący się akceptacją autentycznie kochają swoje dziecko i pokazują mu to. Zapewniają mu poczucie bezpieczeństwa i usiłują zaspokoić jego potrzeby wcześniej je poznając. Kontakt z dzieckiem sprawia im radość. Kiedy dziecko zachowa się niewłaściwie, uświadamiają mu, że zły jest ten konkretny aspekt jego zachowania, a nie cała jego osobowość (Ziemska, 2009).

Współdziałanie z dzieckiem oznacza, że rodzice razem z dzieckiem wykonują pewne czynności, wzajemnie wymieniają uwagi czy też obserwacje. Jest ono zależne od wieku dziecka. W okresie niemowlęctwa będzie ono polegało na tym, że rodzice wykazywać będą wrażliwość na bodźce płynące ze strony dziecka oraz czujność na wszelkie próby nawiązywania przez nie kontaktu. W późniejszym okresie życia dziecka współdziałanie

będzie się wyrażało gotowością rodziców do wyjaśniania rzeczywistości oraz wskazywania przez nich możliwości pozyskiwania wiedzy samemu. Współdziałanie jest więc z jednej strony pozytywnym zainteresowaniem oraz zaangażowaniem rodziców czynnościami dziecka (zabawą i pracą), a z drugiej strony angażowaniem samego dziecka w sprawy dotyczące domu i rodziców przy uwzględnieniu etapu rozwoju dziecka (Ziemska, 2009).

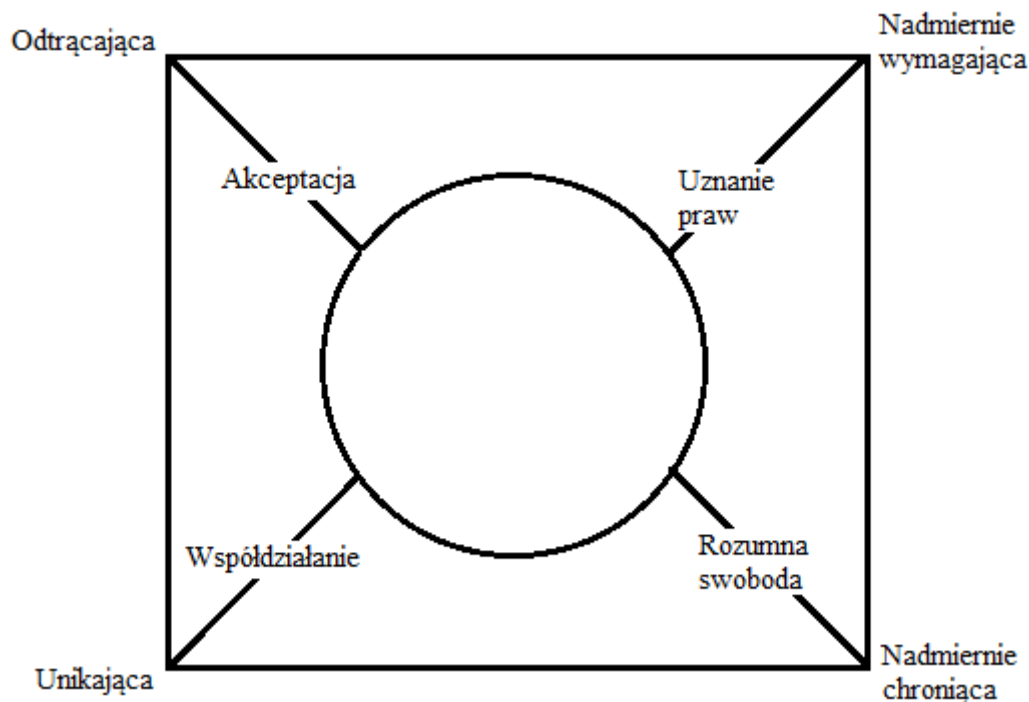
Dawanie dziecku rozumnej swobody oznacza to, że wraz z dorastaniem dziecka rodzice dają mu coraz większą swobodę, która polega na tym, że pozwalają mu oni bawić się i pracować z dala od nich zachowując obiektywizm w ocenie ryzyk. Przy czym powinni oni potrafić zachować swój autorytet oraz kierować dzieckiem w takim stopniu, jak wymagają tego okoliczności. Uzyskiwanie przez dziecko coraz większej swobody uzależnione jest oczywiście od jego fazy rozwoju i wyraża się tym, że w miarę swojego rozwoju dziecko wprawdzie oddala się fizycznie od rodziców, ale równocześnie coraz bardziej rozbudowuje się więź psychiczna między dzieckiem a rodzicami (Ziemska, 2009).

Uznanie praw dziecka polega na tym, że rodzice uwzględniając fazę rozwoju dziecka, ani nie przeceniają ani też nie doceniają jego roli w ich rodzinie. Zezwalają mu na wzięcie odpowiedzialności za własne zachowanie, ale też umiejętnie wpływają na działania dziecka poprzez poddawanie mu rozwiązań oraz wyjaśnianie mu określonych sytuacji. Ich postępowanie jest więc oddziaływaniem intelektualnym a nie wymuszaniem lub narzucaniem, co dotyczy także uzasadniania przez nich wymagań czy nawet kar stosowanych względem dziecka. Jeżeli rodzice uznają prawa dziecka, będzie ono wiedziało, jakie są oczekiwania rodziców względem niego (Ziemska, 2009).

Charakterystyczne jest to, że właściwe postawy rodzicielskie nie wykluczają się wzajemnie. Zasadą jest ich harmonijne współwystępowanie ze sobą, co oznacza, że akceptacja dziecka łączy się ze współdziałaniem z nim oraz obdarzaniem go swobodą i uznaniem jego praw jako równych pozostałym członkom rodziny (Ziemska, 2009). Ich występowanie może natomiast odznaczać się różnym nasileniem u różnych osób. „Ogólnie można powiedzieć, że rodzice przejawiający właściwe postawy wobec dziecka chętnie otaczają je troskliwą opieką, dostrzegają i zaspokajają jego potrzeby, mają duży ‘marginęs’ cierpliwości i gotowości tłumaczenia i wyjaśniania. Łatwo też nawiązują kontakt z dzieckiem. (...) Rodzice o właściwych postawach są zdolni do obiektywnej oceny dziecka na skutek odpowiedniego, umiarkowanego dystansu wobec niego i akceptacji jego osoby” (Ziemska, 2009, s. 59).

Każda z właściwych postaw rodzicielskich ma swój odpowiednik w postaci niewłaściwej postawy (Ziemska, 2009), która wynika z wykazanego powyżej zaburzenia kontaktu z dzieckiem. Do tej grupy należą następujące postawy: odtrącająca, unikająca, zbyt wymagająca oraz nadmiernie chroniąca (Ziemska, 2009). Ujmując postawy właściwe i niewłaściwe w przeciwstawne pary postaw, schemat ten przedstawia się następująco: akceptacji odpowiada odtrącanie, współdziałaniu – unikanie, rozumnej swobodzie – nadmierne ochranianie a uznanie praw znajduje swój niewłaściwy odpowiednik w korygowaniu, zmuszaniu i przesadnym wymaganiu (Ziemska, 2009). Poniższy model przedstawia w sposób graficzny typologię właściwych i niewłaściwych postaw rodzicielskich:

Rys. 6. Typologia właściwych i niewłaściwych postaw rodzicielskich wg M. Ziemskiej

Źródło: M. Ziemska: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2009, s. 60.

Postawa odtrącająca powstaje wtedy, gdy rodzice odznaczają się nadmiernym dystansem uczuciowym oraz dominacją. Traktują oni dziecko jak ciężar i często chcieliby oddać je do zakładu, który przejąłby ich obowiązki względem dziecka, które odczuwają jako ograniczenie ich swobody lub przeszkodę w rozwoju zawodowym. Dziecko nie jest w związku z tym przez nich kochane, nie widzą w nim żadnych pozytywnych cech, są nim rozczarowani i

utożsamiają je z uczuciami rozczarowania i urazy. Względem dziecka rodzice odtrącający nie okazują żadnych pozytywnych uczuć. Demonstrują natomiast nierzadko uczucia negatywne i dezaprobatę. Krytykują dziecko i wykazują cechy dyktatorskie wyrażające się tym, że nie uwzględniają potrzeb dziecka i jego autonomii. Stosują rozkazy, surowe kary, liczne żądania oraz zastraszanie (Ziemska, 2009).

Postawa unikająca wynika z nadmiernego dystansu uczuciowego rodziców oraz ich bierności i uległości wobec dziecka. Odnacza się ona ubogą relacją uczuciową pomiędzy rodzicami a dziećmi lub nawet obojętnością uczuciową rodziców. Rodzice często nie wiedzą, jak zająć się dzieckiem. Kontakt z nim nie jest dla nich przyjemny, jest jedynie pozornie dobry i często połączony z nadmierną swobodą oferowaną dziecku. Dlatego postawa ta związana jest z takimi postawami cząstkowymi, jak np. ignorowanie dziecka, beztroska dotycząca jego dobra oraz bierność w kontakcie z nim, pozbawione zaangażowania reagowanie na próby kontaktu podejmowane przez dziecko czy też ogólne zaniedbywanie szeroko pojętych potrzeb dziecka (zarówno psychicznych jak i fizycznych) (Ziemska, 2009).

Postawa nadmiernie chroniąca uwarunkowana jest nadmiernym skoncentrowaniem na dziecku oraz uległością. Rodzice traktują wtedy postępowanie dziecka bezkrytycznie a je samo jak ideał. Postawa ta związana jest z przesadną opiekuńczością i pobłażliwością, chęcią rozwiązywania za dziecko trudności, co niekorzystnie wpływa na kształtowanie się samodzielności dziecka. Dlatego może ono nie być w stanie radzić sobie w codziennym życiu. W przypadku tego typu postawy rodzice izolują też dziecko społecznie i boją się o jego zdrowie. Przekazują ponadto dziecku niepokój przedstawiając otaczającą rzeczywistość jako źródło zagrożeń. Rodzice starają się spełnić wszystkie kaprysy i zachcianki dziecka, jednak nie umieją obdarzyć go rozsądną swobodą (Ziemska, 2009).

Postawa nadmiernie wymagająca, korygująca i zmuszająca występuje także wtedy, gdy rodzice są nadmiernie skoncentrowani na dziecku, jednak w przeciwieństwie do poprzedniej postawy rodzice odznaczają się tutaj cechami dominacji. Dziecko dopasowywane jest przez rodziców do wymaganego przez nich wzoru dziecka. Dlatego nie dostrzegają oni jego indywidualnych cech i możliwości. Dziecko ma realizować tylko ich ideał. Dlatego występuje tu stawianie dziecku wygórowanych wymagań. Z racji tego, że rodzice narzucają dziecku autorytety, nie przyznają mu oni prawa do autonomii i samodzielności, co wpływa na to, że jego swoboda jest ograniczona. Rodzice stosują też sztywne reguły i nagany. Ponadto dążą do przyspieszenia rozwoju ich dziecka oraz nastawieni są na osiągnięcia (Ziemska, 2009).

Jedną z nowszych typologii postaw rodzicielskich jest typologia M. Plopy (2005). Wyróżnił on pięć następujące postaw:

- akceptacja/odrzućenie – akceptacja polega na tym, że rodzice przyjmują dziecko, takim, jakie jest ono faktycznie. Usiłują oni zaspokoić potrzeby dziecka, poznając je wcześniej oraz starają się stworzyć mu poczucie bezpieczeństwa. Dziecko traktowane jest z godnością, Wytworzona jest atmosfera, która sprzyja swobodnej wymianie uczuć. Dziecko uczone jest ufności do ludzi i świata oraz zachęcane do nawiązywania kontaktów z innymi i wyrażania swoich potrzeb (Plopa, 2005). Odrzućenie natomiast polega na tym, że kontakt z dzieckiem nie sprawia rodzicom przyjemności a ich wzajemne relacje są chłodne, nie dostrzegają oni potrzeb i problemów dziecka. W przypadku tej postawy zaspokajane są tylko potrzeby materialne z pominięciem potrzeb psychologicznych (Plopa, 2005),
- autonomia – dziecko traktowane jest przez rodziców tak jak osoba prawie dorosła, ale z uwzględnieniem jego potrzeb rozwojowych. Otrzymuje ono od rodziców partnerską pomoc i życzliwe rady. Uwzględniana jest potrzeba chronienia jego prywatności i posiadania własnych praw. Poglądy dziecka, nawet te niepodzielane przez rodziców, są przez nich szanowane. Dziecko wychowywane jest w atmosferze rozumnej swobody, przy czym rodzice zachowują autorytet dzięki swej otwartej postawie. Autonomie przyczynia się do tego, że dziecko umie współdziałać z innymi oraz jest bystre i pomysłowe (Plopa, 2005),
- nadmierne ochranianie – rodzice nie wierzą, że dziecko jest w stanie pokonać jakąkolwiek trudność i dlatego starają się je nieustannie ochraniać. Nie dostrzegają faktu, że dziecko ma potrzebę autonomii. Przejawy niezależności w zachowaniu dziecka są odbierane jako coś niepokojącego. Dziecko wychowywane w takiej atmosferze wykazywać się będzie biernością, brakiem inicjatywy, różnorodnymi lękami, postawą silnie roszczeniową oraz egoizmem (Plopa, 2005),
- nadmierne wymaganie – rodzice pragną ukształtować dziecko zgodnie ze ściśle określonym i z góry zaplanowanym wzorcem. Dlatego konfrontowane jest ono z wygórowanymi wymaganiami, które nie uwzględniają jego możliwości, zdolności i autonomii. Rodzice czynią się autorytetem we wszystkich sprawach i nie akceptują sprzeciwu. Postawa ta powoduje ukształtowanie się u dziecka takich cech jak

niepewność, lękliwość, brak wiary we własne siły, trudności z koncentracją, przewrażliwienie (Plopa, 2005),

- niekonsekwencja – stosunek rodziców do dziecka warunkowany jest ich nastrojem, samopoczuciem lub też innymi czynnikami. Charakterystyczny jest więc brak stabilności, który powoduje, że dziecko czuje się niepewnie i nie wie, czego może oczekiwać ze strony rodziców, którzy w związku z tym nie stanowią dla niego oparcia. Z tego względu oddala się emocjonalnie od rodziców, nie mówi im o swoich problemach i zaczyna szukać wsparcia w relacjach pozarodzielskich (Plopa, 2005).

1.1.4. Postawy rodzicielskie a zachowanie dzieci

Element emocjonalny, który jest składnikiem postępowania rodziców w stosunku do dziecka, a w konsekwencji składnikiem postawy rodzicielskiej związany jest z wystąpieniem u dziecka pewnej określonej formy zachowania. Interakcje pomiędzy rodzicami a dziećmi naznaczone prezentowanymi postawami rodzicielskimi odpowiedzialne są w związku z tym za powstanie określonych cech osobowości u dziecka (Ziemska, 2009). „Wpływ ten możemy śledzić w zakresie rozwoju sprawności umysłowej, uczuciowości dziecka i aktywności, uspołecznienia, dobrego lub złego przystosowania w szkole oraz stosunku do dorosłych” (Ziemska, 2009, s. 36). Poszczególne postawy rodzicielskie mogą w związku z tym przyczynić się do rozwoju pewnych cech zachowania dziecka (Ziemska, 2009). Postawa odtrącająca może z jednej strony kształtować agresywność, kłótniowość i nieposłuszeństwo. Ponadto sprzyja ona rozwojowi zachowań antyspołecznych oraz hamuje rozwój uczuć wyższych. Z drugiej jednak strony odpowiedzialna może być za bezradność, trudności w przystosowaniu, a nawet otyłość lub reakcje nerwicowe. W przypadku postawy unikającej rozwinąć się może nieumiejętność nawiązywania trwałych więzi uczuciowych, nastawienie antagonistyczne do społeczeństwa oraz niezdolność do ocen obiektywnych. Dziecko może ponadto wykazywać się brakiem koncentracji i wytrwałości. Nadmierny dystans uczuciowy względem dziecka powoduje chorobę sierocą, czego następstwem może być zahamowanie rozwoju uczuć wyższych. Ponadto prowadzi on czasami do zachowań aspołecznych lub antyspołecznych. Nadmierna koncentracja powoduje natomiast reakcje nerwicowe (Ziemska, 2009).

Jeżeli rodzice odznaczają się postawą nadmiernie chroniącą może to wywołać u dziecka infantylizm, jego zależność od rodziców, brak inicjatywy lub opóźnienie dojrzałości społecznej. Dziecko może być także zbyt pewne siebie, zuchwałe, zarozumiałe lub wykazujące poczucie większej wartości. Gdy wobec dziecka stawiane są przez rodziców zbyt wysokie wymagania, mogą u niego rozwinąć się takie cechy jak lękliwość, niepewność, lub przewrażliwienie. Mogą również powstać trudności w przystosowaniu społecznym (Ziemska, 2009).

Jeżeli rodzice akceptują dziecko, rozwija się u niego w ten sposób zdolność do nawiązywania trwałych więzi emocjonalnych oraz do wyrażania uczuć. Dlatego dziecko jest wesołe, miłe, współczujące i odważne. Postawa współdziałania sprzyja rozwojowi ufności u dziecka. Jest ono również zadowolone z wyników własnej pracy i wytrwałe. Zaufanie ze strony rodziców i oferowana dziecku swoboda powodują, że umie ono współdziałać z rówieśnikami. Jest ono pomysłowe i uspołecznione oraz umie przystosować się do różnorodnych sytuacji społecznych. W przypadku postawy uznającej prawa dziecka, staje się ono lojalne oraz solidarne względem innych osób. Umie ono ponadto z własnej inicjatywy podejmować czynności (Ziemska, 2009).

Badania wykazały, że rozwój intelektualny dziecka wykazuje różnice w zależności od rodzaju postawy rodzicielskiej. Okazało się, rodzajem postawy, który najbardziej sprzyja wszechstronnemu rozwojowi intelektu dziecka, jest demokratyczny wzorzec zachowania rodziców. U dzieci takich rodziców po trzyletnim okresie obserwacji stwierdzono wyraźny wzrost ilorazu inteligencji. Myślenie tych dzieci w porównaniu z innymi grupami odznaczało się ponadto oryginalnością, planowością, wytrwałością, ciekawością i fantazją. Pomimo tego, że istniała zależność pomiędzy inteligencją dziecka a rodziców, stwierdzony u dziecka wyraźny wzrost jego inteligencji wiązał się zasadniczo z postawą rodzicielską, jaką prezentowali rodzice wobec dziecka. Dlatego rozwój umysłowości dziecka uzależniony jest od tego, czy dziecko doświadcza swobody, ciepła uczuciowego i stymulacji rozwojowej, które to czynniki wynikają z akceptująco-demokratycznej postawy rodzicielskiej (Ziemska, 2009).

Jeżeli rodzice są zbyt pobłażliwi doprowadzić to może do tego, że dzieci odznaczać się będą brakiem oryginalności, niższym stopniem wytrwałości, ciekawości i fantazji. Natomiast nadmierne chronienie dziecka wpływa ograniczająco na jego możliwości i zakłóca jego rozwój. W przypadku rodziców odrzucających u dzieci stwierdzić można było po trzyletnim

okresie obserwacji prawidłowość polegającą na obniżeniu ilorazu inteligencji. Dzieci te ponadto słabiej wykorzystują posiadane zdolności oraz wykazują brak oryginalności, niską wytrwałość oraz niski stopień ciekawości i fantazji. Autokratyczne zachowanie rodziców oddziałuje więc ograniczająco (Ziemska, 2009).

Istnieje również związek pomiędzy postawami rodzicielskimi a powodzeniem dziecka w szkole. Badania potwierdzają, że negatywne postawy rodzicielskie wpływają na postępy dziecka w nauce szkolnej (Ziemska, 2009). Postawy rodzicielskie wpływają także na rozwój sfery uczuciowej dziecka. Dzieci odrzucane odznaczają się wysoką afektywnością przy zachowaniu niskiej kontroli życia uczuciowego. Są one agresywne, kłótlive, buntownicze i emocjonalnie niestabile. W przeciwieństwie do ich dzieci rodziców wykazujących postawy demokratyczne cechuje łagodne oraz pogodne usposobienie. Są one również mniej aktywne fizycznie, co odróżnia je także od dzieci odtrąconych, które są bardziej ożywione i bardziej aktywne. Wprawdzie różnice pomiędzy badanymi dziećmi zacierały się nieco w wieku szkolnym, jednakże większa energia charakterystyczna była dla dzieci odrzucanych (Ziemska, 2009).

Prezentowane przez rodziców postawy wpływają ponadto na rozwój społeczny dziecka. Badania wykazały, że rozwój społeczny dzieci rodziców o postawach demokratycznych, które sprzyjają dobremu kontaktowi pomiędzy rodzicami a dziećmi, co stwarza dzieciom poczucie bezpieczeństwa, przebiegał początkowo wolniej, tzn. że dzieci te w wieku przedszkolnym były mniej uspołecznione, ale w wieku szkolnym odznaczały się już pełną dojrzałością społeczną. Nie były one przy tym agresywnie dominujące, lecz koleżeńskie, charakteryzowały się dobrym humorem, przyjaznym stosunkiem do innych oraz pomysłowością, co zapewniało im popularność i przywództwo w grupie. Natomiast dzieci rodziców pobłażliwych w wieku przedszkolnym były zawsze mało aktywne i albo koleżeńskie albo kłótlive, a w wieku szkolnym mniej uspołecznione, bardziej niepewne oraz nieśmiałe i niezbyt koleżeńskie oraz wciąż mało aktywne. Oznacza to, że pobłażliwa postawa rodziców nie zapewnia dzieciom poczucia bezpieczeństwa (Ziemska, 2009).

Za istotne trudności w rozwoju dojrzałości społecznej oraz w procesie przystosowywania odpowiada postawa nadmiernej opiekuńczości. Cechuje się tendencją do przedłużania niemowlęcych form opieki nad dzieckiem, przerostem kontroli, który hamuje aktywność dziecka, czy też rozwiązywaniem za nie trudności. Dzieci wychowane w takich warunkach charakteryzują się społeczną niedojrzałością, podatnością na frustrację, nieopanowaniem,

podbudliwością, nieprzystępnością oraz słabą zdolnością koncentracji. Stwierdzono natomiast pozytywny wpływ na rozwój dziecka w przypadku postawy akceptacji. Sprzyja na bowiem uspołecznieniu, kształtowaniu się przyjaznych uczuć, lojalności oraz zdolności do współdziałania (Ziemska, 2009). Zachowanie rodziców, którzy akceptują dziecko, charakteryzuje się tym, że:

- „ – darzą dziecko uczuciem oraz uznają potrzebę i prawo wyrażania tego uczucia;
- zostawiają dziecku swobodę w wyrażaniu uczuć;
- gdy dziecko przejawia uczucia negatywne, nie zmieniają swego stosunku uczuciowego, są wyrozumiali i odwzajemniają się uczuciem pozytywnym;
- utrzymują stały kontakt z dzieckiem i śledzą uważnie wszystko, co wymaga ich interwencji;
- obserwują swoisty rozwój dziecka, starają się tę swoistość pielęgnować w granicach zdrowej osobowości i społecznego przystosowania;
- uznają u dziecka potrzebę bycia sobą i wyodrębniania się jako samodzielnej jednostki;
- kochają dziecko bez zastrzeżeń” (Ziemska, 2009, s. 39-40).

M. B. Pecyna (1998, s. 55) stwierdza, że „miłość rodzicielska, rozumiana jako postawa rodzicielska (...), wywiera tak głęboki wpływ na dziecko między innymi dlatego, że emocjonalny stosunek rodziców do niego wyraża się w każdym niemal słowie, w każdej czynności związanej z jego pielęgnacją i opieką nad nim oraz stanowi komponent każdego zabiegu wychowawczego. Względnie trwałe nastawienie emocjonalne, którym przepełnione jest postępowanie rodziców, wywołuje u dziecka reakcję w postaci specyficznego zachowania się, które z kolei może charakteryzować się objawami (symptomami) prawidłowymi bądź zaburzonymi. Te ostatnie pojawiają się wtedy, kiedy rodzice nie dostosowują swoich postaw (...) do możliwości dziecka, co z kolei prowadzi do sytuacji konfliktowych między nimi, pośredni zaś do zaburzeń w zachowaniu, a po dłużej trwającym konflikcie – do nieodwracalnych deformacji również w rozwoju jego osobowości.”

Odnosząc się do wpływu postaw rodzicielskich na zachowanie dzieci trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że postawy rodzicielskie odpowiedzialne są tylko za pewne tendencje w rozwoju i kształtowaniu się osobowości danego dziecka. Nie można natomiast całościowo tłumaczyć zachowania dziecka w oparciu o prezentowane przez rodziców postawy. Ukształtowanie się osobowości dziecka jest bowiem zależne także od jego własnej indywidualności oraz od wpływów środowiskowych innych niż środowisko rodzinne (Ziemska, 2009).

1.2. WARTOŚCI W UJĘCIU PSYCHOLOGICZNYM

1.2.1. Pojęcie wartości

Istnieje wiele definicji pojęcia wartości. Pojęcie to jest główną kategorią aksjologii. Według M. Łobockiego (1993, s. 125) wartością jest "to wszystko, co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądania, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich." Według D. Dobrowolskiej (cyt. za: Mariański, 1991, s. 175) natomiast "wartością najogólniej zdefiniowaną jest wszystko to, co stanowi przedmiot potrzeb, postaw, dążeń i aspiracji człowieka. Może to więc być przedmiot materialny, osoba, instytucja, idea, rodzaj działania." W ujęciu M. Rokeacha wartością jest wszystko to, co jest godne pożądania. Rozumiał on wartości jako trwałe przekonania dotyczące tego, że dany sposób postępowania bądź ostateczny stan egzystencji jest preferowany albo osobiście albo społecznie względem alternatywnych sposobów postępowania lub ostatecznych stanów egzystencji (Cieciuch, 2013). S. Schwartz natomiast rozumie wartości jako poznawcze reprezentacje (przede wszystkim przekonania) godnego pożądania celu, który spełnia funkcje motywacyjne i jest ponadsytuacyjny (Cieciuch, 2013).

Oprócz zdefiniowania pojęcia wartości istotną kwestią jest także odpowiedź na pytanie, „czy wartość zachowuje samodzielność wobec wartościowań będących aktami podmiotu, czy też przeciwnie – jest przez nie wytwarzana i określana” (Buczyńska-Garewicz, 1975, s. 5). W związku z tym wskazać należy na następujące ujęcia wartości:

- wartość jako jednostka autonomiczna – w tym ujęciu podkreśla się istnienie idei, pojęć, zjawisk czy też przedmiotów, których istota zdeterminowana jest już przez atrybut wartościowości niezależnie od oceny dokonywanej przez człowieka. Wartości nie są więc relatywizowane przez jednostki, a ich rola sprowadza się jedynie do odkrywania oraz poznawania poszczególnych wartości, które istnieją niezależnie i na zewnątrz od nich. Przykładem takiego rozumienia wartości jest teoria Maxa Schelera, który twierdził, że człowiek dysponuje władzą poznawczą umożliwiającą mu dotarcie do wartości uniwersalnych, które istnieją obiektywnie (Świda, 1979),

- wartość jako wyznacznik motywacji – w tym rozumieniu wartość jest czynnikiem uruchamiającym ludzką motywację. Pojęcie wartości tak rozumianej nie jest jednak jednoznaczne. Może ono mianowicie oznaczać:
 - stan najwyższego zaspokojenia potrzeb pierwotnych i nabytych,
 - część świata przedmiotowego, ku któremu człowiek kieruje swoje potrzeby,
 - wszystkie przedmioty lub stany rzeczy ze środowiska psychicznego, którym człowiek przypisuje wartość dodatnią (zaspokaja potrzebę) lub wartość ujemną (zakłóca wewnętrzną równowagę),
 - matrycę przekonań i wartości wykazującą cechy wspólne dla danej kultury lub specyficzne dla danej jednostki, składającą się z przekonań, że realizacja określonych rzeczy lub osiągnięcie pewnych celów dostarczy zaspokojenia (Świda, 1979).

Mimo różnego rozumienia pojęcia wartości w omawianym ujęciu, wyróżnić można jednak pewną wspólność znaczeniową. Polega ona na tym, że „wartość to przedmiot czy stan rzeczy, który wzbudza emocje pozytywne i ku któremu jednostka skierowuje swe pragnienia i dążenia. Innymi słowy – odpowiedzieć w tym kontekście znaczeniowym na pytanie, co jest wartością dla określonej grupy ludzi, to inaczej odpowiedzieć, ku czemu większość tych ludzi dąży, co im daje satysfakcję, czego w życiu najczęściej poszukują?” (Świda, 1979, s. 18) Wartość tak rozumiana odgrywa istotną rolę w strukturze osobowości człowieka, ponieważ ukierunkowuje ona wszystkie jego działania. Ze względu na fakt, że niektóre wartości są niemożliwe do realizacji, jednostka tworzy hierarchię wartości (Świda, 1979).

- wartość jako obiekt pozytywnej oceny – w tym ujęciu wartość łączy się z dokonywaniem ocen świata przedmiotowego i nie jest utożsamiana z przedmiotem emocjonalnego pożądanego, lecz będąc przedmiotem godnym pożądanego zasługuje na akceptację. Jest to więc przedmiot, cecha przedmiotu lub stan rzeczy, względem którego człowiek posiada postawę pozytywną. Dokonywana ocena wyraża się w tym, że dana jednostka określone stany rzeczy, przedmioty lub cele uznaje za właściwe, słuszne i dobre a inne za niewłaściwe, nieistotne i naganne. Wartość determinowana jest więc aktami akceptacji oraz aprobaty i łączy się raczej z określonym patrzeniem na otaczającą rzeczywistość niż z motywacyjnym nastawieniem na osiągnięcie poszczególnych celów (Świda, 1979).

- wartość jako wyznacznik pozytywnej oceny przedmiotów – w tym znaczeniu wartość traktowana jest jako ogólne kryterium decydujące o tym, że wobec określonego przedmiotu jednostka żywi pozytywną postawę. Chodzi więc o odpowiedź na pytanie, jakie aspekty decydują o tym, że dany przedmiot, cecha przedmiotu lub stan rzeczy jest pozytywnie oceniany. Jeżeli jednostka stosuje odmienne kryteria oceny wobec różnych obiektów, świadczy to o dezintegracji osobowej, która polega w tym przypadku na tym, że człowiek, który konfrontowany jest z różnymi przedmiotami, przedstawia się nieustannie na inne zasady ich oceniania. Nie posługuje się stałymi zasadami, które stanowiłyby dla niego samego źródło poczucia tożsamości. Jeżeli jednak jednostka stosuje do oceny przedmiotów identyczne kryteria, jest to wyrazem ubóstwa i schematyczności jej struktury poznawczej. Dlatego sytuacją najbardziej optymalną jest posiadanie wspólnego kryterium oceny do tylko określonej grupy przedmiotów, bez stosowania tych kryteriów względem wszystkich przedmiotów (Świda, 1979).

1.2.2. Koncepcje wartości

Współczesna nauka docenia już znaczenie wartości w życiu człowieka, ponieważ dzięki nim można określić naturę jednostki ludzkiej uwzględniając jej skomplikowanie, subtelność i zmienność. Pojawiają się oczywiście pytania dotyczące tego, który rodzaj wartości należy brać pod uwagę chcąc w jak najwłaściwszy sposób wykorzystać je do zrozumienia człowieka. Wątpliwości dotyczą przede wszystkim tego, czy należy uwzględnić wartości epistemologiczne, czyli kognitywne czy też wartości nonepistemologiczne, czyli nonkognitywne. Epistemologiczne rozumienie wartości, które zakłada, że należy opierać się na czynnikach obiektywnych, związane jest zasadniczo z behawiorystami, którzy nie przywiązywali wielkiej wagi do odwoływania się do świadomości. Według nich wartości nonepistemologiczne, tzn. takie, które odwołują się do ludzkich doświadczeń, uczuć czy też emocji nie powinny być uwzględniane przez naukę. Wbrew poglądom behawiorystów wydaje się jednak, że to właśnie wartości nonepistemologiczne warunkują różnorodność postaw, czy też reakcji emocjonalnych (Czerniawska, 1995).

Jak wynika z powyższego wartości na gruncie psychologii opisywane i rozumiane były w różny sposób. „W krańcowych przypadkach rozumiano je z jednej strony jako stany

umysłowe, które w ogóle nie istnieją (Skinner), z drugiej zaś jako filozoficzne preferencje zróżnicowanych sposobów życia (Morris), albo też jako orientacje wartościujące (Kluckhohn, Strodtbeck). Wartości mogą być ujmowane także jako ekwiwalent bardzo ogólnych postaw (McGuire), analizowane w kategoriach ważności (Elizur) lub użyteczności (Backer, McClintock) wyników i wartościowości obiektów (Campbell). Mogą być rozpatrywane także w kontekście określonego typu osobowości (Allport, Vernon, Lindzey) lub opisywane jako indywidualne bądź grupowe idee, które dostarczają standardów i kryteriów zachowań (Williams), albo też są analizowane jako obiekt pożądania (Kluckhohn).

English i English (...) podkreślają, że wartość można analizować w dwojakim sensie:

- wartość jako cenność lub doskonałość albo stopień cenności przypisywany do obiektu lub działalności (wartości traktowane są jako cele ludzkiego działania),
- wartość jako pojęcie abstrakcyjne, które określa jakie cele i środki do realizacji celów powinny być preferowane (wartości traktowane jako normy ludzkiego działania).

Drobnickij (1968) wyodrębnia cztery podejścia w rozumieniu wartości:

- wartość stanowi to, co jest obiektem pożądań,
- wartość utożsamiana jest z postawą przyczyniającą się do selekcji motywów (kryterium wyboru motywów działalności),
- wartość jest czynnikiem mającym wpływ na wybór celów działania i środków ich realizacji,
- wartość jest utożsamiana z kryterium wyboru celów działania.

Z kolei Brzozowski (1986), analizując znaczenie terminu 'wartość', podkreśla następujące kategorie tego pojęcia:

- wartość subiektywna, rozumiana jako czasowa użyteczność, czyli subiektywna, zmienna cecha przedmiotów, stanów i zdarzeń,
- wartość przedmiotowa, ujmowana jako względnie trwała, mająca stałą reprezentację w strukturach poznawczych, cecha przysługująca przedmiotowi postawy,
- wartość podmiotowa, związana z charakterystyką człowieka, jego celami i najogólniejszymi sposobami osiągnięcia celów" (Czerniawska, 1995, s. 7-8).

Wartości są istotnym składnikiem osobowości. Wpływają one nie tylko na bieżące zachowanie jednostki, lecz także na określanie przez nią celów osobistych oraz stosunek do przyszłości. W przypadku osób dojrzałych odgrywają one rolę siły motywacyjnej (Czerniawska, 1995).

Jak wynika z powyższego wartości mogą być ujmowane przy pomocy różnych kategorii, co w konkretnym przypadku wpływa na uwypuklenie innych aspektów. Aktualne podejście do wartości charakteryzuje się uwzględnieniem zarówno aspektu emocjonalnego, który związany jest z przeżywaniem wartości, jak też aspektu poznawczo-behawioralnego, który wyraża się w organizacji wiedzy, przez pryzmat której oceniana jest rzeczywistość oraz dokonywany jest wybór określonych form zachowania. Taką koncepcją wartości posługuje się też M. Rokeach, który rozumie wartość jako pojęcie abstrakcyjne, wyznaczające jednak jako instancja ogólna określone preferencje celom oraz środkom służącym do ich osiągnięcia. Prezentowane przez M. Rokeacha ujęcie wartości podkreśla ich podmiotowy charakter, co oznacza, że są one przekonaniem, które zawierają składowe emocjonalne i są w związku z tym punktami odniesienia dla interpretacji i oceny rzeczywistości dla jednostki, która w ten sposób kształtuje swój sposób zachowania (Czerniawska, 1995).

1.2.3. Typologia wartości

Spośród wielu różnych typologii wartości poniżej przedstawiona została typologia zaproponowana przez A. Folkierską. Zasluguje ona na uwagę z tego względu, że w przeciwieństwie do innych koncepcji ma ona „swoje podłoże w realnej, empirycznej rzeczywistości naszego kręgu społeczno-kulturowego” (Folkierska, 1979, s. 95). Ukazuje ona takie wartości, które nie są tylko formalnymi abstrakcjami, lecz faktycznie funkcjonują w naszym społeczeństwie (Folkierska, 1979). A. Folkierska (1979) wymienia następujące typy wartości:

- wartości intelektualne – charakteryzują one jednostkę, która ocenia rzeczywistość jedynie przez pryzmat kryteriów intelektualnych, nie zwracając uwagi np. na czynniki emocjonalne;
- wartości estetyczne – jednostka wyznająca wartości estetyczne ocenia poszczególne obiekty jedynie z punktu widzenia walorów estetycznych nie zwracając uwagi na takie kryteria jak prawda/fałsz, moralność/nimoralność;
- wartości socjocentryczne – człowiek ujmujący rzeczywistość w tych kategoriach postrzega ją jako składającą się z systemów czy też grup społecznych. Pozytywnie ocenia te obiekty, który w jakiś sposób przyczyniają się do umocnienia lub rozwoju

dostrzeganych systemów lub grup, z którymi jednostka dodatkowo się identyfikuje lub takie, które wyrażają te idee społeczne, które jednostka uważa za słuszne;

- wartości allocentryczne – człowiek postrzegający rzeczywistość przez pryzmat tego typu wartości koncentruje się na innym człowieku jako autonomicznej całości posiadającej własne ideały i dążenia. Dlatego pozytywnie oceniane są te obiekty, które albo bezpośrednio służą dobru innej jednostki albo umożliwiają podjęcie własnej działalności na rzecz innego człowieka;
- wartości prestiżowe – jednostka kładąca nacisk na ten typ wartości ocenia obiekty przez pryzmat posiadanej przez nie pozycji w hierarchii społecznej czy też uznania w oczach opinii społecznej;
- wartości materialne – człowiek ujmujący rzeczywistość w perspektywie wartości materialnych postrzega obiekty albo pod kątem korzyści materialnych, jakie może on dzięki nim uzyskać albo ze względu na pozycję tych obiektów w ich statusie materialnym;
- wartości przyjemnościowe – dla jednostki ceniącej ten typ wartości jako kryterium oceny obiektów staje się dodatni znak emocji generowany przez te obiekty. W związku w tym wysoko ocenia się to, co niweluje stany uciążliwe i przykre oraz to, co stanowi źródło stanów dodatnich;
- wartości emocjonalne – jednostki ceniące te wartości poszukują silnych przeżyć, przy czym nie jest dla nich ważne, czy opatrzone one są znakiem dodatnim czy ujemnym. Dostrzegane są dlatego te obiekty, które są źródłem silnych napięć albo wyrazem intensywnych emocji innych jednostek;
- wartości perfekcjonistyczne – człowiek kładący nacisk na te wartości postrzega rzeczywistość albo jako wyraz ludzkich walorów sprawnościowych bądź charakterologicznych albo jako możliwość wyrazu cech odznaczających człowieka lub też wreszcie jako możliwość dla doskonalenia cech charakteru bądź umiejętności.

1.2.4. Teoria wartości M. Rokeacha

Fundamentem teorii wartości M. Rokeacha jest założenie, że człowiek ze swej natury dąży do uporządkowania świata autorytetów, idei oraz ludzi w określone relacje oparte na zasadzie harmonii. Koncepcja M. Rokeacha posiłkuje się pracami R. Williamsa, który

wartości utożsamiał ze standardami zachowania oraz pracami C. Kluckhohna, rozumiejącego wartości jako wyraz pożądaných działań oraz stanów. Wartości są w związku z tym poznawczymi reprezentacjami potrzeb wewnętrznych. Dlatego warunkują one sądy o sobie i innych, autoprezentację, ewaluację, porównywanie siebie pod względem kompetencji oraz moralności. Kierują one procesami odpowiedzialnymi za świadome oraz nieświadome usprawiedliwianie oraz racjonalizację działania i myślenia. Wartości są w związku z tym składnikiem systemu przekonań (Czerniawska, 1995). Jak stwierdza sam M. Rokeach (1973), są one trwałym przekonaniem wskazującym na to, że określone sposoby postępowania, czy też ostateczny cel istnienia jest osobiście lub społecznie preferowany w porównaniu do innych współistniejących sposobów postępowania albo ostatecznych stanów ludzkiej egzystencji. Oznacza to, że wartości są ogólnym kryterium, które wyznacza preferencje umożliwiające danej jednostce ustosunkowanie się do otaczającej je rzeczywistości. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że pomimo faktu, iż wartość w prezentowanym ujęciu rozumiana jest jako centralne przekonanie, które odporne jest na różnego rodzaju modyfikacje, zawiera ona nie tylko komponent poznawczy, lecz także emocjonalny oraz behawioralny. Tak więc wartości jako idee abstrakcyjne wiążą pojęcia i uczucia oraz połączone są z działaniem (Czerniawska, 1995).

Zgodnie z teorią M. Rokeacha wyróżnić można dwa rodzaje wartości: wartości instrumentalne oraz wartości ostateczne. Pierwszy rodzaj wartości określa sposób zachowania a drugi określa końcowy stan egzystencji. Grupa wartości instrumentalnych zawiera wartości moralne, które dotyczą relacji interpersonalnych oraz wartości kompetencyjne, które dotyczą samoakceptacji i w związku z tym ich charakter jest bardziej osobisty niż społeczny. Wśród wartości ostatecznych istnieją: wartości intrapersonalne, które koncentrują się na jednostce oraz interpersonalne, które koncentrują się na społeczeństwie. Według M. Rokeacha więcej jest wprawdzie wartości instrumentalnych, ale obydwa rodzaje wartości wykazują związki o charakterze poznawczym i funkcjonalnym (Czerniawska, 1995). M. Rokeach wskazuje też na to, że ogólna liczba wartości, które cenione są przez ludzi jest względnie mała. Poza tym wszyscy ludzie niezależnie od tego, gdzie żyją, znają te same wartości. Dlatego różnice pomiędzy ludźmi nie wynikają więc z uznawania odmiennych wartości, lecz wiążą się z różnicowaniem poziomu ich akceptacji przez poszczególne jednostki. Fakt różnego stopnia akceptacji poszczególnych wartości generuje konieczność ujmowania ich w systemach. System, zawierający zależne od siebie wartości odznacza się swoistym uporządkowaniem.

Dlatego dana jednostka jest w stanie wskazać wartości, które cenione są przez nią relatywnie wyżej. Taki stan rzeczy powoduje, że w sytuacjach konfliktowych wybiera ona te sposoby działania, które związane są z tymi wartościami. W związku z tym indywidualny system wartości rozumiany jest jako wyuczona organizacja reguł wyboru oraz rozwiązywania konfliktów (Czerniawska, 1995).

Wartości mogą być także ujmowane jako system, który służy utrzymywaniu oraz wzmacnianiu poczucia własnej wartości. Pozytywny obraz własnej osoby uzyskuje się wtedy, kiedy jednostka działać będzie zgodnie z wyznawanymi przez siebie wartościami, niezależnie od czasu, miejsca i okoliczności. Oczywiście w podejmowaniu konkretnej decyzji nie bierze udziału cały hierarchiczny system wartości, a jedynie te wartości, które związane są z danym zachowaniem. Jednak te wartości, które zajmują wysoką pozycję w hierarchii w istotny sposób oddziaływać będą na zachowanie. Natomiast te, które zajmują niską pozycję tylko w sposób ograniczony wpłynąć będą na zachowanie. Wynika to z faktu, że nie są one aktywizowane, gdy podejmowana jest decyzja o zachowaniu (Czerniawska, 1995).

W modelu systemu przekonań M. Rokeacha wartości i postawy są od siebie rozdzielone. Wartości związane są bowiem z trwałymi przekonaniami, które mają swoje odzwierciedlenie w poszczególnych zachowaniach i postawach człowieka. Wartości są przy tym transcendentalne i dynamiczne. Dlatego mogą kierować działaniem, sądami oraz postawami. Dzięki nim możliwe jest także tworzenie celów (Czerniawska, 1995). Oznacza to, że „przekonania dotyczące ‘ja’, wartości ostateczne i instrumentalne, postawy i zachowania tworzą wzajemnie powiązaną hierarchię. Zarówno wartości jak i postawy są rodzajem relatywnie abstrakcyjnej wiedzy powstałej z asymilacji, akomodacji, organizacji i integracji informacji z otoczenia. Ponieważ wartości wydają się najbardziej abstrakcyjną strukturą, odpowiedzialne są podstawowe właściwości adaptacji. Próbując wyjaśnić mechanizm pojawienia się, a następnie funkcjonowania hierarchii wartości – postawy – zachowania, M. Rokeach zwraca uwagę na dwa rodzaje zgodności: zgodność z samym sobą, która wiąże się z pozytywną samooceną oraz zgodność z logiką i rzeczywistością” (Czerniawska, 1995, s. 21). Zgodnie z teorią M. Rokeacha tylko wartości zinternalizowane mogą stać się głównym kryterium działania jednostki oraz jej dążeń i postaw względem sytuacji i przedmiotów. Internalizacja powoduje więc, że system wartości zyskuje cechy niezależności. Wartości stają się autonomiczne i mogą w związku z tym oddziaływać na zachowanie i przekonania człowieka (Czerniawska, 1995).

W teorii M. Rokecha wartości są przekonaniem mającymi charakter preskryptywny lub proskryptywny. Przy ich pomocy jednostka określa własne preferencje dotyczące pożądanych lub niepożądanych sposobów oraz celów postępowania. Oczywiście preferencje te zależą od kultury, społeczeństwa lub instytucji. Wynikają również z różnic indywidualnych pomiędzy jednostkami. Według M. Rokecha różnice pomiędzy poszczególnymi cywilizacjami i kulturami nie są warunkowane brakiem określonych wartości w tych cywilizacjach i kulturach, lecz wiążą się z ich odmiennym umiejscowieniem względem siebie. Poszczególne kultury posiadają więc różne preferencje względem określonych wartości (Czerniawska, 1995). Dlatego zdaniem M. Rokecha „wartości powinny być definiowane jako transsytuacyjne cele, o zróżnicowanej ważności, które dostarczają ogólnych zasad kierujących życiem grup i osób” (cyt. za: Czerniawska, 1995, s. 23).

Zgodnie z postulatem M. Rokecha zasadne jest utworzenie kontinuum pomiędzy otwartym a zamkniętym systemem przekonań. Dzięki niemu określone mogą być nie konkretne postawy oraz wartości, ale sposób ich utrzymywania. Okazuje się bowiem przykładowo, że jednostki posiadające zamknięty system przekonań wykazują wyższy niepokój, co oznacza, że system wartości takich osób przejmuje funkcje obronne (Czerniawska, 1995).

Sposób w jaki dana jednostka dokonuje hierarchizacji wartości ostatecznych oraz instrumentalnych uzależniony jest od statusu socjoekonomicznego, płci, wieku, rasy, wykształcenia, religii oraz stylu życia (Czerniawska, 1995). Szczególnie często badana była kwestia zależności pomiędzy preferencją wartości a płcią. Nie jest jednak łatwo sformułować jednoznaczne tezy na podstawie tych badań, ponieważ związki pomiędzy wartościami a płcią uzależnione są w dużej mierze od wieku i czynników kulturowych. Stwierdzić można jednak, że chłopcy preferują raczej wartości związane z komfortowym i ekscytującym życiem, niezależnością, ambicją, logiką i przyjemnością. W przypadku dziewcząt na plan pierwszy wysuwają się tzw. wartości moralne, czyli związane z uczciwością, posłuszeństwem, pomocą, czy też wewnętrzną harmonią. Jeżeli chodzi o mężczyzn, to preferują oni wartości związane z intelektem i dokonaniem, kobiety natomiast wartości związane z miłością i przywiązaniem. Wykazano również, że odmienny obraz wartości związany jest ze stopniem identyfikacji z płcią (Czerniawska, 1995).

Systemy wartości podlegają przeobrażeniom przez okres całego życia człowieka. Zmiany związane są z doświadczeniami społecznymi, przyjmowaniem nowych ról, rozwojem

określonych potrzeb, reorganizacji osobowości oraz zmianami biologicznymi i warunków życia jednostki. M. Rokeach, który badał zmianę wartości pomiędzy okresem wczesnej adolescencji a późną starością, stwierdził, że nie tylko stopień akceptacji poszczególnych wartości uwarunkowany jest wiekiem osoby lecz także, że zamiana preferencji wartości rzadko wykazuje charakter prostoliniowy. Wskazał on, że punktem krytycznym, z którym wiąże się zmiana systemu wartości, jest wiek dorastania, co wiąże się z rozwojem poznawczym i społecznym młodych osób (Czerniawska, 1995).

M. Rokeach podnosi, że zachowania oraz postawy dają się przewidzieć na podstawie preferencji określonych wartości. Według niego system wartości rozumiany jako relatywne pozycje wartości wewnątrz pewnej hierarchii, rozstrzyga o wyborach człowieka oraz rozwiązuje konflikty. Wartości wpływają zatem na postawy i określone mogą być mianem imperatywu działania (Czerniawska, 1995). Wskazać jednak należy, że ludzie prezentujący różne postawy mogą odznaczać się tendencją do utrzymywania różnych preferencji wartości. Nie wszyscy jednak łączą pewne określone postawy z pewnymi określonymi wartościami, to znaczy że takie same zachowania interpretowane mogą być przez odniesienie do różnych wartości, jednak zwykle do takich, które zajmują wyższe miejsce w hierarchii. Według M. Rokeacha dowodzi to tego, że zamiana wartości na postawy wiąże się ze zróżnicowaniem ważności wartości. Ponadto każda postawa znaleźć może swe uzasadnienie w różnych wartościach oraz każda wartość może być wyrażona poprzez różne postawy (Czerniawska, 1995).

M. Rokeach przedstawił model, w którym istnieje wiele tysięcy postaw oraz względnie niewiele wartości. Zgodnie z jego teorią ludzie posiadają hierarchicznie uporządkowany oraz wewnętrznie spójny system przekonań. Jednostki dążą do tego, aby uzyskać względną koherencję pomiędzy przekonaniami a zachowaniami. Taka zgodność zapewnić ma im komfort psychiczny. Podstawowym elementem systemu przekonań jest koncepcja własnej osoby. W następnej kolejności występują wartości i łączące się z nimi postawy i zachowania. Zmiany dokonujące się na jednym poziomie przekonań wywierają wpływ na pozostałe. M. Rokeach wskazuje, że człowiek porównuje koncepcję własnej osoby z informacjami o wartościach. Mogą być wynikiem tego porównania brak zgodności wywołuje stan niezadowolenia. Dlatego przyczyną podjętych zmian przez jednostkę jest pragnienie redukcji niezadowolenia. Stan niezgodności jest niekomfortowy dla człowieka, ponieważ ocenia on siebie przez pryzmat wartości i emocjonalny dyskomfort odczuwa on jako niepokój oraz

konflikt. Brak koherencji może być też stanem nieuświadomionym, czego przyczyną mogą być ograniczenia intelektualne, stłumienia, czy też przyjęcie postawy konformistycznej względem wymagań społeczeństwa. Poprzez konfrontację ludzie uświadomić mogą sobie niezgodność pomiędzy poszczególnymi elementami ich systemu przekonań, własną koncepcją wartości oraz koncepcją innych ludzi oraz między postawami a zachowaniem. Dzięki temu uzgadniać mogą własne wartości i postawy (Czerniawska, 1995).

Zgodnie z koncepcją M. Rokeacha wartości są „predyktorami zachowania a technika konfrontacji może modyfikować system wartości i w rezultacie korespondować z zachowaniem” (Czerniawska, 1995, s. 30). Założenie to wykorzystywane jest w psychoterapii. M. Rokeach odnosząc się do kwestii zgodności wartości, postaw i zachowań, wskazuje, że zmiany behawioralne następują jako konsekwencja zmian poznawczych. Podnosi on także, że za długotrwałą zmianę zachowań odpowiada przede wszystkim zamiana wartości a nie postaw (Czerniawska, 1995).

Koncepcja identyfikowania wartości z przekonaniami oraz umieszczania ich w sferze pojęć naturalnych odwołuje się do idei schematów poznawczych. Schematy poznawcze rozumiane są jako konsekwencja poznawczego organizowania wiedzy w umyśle jednostki ludzkiej (Czerniawska, 1995). Są one złożoną formą reprezentacji umysłowej, która obejmuje zarówno sens typowej sytuacji, jak również znaczenie typowych form zachowania, jakie powinny być wytworzone w reakcji na tę typową sytuację (Nęcka/Orzechowski/Szymura, 2013). Osobista teoria rzeczywistości, którą tworzą ludzie, ujmowana jest w postaci schematów. Jest to struktura, która organizuje doświadczenie człowieka w sposób usystematyzowany oraz skondensowany. Schematy stanowią zgromadzoną przez jednostkę wiedzę o charakterze semantycznym. Odnosi się ona nie tylko do własnej osoby, lecz także do stosunków społecznych. Schematy zawierają ponadto dane pochodzące z różnych typów sytuacji, które rozlokowane są na wielu wymiarach. Schematy rozwijają się poprzez oddziaływanie informacyjne i podlegają z jednej strony wpływom społecznym, z drugiej zaś cechami indywidualnymi jednostki, również biologicznymi. Wygenerowane schematy pełnią zarówno funkcję opisową, jak również współokreślają przetwarzanie informacji, które dobiera człowiek i w związku z tym wpływają na procesy poznawcze, np. pamięć, spostrzeganie czy też wnioskowanie. Ich funkcja polega ponadto na sterowaniu zachowaniem. Wiedza odnosząca się do wartości istnieje w wyodrębnionych schematach poznawczych i właśnie w ten sposób schematy wpływają na interpretowanie rzeczywistości w kategoriach wartości oraz

określają sposób ich realizacji. Zgodnie z powyższym wartości są kategorią pojęciową, która utożsamiona może być z pojęciem naturalnym. Mają one swoją reprezentację w umyśle i dana jednostka może odnosić je do siebie oraz do innych (Czerniawska, 1995). Wyodrębnianie w umyśle człowieka kategorii wartości związane jest więc z tworzeniem określonych schematów poznawczych. Proces ten warunkowany jest zarówno doświadczeniem społecznym, jak również rozwojem struktur poznawczych (Czerniawska, 1995).

1.2.5. Wartości a funkcjonowanie osobowości

Ze względu na ich znaczenie wartości odgrywają istotną rolę w funkcjonowaniu osobowości człowieka. Przede wszystkim ich funkcja polega na wyznaczaniu i integrowaniu postaw wobec różnych obiektów. Oznacza to, że uznawane przez człowieka wartości wyznaczają ocenę poszczególnych ludzi oraz zjawisk społecznych, ocenę własnych zachowań, dzieł artystycznych, naukowych, itp. Ponadto powodują one swoistą hierarchizację obiektów: dla konkretnej jednostki ważniejsze są te obiekty, które odznaczają się wyraźniej cechami stanowiącymi wyznaczniki pozytywnej oceny (Czerniawska, 1995).

Wartości wpływają także na procesy poznawcze danej jednostki. Odbywa się to w ten sposób, że uznawane wartości w dużej mierze determinują fakt postrzegania przez człowieka określonych przedmiotów. Związane jest to z tym, że człowiek wykazuje tendencję do zwracania uwagi na te cechy przedmiotu, które są dla niego samego kryterium oceny. Wartości mogą być także źródłem emocji dla jednostki. Emocje te wynikać mogą z oceniającego stosunku do obiektu, który to stosunek wynika z systemu wartości. Jeżeli człowiek spostrzeże przedmiot, który pozytywnie ocenia, pojawić się mogą emocje określonego typu, np. sympatia czy uznanie. Powstałe w ten sposób emocje nie muszą jednak prowadzić do zaistnienia motywacji (Czerniawska, 1995). Wartości mogą jednak być także źródłem procesów motywacyjnych. Związane jest to z tym, że wartość jako wyznacznik oceny obiektów jest równocześnie bazą do tworzenia tzw. stanów idealnych. Stwierdzona przez jednostkę rozbieżność pomiędzy stanem idealnym a stanem realnym generować może napięcie skłaniające jednostkę do podjęcia działania, którego celem będzie zmiana zastanej sytuacji zgodnie ze stanem idealnym. Motywacja powstała w ten sposób różni się jednak od tej, która jest wynikiem mechanizmów popędowo-emocjonalnych. Celem tej ostatniej jest bowiem osiągnięcie satysfakcji emocjonalnej lub usunięcie stanu przykrości, dlatego nie jest

ona związana z pozytywną oceną określonych stanów rzeczy (Czerniawska, 1995). Co więcej dojść może do konfliktu osobowościowego, który wynika stąd, że jednostka realizując nakazy motywacji wynikającej ze struktur popędowo-emocjonalnych frustruje motywację wynikającą z wyznawanych przez nią wartości i odwrotnie. Doprowadzić to może do zewnętrznego lub nawet wewnętrznego zakłamania, które wyrażać się będzie tym, że człowiek nie będzie przyznawał się nie tylko przed innymi ludźmi, lecz także przed sobą samym do potrzeb, które są przez niego potępiane. Wskazać jednak należy, że uznawane wartości mogą być punktem wyjścia dla przeżywanych emocji oraz powstania motywacji. Nie są one jednak elementem ani niezbędnym ani wystarczającym, lecz jedynie sprzyjającym. Nie są niezbędne, ponieważ motywacja w znacznym stopniu wynika z czynników popędowo-emocjonalnych. Nie są natomiast wystarczające z tego względu, że uznanie określonych wartości nie skutkuje wprost przeżywaniem emocji oraz kształtowaniem się konkurencyjnych motywacji, wymagane są jeszcze czynniki dodatkowe (Czerniawska, 1995).

Rola uznawanego systemu wartości dla funkcjonowania osobowości zależy od ogólnej konstrukcji osobowej. J. Reykowski (1975, s. 139) stwierdza: „Nasuwa się przypuszczenie, że potencjał regulacyjny układów stabilnych zależy od potencjału regulacyjnego systemu poznawczego jako całości. Chodzi tu o zjawiska opisywane w psychologii za pomocą pojęcia ‘siła ego’. O ‘silnym ego’ mówi się wtedy, gdy wyższe (poznawcze) struktury regulacyjne pełnią dominującą rolę w całym systemie regulacji podmiotu. Struktury te, jak wiadomo, mają stosunkowo niewielkie znaczenie regulacyjne u małych dzieci; u osób w stanie krańcowej deprivacji podstawowych potrzeb emocjonalnych; u osób, u których system poznawczy nie został prawidłowo ukształtowany (na skutek wychowania się w niesprzyjających warunkach); u osób przeżywających silny konflikt wewnętrzny; u osób, u których struktury poznawcze zostały ‘osłabione’ wskutek działania czynników szkodliwych o charakterze psychologicznym (doświadczenia traumatyczne), o charakterze farmakologicznym (wpływ alkoholu, narkotyków), o charakterze fizycznym i biologicznym (choroba, wyczerpanie fizyczne), a wreszcie pod wpływem oddziaływań specjalnych (hipnoza, przebywanie w okolicznościach podniecających, działanie środków psychodelicznych, wpływ tłumy itp.).” Stwierdzić więc można, że jednostki posiadające tzw. słabe ego, ulegające wpływom albo wykazujące słabą integrację wewnętrzną dla swojego postępowania wybierają inny rodzaj motywacji niż ten wynikający z uznanych wartości. Nie należy jednak zapominać, że uznawane wartości odgrywają istotną rolę w procesie samooceny jednostki. Jeżeli bowiem

człowiek przypisuje sobie te cechy, które są dla niego podstawą pozytywnej oceny, wtedy może on zaakceptować siebie mimo wad, których może nie dostrzegać. Jeśli natomiast stwierdzi, że nie posiada tych właściwości lub posiada je tylko w niewielkim stopniu, może to wywołać dyskwalifikację własnej osoby generującą negatywne procesy osobowościowe (Czerniawska, 1995).

1.3. POSTAWY RODZICIELSKIE A KSZTAŁTOWANIE SIĘ SYSTEMU WARTOŚCI

Z wyjątkiem sytuacji nadzwyczajnych zasadniczo pierwszym środowiskiem, z którym styczność ma nowonarodzony człowiek jest środowisko rodzinne. Wychowując się w rodzinie dziecko konfrontowane jest z wzorcami zachowania, które względem niego oraz innych osób prezentują jego rodzice. To w rodzinie dziecko wchodzi w pierwsze relacje z innymi ludźmi oraz zdobywa różnego rodzaju informacje o otaczającej go rzeczywistości.

M. B. Pecyna (1998) stwierdza, że rodzice odpowiedzialni są za dostarczenie dziecku wzorów zachowań. W początkowym okresie życia naśladują one ich wiernie, a później w dużym stopniu identyfikują się z nimi. Oznacza to, że obserwacja określonego modelu przez dziecko przyczynia się do wzbogacenia jego repertuaru zachowań. „Rodzina odgrywa podstawową rolę w procesie kształtowania osobowości dziecka głównie dlatego, że jej wpływy i oddziaływanie rozpoczynają się w okresie, gdy osobowość jest szczególnie plastyczna, a także dlatego, że w pierwszych latach życia jest właściwie dla dziecka jedyną grupą społeczną, która wywiera bezpośredni wpływ” (Pecyna, 1998, s. 55).

Wpływ rodziców na ich dziecko jest bardzo rozległy. Oddziałuje on w początkowym okresie jego życia na rozwój jego funkcji poznawczych, a w późniejszych etapach na osiągnięcia szkolne, na formowanie się jego równowagi uczuciowej oraz dojrzałości społecznej, wreszcie na kształtowanie się obrazu samego siebie i na stosunek do siebie oraz innych (Ziemska, 1980).

Dlatego postawy prezentowane przez rodziców wobec ich dziecka jako jeden z czynników wpływać będą na to, jakim człowiekiem ono będzie, jak postrzegać będzie siebie i innych oraz jak interpretować będzie rozgrywające się wokół niego wydarzenia. Postawy rodziców kształtują więc w określonym stopniu osobowość dziecka oraz sposób interpretowania przez nie rzeczywistości. To do czego dziecko, a później dorosły już człowiek będzie dążył i jakie

wartości będzie cenil zależy więc także od tego, w jakich warunkach dziecko było wychowywane. Dlatego oddziaływania wychowawcze rodziców są niezwykle istotne, gdyż poprzez wpływ na rozwój i ukształtowanie danej jednostki wpływają też pośrednio na to, jak wyglądać będzie życie kolejnych pokoleń.

Niezwykle istotnym momentem w życiu każdego człowieka, który stanowi bazę dla poznawania siebie oraz tworzenia obrazu własnej osoby, jest moment, kiedy zaczyna odróżniać ono siebie od innych elementów otaczającego świata. Według Piageta proces ten rozpoczyna się ok. 4 – 8 miesiąca życia. Wtedy obserwowane jest nagłe zainteresowanie niemowląt przedmiotami zewnętrznymi, co wskazuje na to, że zaczynają one odróżniać siebie od innych obiektów z ich otoczenia (Schaffer/Kipp, 2015). Przed opisaną zmianą dziecko zwraca uwagę w zasadzie tylko na siebie a przedmioty zewnętrzne interesują je tylko wtedy, jeśli związane są z jego osobą i aktywnością. Natomiast po dostrzeżeniu obiektów świata zewnętrznego i oddzieleniu ich od własnej osoby dziecko zaczyna zajmować się tymi przedmiotami, próbuje ustalić związki między nimi oraz usiłuje znaleźć wśród nich miejsce dla siebie. Sytuacja ta zmienia wiedzę jednostki o sobie i powoduje, że tworzy ona obraz własnej osoby. Istotna w tym momencie jest kwestia tego, skąd i w jaki sposób dziecko czerpie wiedzę na temat wskazanych elementów. Oczywiście we wczesnym okresie życia podstawowym źródłem informacji dla dziecka o sobie samym jest jego własna aktywność. Podejmując różne czynności dziecko zaobserwować może, że wywołuje zmiany w otaczającym je środowisku. Dlatego zaczyna być świadome swoich życzeń oraz swojej woli. Kształtuje w ten sposób swoją odrębność, co manifestuje się jego sprzeciwem wobec woli innych. Odrębnym źródłem wiedzy dla dziecka o nim oraz o świecie są opinie dorosłych. Są one niezwykle ważne dla kształtowania się osobowości dziecka. Wynika to stąd, że nie dysponuje ono w zasadzie żadną wiedzą na temat siebie i rzeczywistości, dlatego opinie dorosłych przyjmuje jako słuszne i właściwe. Wpływ rodziców jako osób, które mają bezpośredni kontakt z dzieckiem oraz prezentowanych przez nich postaw względem dziecka jest zatem zasadniczy. Dziecko kształtuje bowiem obraz siebie oraz obraz rzeczywistości na podstawie obserwowanych zachowań rodziców. Wskutek obserwacji tych wzorów rozwijają się u niego określone cechy. Nie należy zapominać również, że cechy te dziecko nabywa również w ten sposób, że usiłuje dostosować się do oczekiwań rodziców względem niego. Dziecko uczy się tego, że spełnienie lub niespełnienie oczekiwań związane jest odpowiednio albo z nagrodą i aprobatą albo z karą i odrzuceniem. Z tego względu wybierać ono będzie te

typy zachowań, które są akceptowane przez rodziców i w ten sposób dochodzi do nabycia przez dziecko tych cech, które uważane są za ważne przez dorosłych. Dlatego pomiędzy postawami rodziców i ich oczekiwaniami względem dziecka a kształtowaniem się jego osobowości i systemu wartości zachodzi bezpośrednia korelacja.

Środowisko rodzinne dziecka jest więc tym elementem, który oddziałuje na nie najdłużej. Konsekwencje jego wpływów mogą być widoczne w całym późniejszym życiu dziecka, na różnych jego płaszczyznach. Oczywiście rola tego środowiska jest najsilniejsza we wczesnych etapach życia, kiedy jednostka w ogóle jeszcze nie podlega lub podlega tylko w ograniczonym stopniu wpływom ze strony innych instytucji. Funkcja wychowawcza rodziny, w której proces wychowania przebiega w różnorodnych i przede wszystkim naturalnych warunkach jest zatem niezwykle istotna dla dziecka.

Wspomniana powyżej funkcja wychowawcza rodziny realizowana jest przez różne style wychowawcze oraz postawy rodziców względem dziecka. Jak wynika z zaprezentowanego wcześniej przeglądu, istnieją różne postawy rodzicielskie, którymi charakteryzować się może postępowanie rodziców wobec dziecka. Zdarza się rzadko, że jedna konkretna postawa występować będzie w postaci czystej w określonym środowisku rodzinnym, jednak nie ulega wątpliwości, że któraś z nich będzie dominować i w ten sposób oddziaływać na wzajemne relacje pomiędzy rodzicami a dzieckiem. Dokonana wcześniej analiza poszczególnych postaw rodzicielskich wykazała, że każda postawa niesie ze sobą określone konsekwencje w postaci rozwoju u dziecka określonych cech osobowościowych. Sposób postrzegania przez dziecko siebie, innych oraz otaczającej rzeczywistości zależeć będzie w związku z tym od tego, jakim oddziaływaniami było ono poddane w środowisku rodzinnym. Dlatego również jego przekonania dotyczące preferowanego sposobu postępowania (wartości) warunkowane będą postawami rodzicielskimi.

Należy zwrócić również uwagę na fakt, że postawy obydwójga rodziców względem dziecka nie muszą być jednolite. Trudno stwierdzić jest, jakie połączenie postaw jest najbardziej optymalne dla rozwoju dziecka. Oczywiście nie wolno przy tym zapomnieć, że postawy rodziców są tylko jednym z czynników przy pomocy których dokonuje się jego rozwój. Skutki psychologiczne postaw prezentowanych przez rodziców są jednak bardzo istotne, ponieważ od nich w dużej mierze zależy to, jakim człowiekiem dziecko będzie w przyszłości.

Dlatego wychowywanie w rodzinie i związane z nim postawy rodzicielskie, „jak każde ludzkie oddziaływanie, niesie wartości pozytywne i zagrożenia. (...) Stanowi centrum przekazywania wartości etycznych, szkołę charakterów, źródło zaspokajania potrzeb psychicznych” (Pecyna, 1998, s. 70-71).

ROZDZIAŁ 2. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ

2.1. PROBLEM PRACY I PYTANIA BADAWCZE

Celem niniejszej pracy jest odpowiedź na pytanie, czy istnieje korelacja pomiędzy postawami rodzicielskimi a ukształtowaniem się systemu wartości studentów neofilologii. Oparto się na założeniu, że percepcja określonych postaw rodzicielskich warunkować może preferencje wartości. Założenie to uzasadnione jest tym, że poddanie dziecka oddziaływaniom konkretnych postaw rodzicielskich ma zasadniczy związek z rozwojem jego osobowości oraz ukształtowaniem się określonych cech. Oznacza to, że postawy rodziców w znacznej mierze decydować mogą o tym, jakie wartości preferowane będą przez jednostkę.

Opisane powyżej założenie dotyczące korelacji pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a ukształtowaniem się określonego systemu wartości powinno być zmodyfikowane o zmienne rozwojowe i środowiskowe. Wraz z wiekiem dokonują się bowiem w jednostce zmiany dotyczące wybieranych przez nią wartości, które powodowane są z jednej strony standardami wewnętrznymi samej jednostki a z drugiej wpływem środowiska pozarodzinnego.

Na podstawie powyższego zadać można następujące pytania badawcze:

1. Czy istnieje związek pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a systemem wartości studentów neofilologii?
2. Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób zmienne rozwojowe i środowiskowe modyfikują kształtowanie się systemu wartości studentów neofilologii?

2.2. HIPOTEZY BADAWCZE

Odnosząc się do przedstawionego powyżej problemu badawczego można postawić następujące hipotezy:

1. Percepcja postaw rodzicielskich koreluje z preferencją wartości ostatecznych i instrumentalnych przez studentów neofilologii.
2. Preferencja określonych wartości ostatecznych i instrumentalnych przez studentów neofilologii pozostaje w związku ze zmiennymi rozwojowymi i środowiskowymi.

2.3. NARZĘDZIA BADAWCZE

2.3.1. KPR-Roc – Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy

Kwestionariusz przeznaczony jest do retrospektywnej oceny postaw rodzicielskich matki i ojca przez osoby dorosłe. Jego konstrukcja oparta została na założeniach teoretycznych, które potwierdzają zasadność wyodrębnienia sześciu wymiarów opisujących relacje pomiędzy rodzicami a dziećmi: akceptacja-odrzućenie, autonomia, niekonsekwencja, nadmierne ochranianie, nadmierne wymaganie. Po dokonaniu confirmacyjnej analizy czynnikowej utworzono 5 wymiarów oraz wybrano po 10 stwierdzeń do każdego z nich. Wyodrębnione wymiary to: postawa akceptacji-odrzućenia, postawa nadmierne wymagająca, postawa autonomii, postawa niekonsekwentna, postawa nadmierne ochraniająca (Plopa, 2016).

Jeśli chodzi o rzetelność Kwestionariusza, to odznacza on się wysoką zgodnością wewnętrzną wszystkich pięciu wymiarów. KPR-Roc odznacza się również właściwą trafnością teoretyczną. W ocenie jego trafności bazowano na kilku odmianach trafności teoretycznej: metodzie badania wewnętrznej struktury testu, metodzie badania różnic międzygrupowych oraz trafności kryterialnej (Plopa, 2016).

Próba normalizacyjna miała charakter w miarę reprezentacyjny. Wyłoniono ją poprzez losowanie warstwowe spośród populacji miast różnej wielkości oraz wsi. Ostatecznie włączono do niej wyniki 2053 kobiet oraz 2018 mężczyzn (Plopa, 2016).

Kwestionariusz zawiera dwie wersje (każda po 50 stwierdzeń), służące do retrospektywnej oceny postaw matki i postaw ojca. Stwierdzenia poprzedzone są instrukcją. Zadaniem osoby badanej jest ustosunkowanie się do poszczególnych stwierdzeń poprzez otoczenie kółkiem wybranej odpowiedzi. Do wyboru jest pięć opcji: zdecydowanie taka była (taki był) i tak się zachowywała (tak się zachowywał), raczej taka była (taki był) i tak się zachowywała (zachowywał), mam wątpliwości, czy taka była (taki był), i tak się zachowywała (zachowywał), raczej taka nie była (taki nie był) i tak się nie zachowywała (zachowywał), zdecydowanie taka nie była (taki nie był) i tak się nie zachowywała (zachowywał). Poszczególnym odpowiedziom przypisuje się właściwą wartość liczbowa: 5, 4, 3, 2, 1. Z racji tego, że w obrębie każdego wymiaru zawartych jest 10 stwierdzeń, wyniki surowe każdego z nich mieszczą się w przedziale 10 – 50 punktów. Wyniki surowe przelicza się następnie na normy stenowe oddzielnie dla matek i ojców. Steny 1 – 2 świadczą o bardzo

niskich wynikach, 3 – 4 o niskich wynikach, 5 – 6 o przeciętnych wynikach, 7 – 8 o wysokich wynikach, natomiast 9 – 10 o bardzo wysokich wynikach (Plopa, 2016).

2.3.2. Skala Wartości (SW) – polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha

Skala Wartości jest adaptacją testu amerykańskiego Value Survey, który opracowany został przez M. Rokeacha (1973). Prace adaptacyjne prowadzone były za zgodą M. Rokeacha w latach 1978 – 1982. SW to narzędzie do badania systemu wartości u młodzieży i u osób dorosłych. Skala opiera się na prezentowanym przez M. Rokeacha założeniu o odmiennej naturze wartości ostatecznych i instrumentalnych (Brzozowski, 1996).

Jeśli chodzi o rzetelność SW, to stabilność Skali określono na podstawie wyników badania grupy 412 osób. Przeciętne współczynniki stabilności dla całych systemów wartości ostatecznych oraz wartości instrumentalnych okazały się bardzo wysokie; średnie współczynniki dla pojedynczych wartości były natomiast umiarkowanie wysokie (Brzozowski, 1996). Przeprowadzone badania dotyczące trafności SW skupiają się tylko na trafności teoretycznej i wskazują, że tylko dla czterech wartości współczynnik korelacji osiągnął wymagany poziom istotności statystycznej (bezpieczeństwo rodziny, dostatnie życie, uznanie społeczne, zbawienie), co uwarunkowane było niedoskonałościami psychometrycznymi analizy (Brzozowski, 1996).

Próba normalizacyjna objęła młodzież i dorosłych w wieku 15 – 61 lat. W przypadku SW nie oblicza się odchylenia standardowego oraz standardowych norm dla rang. Funkcję norm pełnią mediany i średnie z rang przypisanych poszczególnym wartościom przez respondentów (Brzozowski, 1996).

Arkusze testowe posiada 3 strony. Pierwsza z nich zawiera instrukcję dla badanego oraz rubryki przeznaczone na dane personalne. Na stronie drugiej znajdują się uporządkowane alfabetycznie nazwy 18 wartości ostatecznych, a na trzeciej również uporządkowane alfabetycznie określenia wartości instrumentalnych. Z lewej strony każdej wartości znajduje się specjalne miejsce (pozioma kreska) na wpisanie przez badanego rangi (Brzozowski, 1996).

Badanie przy pomocy SW przeprowadzić można zarówno indywidualnie, jak i grupowo. Średni czas wykonania testu to ok. 20 minut. Zadanie badanego polega na porangowaniu najpierw listy wartości ostatecznych, a następnie wartości instrumentalnych. Każda wartość

musi otrzymać inną rangę, przy czym najwyższą rangę badany przypisuje wartości dla niego najważniejszej, a najniższą tej wartości, która jest dla niego najmniej ważna. Po zakończeniu badania uzyskuje się pełne dane o indywidualnej hierarchii wartości danej osoby (Brzozowski, 1996).

2.4. GRUPA BADANYCH OSÓB I PRZEBIEG BADAŃ

Ogółem w badaniu wzięło udział 120 studentów neofilologii, w tym

- 56 studentów studiów I stopnia,
- 64 studentów studiów II stopnia.

Badani byli proszeni o wypełnienie Kwestionariusza Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców (KPR-Roc) M. Plopy oraz Skali Wartości (SW) – polskiej adaptacji Value Survey M. Rokeacha. W pierwszej kolejności badanym rozdano arkusze Kwestionariusza Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców. Po rozdaniu arkuszy badani zapoznali się z instrukcją a następnie przystąpili do rozwiązywania KPR-Roc. Na wykonanie tego zadania mieli 40 minut. Następnie badanym rozdano arkusze Skali Wartości. Po zapoznaniu się z instrukcją przystąpili oni do rozwiązywania Skali. Na wykonanie tego zadania mieli 20 minut. Studenci każdego roku studiów badani byli oddzielnie. Badanie przeprowadzono anonimowo. Prace badawcze trwały około 1 miesiąca.

ROZDZIAŁ 3. PREZENTACJA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH I ICH PSYCHOLOGICZNA INTERPRETACJA

3.1. PERCEPCJA POSTAW RODZICIELSKICH I SYSTEM WARTOŚCI BADANYCH STUDENTÓW

3.1.1. Postawy rodzicielskie matek i ojców w percepcji badanych

Przeprowadzone badania wskazują na to, że studenci neofilologii korzystniej oceniają postawy prezentowane przez matki, niż te prezentowane przez ojców. Przedstawiona poniżej tabela ukazuje percepcję postaw rodzicielskich przez całą grupę badanych osób.

Tabela 2. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy całej grupy badanych osób (N=120)

Postawy rodzicielskie		Min	Max	M	SD	V
Matki	Akceptacja-Odrzucenie	16	50	40,69	7,73	0,19
	Wymaganie	11	48	24,55	8,60	0,35
	Autonomia	15	50	38,15	7,60	0,20
	Niekonsekwencja	10	48	20,84	7,63	0,37
	Ochranianie	16	49	34,87	8,34	0,24
Ojca	Akceptacja-Odrzucenie	12	50	36,71	10,26	0,28
	Wymaganie	11	47	23,18	9,56	0,41
	Autonomia	13	50	38,23	8,38	0,22
	Niekonsekwencja	10	48	22,88	9,36	0,41
	Ochranianie	10	50	27,11	10,13	0,37

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; V – współczynnik zmienności

Źródło: Opracowanie własne.

Uzyskane dane pokazują, że w odniesieniu do matek najwyższy wynik osiągnięty został w przypadku postawy akceptacji-odrzućenia, najniższy natomiast w przypadku Niekonsekwencji. Świadczy to o tym, że w ocenie badanych matki wykazywały właściwe

postawy wychowawcze, co potwierdzają także pozostałe wyniki dotyczące postaw wymagania, autonomii oraz ochraniań. Odnosząc się do uzyskanych wartości odchylenia standardowego wskazać należy, że uzyskane wyniki w przypadku każdej postawy w podobny sposób oscylują wokół średniej i w umiarkowany sposób są do siebie podobne. Potwierdzają to również wartości współczynnika zmienności.

Odnosząc się do wyników uzyskanych w przypadku ojców stwierdzić należy, że wprawdzie z wyjątkiem postawy autonomii pozostałe ocenione zostały mniej korzystnie niż te prezentowane przez matki, jednak ich ocena mieści się w granicach postaw właściwych, na co wskazują zamieszczone poniżej normy stenowe:

Tabela 3. Normy stenowe dla ojców

STEN	Akceptacja- Odrzucenie	Wymaganie	Autonomia	Niekon- sekwencja	Ochranianie	STEN
10	50	49-50	49-50	48-50	48-50	10
9	47-49	45-48	46-48	45-47	44-47	9
8	44-46	42-44	43-45	41-44	41-43	8
7	39-43	36-41	39-42	35-40	35-40	7
6	34-38	31-35	35-38	31-34	31-34	6
5	28-33	24-30	29-34	25-30	26-30	5
4	22-27	19-23	24-28	19-24	21-25	4
3	18-21	14-18	18-23	15-18	17-20	3
2	14-17	11-13	14-17	12-14	14-16	2
1	10-13	10	10-13	10-11	10-13	1

Źródło: M. Plopa: *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Impuls, Kraków 2016, s. 209.

Tabela 4. Normy stenowe dla matek

STEN	Akceptacja- Odrzucenie	Wymaganie	Autonomia	Niekon- sekwencja	Ochranianie	STEN
10	50	49-50	49-50	50	49-50	10
9	49	44-48	46-48	48-49	44-48	9
8	47-48	40-43	44-45	44-47	42-43	8
7	43-46	33-39	39-43	29-43	36-41	7

6	39-42	28-32	36-38	32-38	32-35	6
5	33-38	20-27	30-35	23-31	26-31	5
4	28-32	16-19	25-29	17-22	20-25	4
3	22-27	13-15	19-24	13-16	15-19	3
2	18-21	11-12	15-18	11-12	13-14	2
1	10-17	10	10-14	10	10-12	1

Źródło: M. Plopa: *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Impuls, Kraków 2016, s. 211.

Wartości odchylenia standardowego wskazują natomiast na większe zróżnicowanie wyników w obrębie każdej postawy, co uwidacznia także współczynnik zmienności.

Uzyskane wyniki ukazują więc, że osoby badane korzystniej oceniły postawy wychowawcze swoich matek w porównaniu z ojcami. W ich ocenie matki bardziej intensywnie okazywały postawę akceptacji, ochraniań i wymagania. Ojcowie natomiast wykazywali się większą niekonsekwencją. W przypadku postawy autonomii wyniki są bardzo zbliżone do siebie, jednak z niewielką przewagą na korzyść ojców.

Tabela 5 przedstawia percepcję postaw rodzicielskich matek i ojców przez całą grupę badanych osób wraz z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie.

Tabela 5. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy całej grupy badanych osób wraz z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie (N=120)

Postawy rodzicielskie	Ocena								T	p
	Matka				Ojciec					
	Min	Max	M	SD	Min	Max	M	SD		
Akceptacja-Odrzucenie	16	50	40,69	7,73	12	50	36,71	10,26	3,94	< 0,001
Wymaganie	11	48	24,55	8,60	11	47	23,18	9,56	1,23	0,222
Autonomia	15	50	38,15	7,60	13	50	38,23	8,38	-0,09	0,929
Niekonsekwencja	10	48	20,84	7,63	10	48	22,88	9,36	-2,14	0,035
Ochranianie	16	49	34,87	8,34	10	50	27,11	10,13	10,24	< 0,001

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; V – współczynnik zmienności

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej tabeli oceny różnią się istotnie w przypadku akceptacji-odrzućenia, niekonsekwencji oraz ochraniańia.

W tabeli 6 ukazana została percepcja postaw rodzicielskich matek oraz ojców z uwzględnieniem płci badanych studentów.

Tabela 6. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg płci (N=120)

Postawy rodzicielskie		Kobiety (N=78)		Mężczyźni (N=42)	
		M	SD	M	SD
Matki	Akceptacja- Odrzućenie	39,21	8,68	43,45	4,39
	Wymaganie	25,26	9,53	23,24	6,31
	Autonomia	37,72	8,33	38,95	5,93
	Niekonsekwencja	21,05	8,49	20,45	5,67
	Ochranianie	33,74	8,49	36,95	7,65
Ojca	Akceptacja- Odrzućenie	35,82	11,58	38,36	6,90
	Wymaganie	22,64	10,31	24,17	7,89
	Autonomia	38,13	9,22	38,43	6,52
	Niekonsekwencja	21,90	10,32	24,71	6,85
	Ochranianie	26,08	10,53	29,02	9,04

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe

Źródło: Opracowanie własne.

Uzyskane dane wskazują, że spostrzeżenie postaw ojców i matek przez dorosłe córki i dorosłych synów przedstawia się odmiennie. W przypadku matek kobiety odczuwały wyższy poziom akceptacji, wymagania oraz ochraniańia, natomiast postawy autonomii i niekonsekwencji ocenione zostały przez dorosłe studentki na podobnym poziomie zarówno w odniesieniu do matek jak i ojców, z niewielkim nasileniem odczucia tych postaw w przypadku ojców.

W ocenie dorosłych synów zdecydowanie lepiej w porównaniu z ojcami wypadają postawy akceptacji oraz ochraniań prezentowane przez matki. Na podobnym poziomie oceniona została postawa autonomii, natomiast postawy wymagania oraz niekonsekwencji uzyskały wyższe wyniki w przypadku ojców.

Wyniki wskazują więc, że zarówno w ujęciu studentek jak i studentów korzystniej ocenione zostały postawy akceptacji i ochraniań prezentowane przez matki, co wydają się potwierdzać tezę o „cieplejszych” relacjach pomiędzy dziećmi obojga płci a ich matkami (Plopa, 2016). Obydwie postawy prezentowane przez ojców i przez matki wyżej ocenione zostały przez dorosłych synów.

W tabeli 7 ukazana została percepcja postaw rodzicielskich matek oraz ojców z uwzględnieniem płci badanych studentów oraz różnic istotnych statystycznie

Tabela 7. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg płci z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie (N=120)

Postawy rodzicielskie		Ocena				t	p
		Matka		Ojciec			
		M	SD	M	SD		
Kobiety (N=78)	Akceptacja-Odrzucenie	39,21	8,68	35,82	11,58	2,38	0,020
	Wymaganie	25,26	9,53	22,64	10,31	1,62	0,109
	Autonomia	37,72	8,33	38,13	9,22	-0,32	0,747
	Niekonsekwencja	21,05	8,49	21,90	10,32	-0,64	0,527
	Ochranianie	33,74	8,49	26,08	10,53	7,41	< 0,001
Mężczyźni (N=42)	Akceptacja-Odrzucenie	43,45	4,39	38,36	6,90	4,36	< 0,001
	Wymaganie	23,24	6,31	24,17	7,89	-0,87	0,389
	Autonomia	38,95	5,93	38,43	6,52	0,42	0,678
	Niekonsekwencja	20,45	5,67	24,71	6,85	-3,90	< 0,001
	Ochranianie	36,95	7,65	29,02	9,04	8,00	< 0,001

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; V – współczynnik zmienności

Źródło: Opracowanie własne.

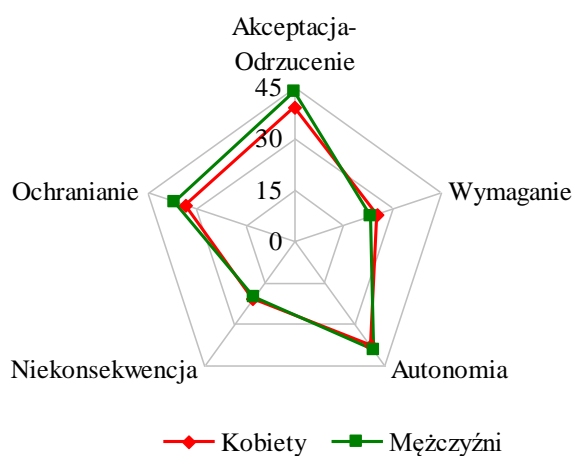

Jak wynika z powyższej tabeli oceny kobiet różnią się istotnie w przypadku akceptacji-odrzućenia oraz ochraniańia a w przypadku mężczyzn w przypadku akceptacji-odrzućenia, niekonsekwencji i ochraniańia.

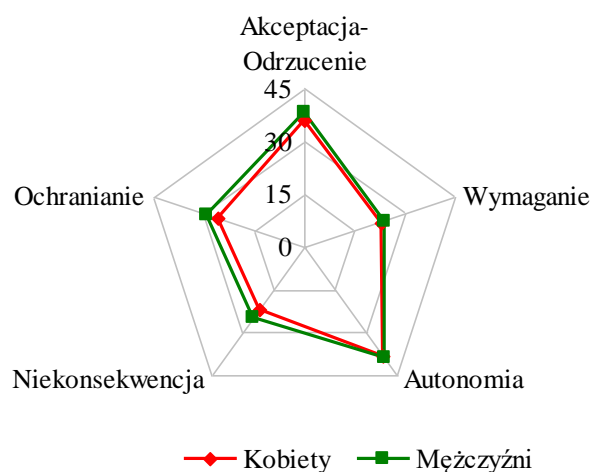
Poniższy wykres przedstawia średnie ocen postaw rodzicielskich z uwzględnieniem płci badanych studentów:

Wykres 1. Średnie (M) ocen postaw rodzicielskich wg płci

Matka

Ojciec

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 8 ilustruje ocenę postaw rodzicielskich dokonaną przez studentów neofilologii z uwzględnieniem stopnia studiów.

Tabela 8. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg stopnia studiów (N=120)

Postawy rodzicielskie		I stopień (N=56)		II stopień (N=64)	
		M	SD	M	SD
Matki	Akceptacja-Odrzućenie	39,82	7,48	41,45	7,87
	Wymaganie	27,07	7,90	22,34	8,58
	Autonomia	36,11	7,96	39,94	6,78

	Niekonsekwencja	21,18	7,76	20,55	7,50
	Ochranianie	37,50	7,05	32,56	8,70
Ojca	Akceptacja-Odrzucenie	35,29	11,23	37,95	9,16
	Wymaganie	24,75	9,37	21,80	9,51
	Autonomia	36,29	9,05	39,94	7,32
	Niekonsekwencja	22,93	9,14	22,84	9,54
	Ochranianie	28,93	10,65	25,52	9,36

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z przedstawionej tabeli 8 zarówno studenci studiów I jak i II stopnia korzystniej ocenili postawy prezentowane przez matki. W porównaniu z ojcami w ocenie studentów studiów I stopnia matki uzyskały wyższe wyniki w przypadku postawy akceptacji, wymagania oraz ochraniania. Porównywalny wynik matki i ojcowie uzyskali w zakresie postawy autonomii, natomiast ojcowie uzyskali wyższy wynik w przypadku postawy niekonsekwencji. Podobnie swoich rodziców ocenili studenci studiów II stopnia. Również oni korzystniej wypowiedzieli się o matkach w zakresie postaw akceptacji, wymagania i ochraniania. Postawa autonomii prezentowana przez matki oraz ojców oceniona została na tym samym poziomie, natomiast w odniesieniu do postawy niekonsekwencji wyższy wynik uzyskali ojcowie. Charakterystyczny jest także fakt, że w porównaniu ze studentami studiów I stopnia studenci studiów II stopnia wyżej ocenili postawy akceptacji i autonomii prezentowane zarówno przez matki jak i ojców.

Tabela 9 ilustruje ocenę postaw rodzicielskich dokonaną przez studentów neofilologii z uwzględnieniem stopnia studiów oraz różnic istotnych statystycznie.

Tabela 9. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg stopnia studiów z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie (N=120)

Postawy rodzicielskie		Ocena				T	p
		Matka		Ojciec			
		M	SD	M	SD		
I stopień (N=56)	Akceptacja-Odrzucenie	39,82	7,48	35,29	11,23	3,15	0,003
	Wymaganie	27,07	7,90	24,75	9,37	1,59	0,117
	Autonomia	36,11	7,96	36,29	9,05	-0,13	0,897
	Niekonsekwencja	21,18	7,76	22,93	9,14	-1,35	0,182
	Ochranianie	37,50	7,05	28,93	10,65	6,55	< 0,001
II stopień (N=64)	Akceptacja-Odrzucenie	41,45	7,87	37,95	9,16	2,46	0,017
	Wymaganie	22,34	8,58	21,80	9,51	0,33	0,745
	Autonomia	39,94	6,78	39,94	7,32	0,00	1,000
	Niekonsekwencja	20,55	7,50	22,84	9,54	-1,64	0,105
	Ochranianie	32,56	8,70	25,52	9,36	7,09	< 0,001

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; V – współczynnik zmienności

Źródło: Opracowanie własne.

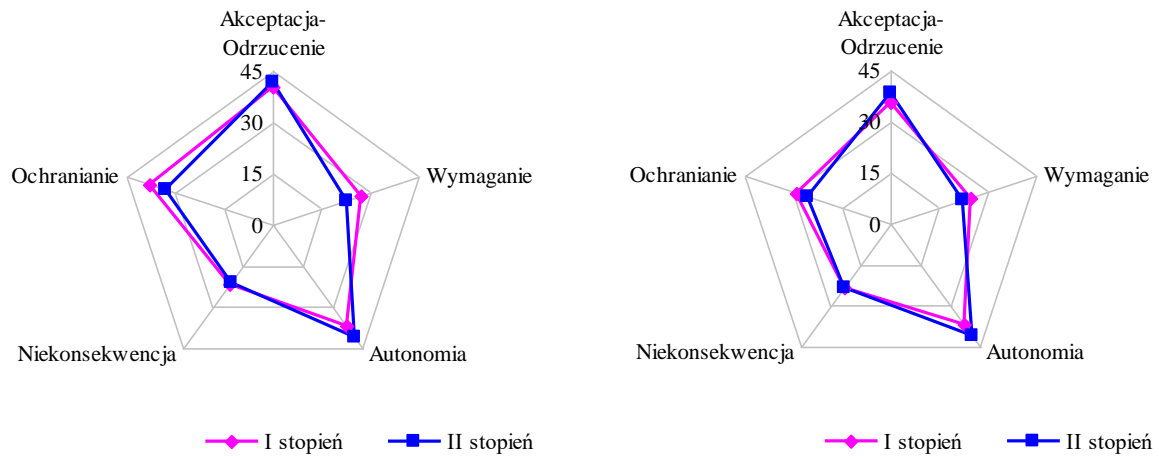
Jak wynika z powyższej tabeli oceny studentów studiów I jak i II stopnia różnią się istotnie w przypadku akceptacji-odrzućenia oraz ochraniańia.

Poniższy wykres przedstawia średnie ocen postaw rodzicielskich z uwzględnieniem stopnia studiów badanych studentów:

Wykres 2. Średnie (M) ocen postaw rodzicielskich wg stopnia studiów

Matka

Ojciec

Źródło: Opracowanie własne.

Dokonując analizy oceny postaw rodziców z uwzględnieniem płci oraz stopnia studiów stwierdzić należy, że lepsze wyniki uzyskały matki, co przedstawia tabela 10.

Tabela 10. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg płci i stopnia studiów (N=120)

Postawy rodzicielskie		Kobiety				Mężczyźni			
		I (N=42)		II (N=36)		I (N=14)		II (N=28)	
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Matki	Akceptacja-Odrzucenie	38,71	8,04	39,78	9,34	43,14	3,91	43,61	4,61
	Wymaganie	27,14	8,23	23,06	10,43	26,86	6,81	21,43	5,17
	Autonomia	35,95	8,37	39,78	7,78	36,57	6,54	40,14	5,20
	Niekonsekwencja	21,38	7,79	20,67	9,24	20,57	7,67	20,39	4,33
	Ochranianie	37,33	6,99	29,56	8,16	38,00	7,21	36,43	7,80
Ojca	Akceptacja-Odrzucenie	34,24	12,47	37,67	10,14	38,43	4,95	38,32	7,69
	Wymaganie	23,62	9,72	21,50	10,84	28,14	7,22	22,18	7,45

	Autonomia	36,10	9,74	40,50	7,94	36,86	6,56	39,21	6,36
	Niekonsekwencja	22,00	10,09	21,78	10,59	25,71	4,27	24,21	7,78
	Ochranianie	28,86	11,39	22,83	8,31	29,14	8,01	28,96	9,51

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe

Źródło: Opracowanie własne.

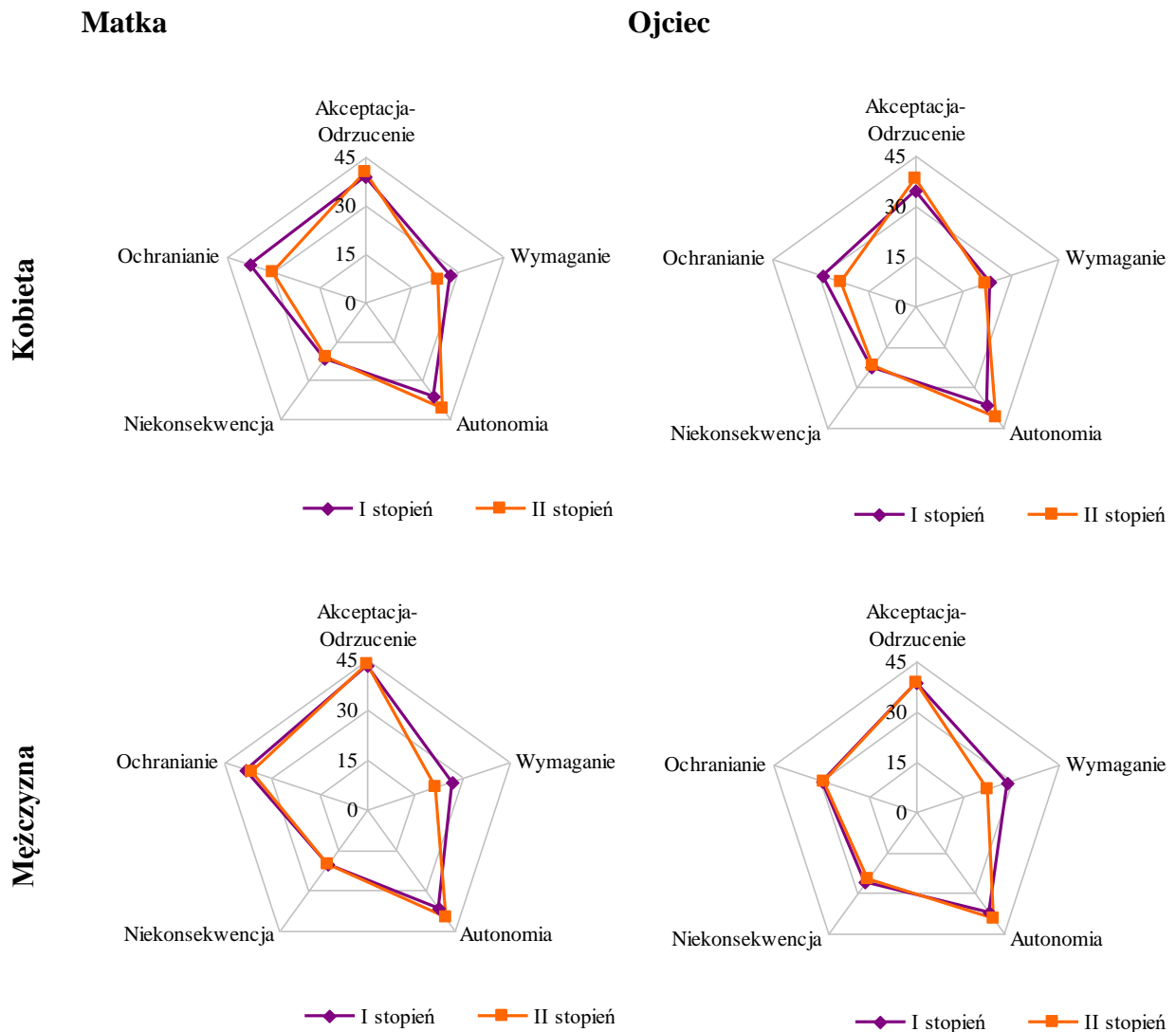
Jak pokazuje powyższa tabela wśród studentek studiów I i II stopnia matki w porównaniu z ojcami uzyskały wyższe oceny w przypadku postawy akceptacji, wymagania oraz ochraniania. Ojcowie uzyskali natomiast wyższe wyniki w przypadku postawy autonomii oraz niekonsekwencji. Studentki studiów II stopnia w porównaniu ze studentkami studiów I stopnia wyżej oceniły matki w zakresie postaw akceptacji i autonomii. Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku tych postaw prezentowanych przez ojców.

Wśród studentów studiów I stopnia matki w porównaniu z ojcami uzyskały wyższe oceny w przypadku postaw akceptacji oraz ochraniania. Ojcowie przewyższyli matki w zakresie wymagania, autonomii i niekonsekwencji. Studenci studiów II stopnia wyżej niż ojców ocenili matki w przypadku postaw akceptacji, autonomii i ochraniania. W ich odczuciu ojcowie w większym stopniu wykazywali natomiast postawę wymagania oraz niekonsekwencji. Studenci studiów II stopnia w porównaniu ze studentami studiów I stopnia wyższe oceny przyznali matkom w zakresie akceptacji i autonomii; ojcom natomiast wyższą ocenę przyznali tylko w przypadku autonomii.

Poniższy wykres przedstawia średnie ocen postaw rodzicielskich z uwzględnieniem płci i stopnia studiów badanych studentów:

Wykres 3. Średnie (M) ocen Postaw Rodzicielskich wg płci i stopnia studiów

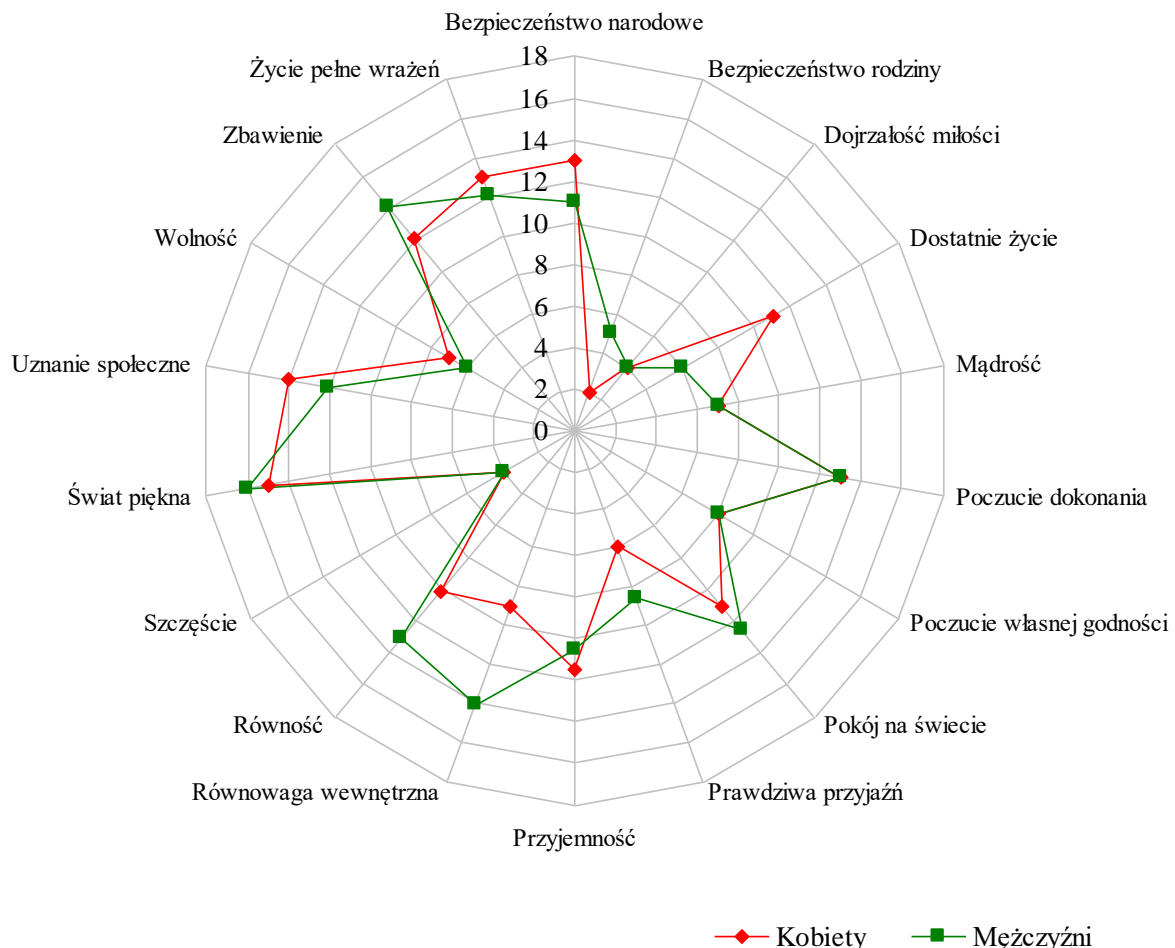
Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z przedstawionych danych, w ocenie badanych studentów neofilologii lepsze oceny w zakresie prezentowanych postaw uzyskały matki. Na uwagę zasługuje przede wszystkim fakt, że badani korzystniej ocenili realizowaną przez matki postawę akceptacji oraz ochraniającej. Ojcowie uzyskali natomiast wyższe wyniki w przypadku niekonsekwencji. Wszystko to wydaje się potwierdzać tezę o bardziej poprawnych i stabilnych relacjach pomiędzy matkami oraz dziećmi.

3.1.2. System wartości badanych studentów neofilologii

Interpretując wyniki uzyskane przy pomocy Skali Wartości wskazać należy, że przypisanie niższej liczby (w przedziale 1 – 18) danej wartości świadczy o tym, że ta wartość jest ważniejsza dla badanego. Uwarunkowane jest to tym, że liczba 1 miała być przypisana wartości, która dla badanego jest najważniejsza, a 18 tej, która jest dla niego najmniej ważna. Wykres 4 przedstawia mediany rang wartości ostatecznych z uwzględnieniem płci badanych studentów neofilologii.

Wykres 4. Mediany rang wartości ostatecznych wg płci

Źródło: Opracowanie własne.

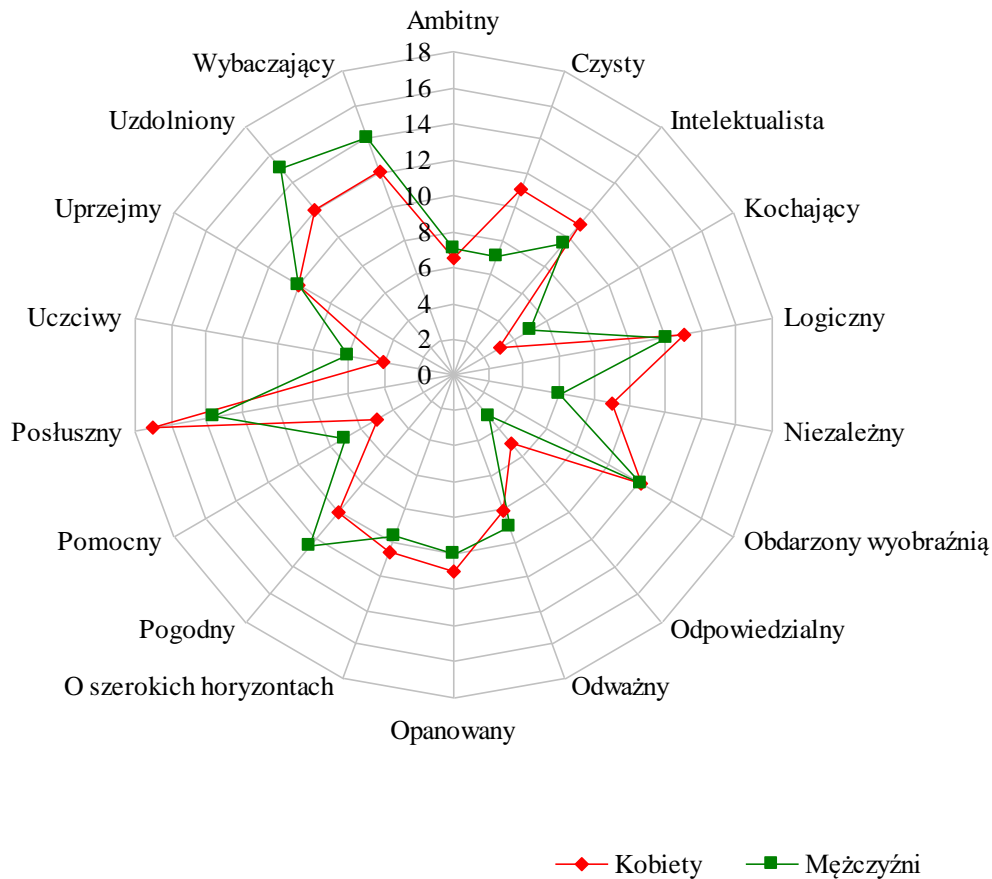
Jak wynika z uzyskanych danych połowa badanych kobiet przypisała wartości bezpieczeństwo rodziny rangę nie mniejszą niż 2. Na drugim miejscu znalazła się prawdziwa przyjaźń a na trzecim wolność. Na ostatnich miejscach znalazły się bezpieczeństwo narodowe, życie pełne wrażeń, uznanie społeczne oraz świat piękna. Tej ostatniej wartości połowa kobiet przypisała rangę nie większą niż 15.

Wśród badanych mężczyzn połowa z nich przyznała wartościom dojrzała miłość oraz szczęście rangę nie mniejszą niż 4. Na dalszych miejscach znalazły się bezpieczeństwo rodziny, dostatnie życie oraz wolność. Podobnie jak w przypadku kobiet na ostatnim miejscu znalazł się świat piękna. Tej wartości połowa mężczyzn przyznała rangę nie większą niż 16.

Uzyskane wyniki pokazują, że kobiety bardziej cenią te wartości, które skupiają się wokół rodziny oraz przyjaciół, mężczyźni poszukują natomiast dojrzałej miłości i szczęścia – nie utożsamiają ich jednak z posiadaniem rodziny i przyjaciół.

Wykres 5 przedstawia mediany rang wartości instrumentalnych z uwzględnieniem płci badanych studentów neofilologii.

Wykres 5. Mediany rang wartości instrumentalnych wg płci

Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku wartości instrumentalnych kobiety cenią najbardziej bycie osobą kochającą. Połowa z nich przypisała tej wartości rangę nie mniejszą niż 3. Na dalszych miejscach znalazły się takie wartości jak uczciwość, odpowiedzialność oraz bycie pomocnym. Najmniejszą wagę studentki przypisały wartościom dotyczącym uzdolnień, gotowości do wybaczenia innym, logicznego postępowania oraz posłuszeństwa. W przypadku tej ostatniej połowa z nich przypisała jej rangę nie większą niż 17.

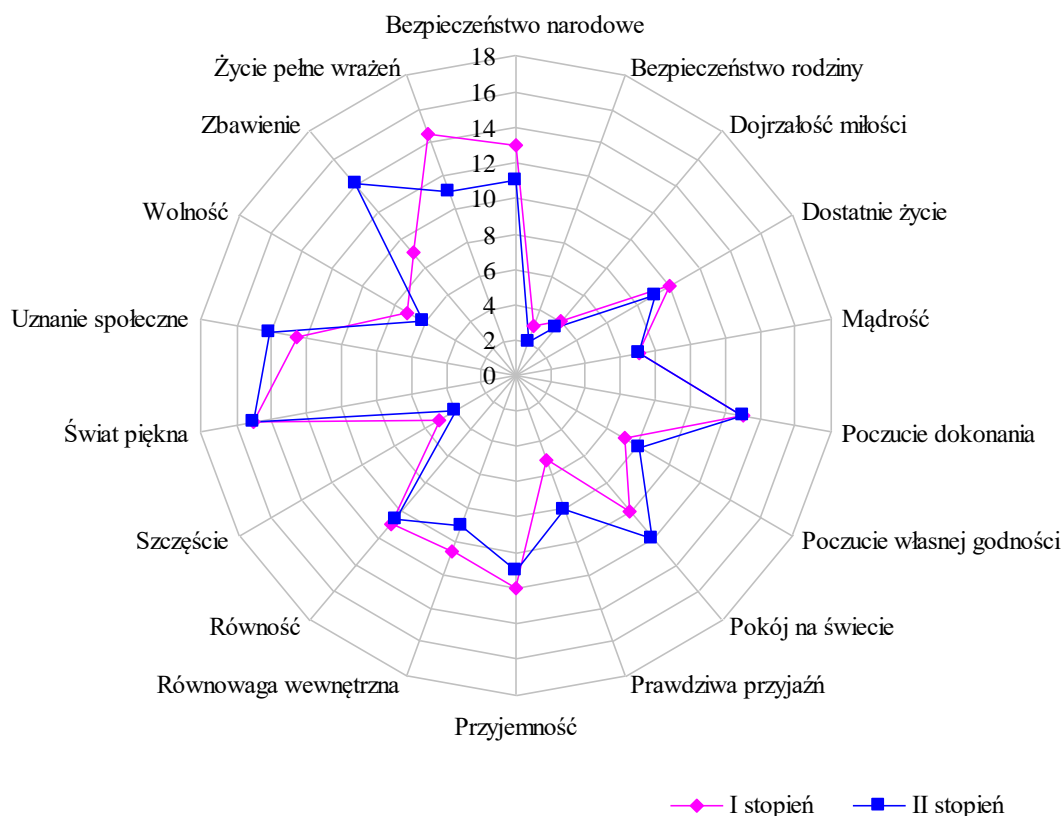
Wśród badanych mężczyzn na pierwszym miejscu plasuje się odpowiedzialność. Połowa z nich wartości tej przypisała rangę nie mniejszą niż 3. Na dalszych miejscach znalazły się bycie osobą kochającą, niezależność oraz uczciwość. Na ostatnich miejscach znalazły się bycie pogodnym, logicznym, obdarzonym wyobraźnią oraz bycie wybaczącym i

uzdolnionym. W przypadku bycia uzdolnionym połowa badanych studentów przypisała tej wartości rangę nie większą niż 15.

Uzyskane wyniki pokazują, że kobiety cenią bardziej sferę emocjonalną. Są one bardziej czułe i delikatne. Mężczyźni natomiast cenią najbardziej niezawodność i rzetelność. Badania pokazują także, że zarówno kobiety jak i mężczyźni cenią swoją niezależność. Świadczy o tym stosunkowo wysokie umiejscowienie tej wartości oraz przypisanie niskiej rangi posłuszeństwu. Na uwagę zasługuje również niska ocena wśród obydwu płci postawy wybaczącej, co związane może być z rywalizacją charakteryzującą obecne pokolenie studentów neofilologii.

Wykres 6 przedstawia mediany rang wartości ostatecznych z uwzględnieniem stopnia studiów badanych studentów neofilologii

Wykres 6. Mediany rang wartości ostatecznych wg stopnia studiów

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższego wykresu studenci studiów I stopnia najwyżej cenią bezpieczeństwo rodziny. Połowa z nich przypisała tej wartości rangę nie mniejszą niż 3. Na dalszych miejscach uplasowały się dojrzała miłość oraz szczęście. Wśród wartości cenionych najmniej przez studentów studiów I stopnia znajdują się uznanie społeczne, bezpieczeństwo narodowe, życie pełne wrażeń oraz świat piękna. Ostatniej z wymienionych wartości połowa badanych przypisała rangę nie wyższą niż 15.

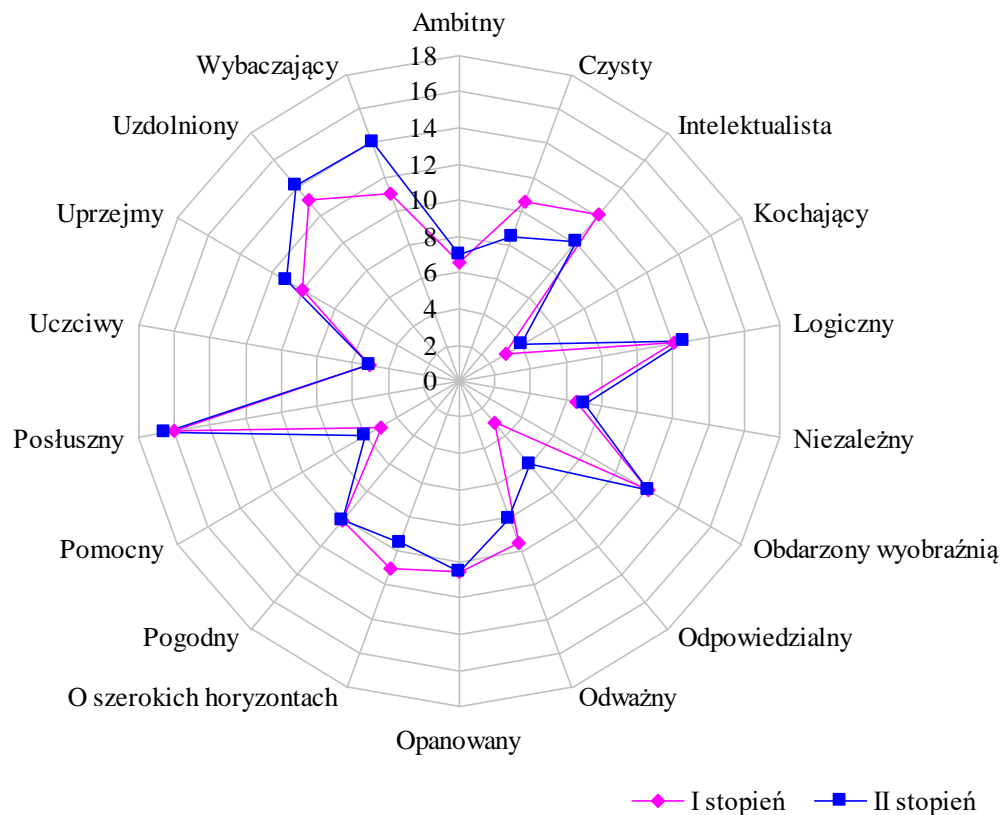
Wśród studentów studiów II stopnia najwyższą ocenę uzyskało również bezpieczeństwo rodziny. Połowa badanych studentów przypisała tej wartości rangę nie niższą niż 2. Na kolejnych miejscach znalazły się dojrzała miłość oraz szczęście, czyli te same wartości, które wskazane zostały także przez studentów studiów I stopnia. Wartości cenione najmniej przez tę grupę to poczucie dokonania, zbawienie i uznanie społeczne. Najmniejszy wynik uzyskał jednak świat piękna – podobnie jak w przypadku studentów studiów I stopnia. Połowa badanych przypisała tej wartości rangę nie wyższą niż 15.

Odnosząc się do uzyskanych wyników stwierdzić należy, że zarówno studenci studiów I jak i II stopnia najwyżej oceniają te same wartości. Również w przypadku pozostałych wartości widoczne są podobieństwa preferencyjne. Największe różnice dotyczą natomiast następujących wartości: prawdziwej przyjaźni i zbawienia, które ocenione zostały wyżej przez studentów I stopnia oraz życia pełnego wrażeń, które uzyskało wyższą ocenę w ujęciu studentów studiów II stopnia.

Na wykresie 7 przedstawiono mediany rang wartości ostatecznych z uwzględnieniem stopnia studiów badanych studentów.

Wykres 7. Mediany rang wartości ostatecznych wg stopnia studiów

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród wartości ostatecznych studenci studiów I stopnia najwyższą rangę przyznali postawie kochającej oraz odpowiedzialnej. Połowa badanych tym wartościom przypisała rangę nie mniejszą niż 3. Na dalszych miejscach umieszczone zostały gotowość niesienia pomocy, uczciwość, ambitność i niezależność. Najniższe rangi uzyskały postawa intelektualisty, bycie logicznym, obdarzonym wyobraźnią i uzdolnionym oraz posłuszeństwo. Ostatniej wymienionej wartości połowa badanych studentów studiów I stopnia przyznała rangę nie wyższą niż 16.

Jeśli chodzi o studentów studiów II stopnia, to najwyżej ocenili oni postawę kochającą. Połowa z nich tej wartości przypisała rangę nie niższą niż 4. Wysokie oceny uzyskały też uczciwość, odpowiedzialność i gotowość niesienia pomocy. Najniżej oceniony zostały natomiast postawa logiczna, obdarzona wyobraźnią, uzdolniona i wybacząca oraz posłuszeństwo, któremu połowa badanych studentów przypisała rangę nie wyższą niż 16.

Dokonując analizy porangowania wartości ostatecznych zarówno przez studentów studiów I jak i II stopnia, stwierdzić należy, że uzyskane dane są zbieżne. Największe różnice występują jedynie w przypadku odpowiedzialności i postawy wybaczącej (wartości ocenione wyżej przez studentów studiów I stopnia) oraz czystości i postawy intelektualnej (wartości ocenione wyżej przez studentów studiów II stopnia).

3.2. ANALIZA ZWIĄZKÓW KORELACYJNYCH MIĘDZY PERCEPCJĄ POSTAW RODZICIELSKICH A SYSTEMEM WARTOŚCI BADANYCH STUDENTÓW NEOFILOLOGII

Tabela 11 przedstawia wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów neofilologii. W przypadku Skali Wartości zadaniem badanych było porangowanie listy wartości ostatecznych oraz instrumentalnych. W związku z tym, że skala rangowa jest skalą porządkową, co ogranicza możliwość dokonania analiz statystycznych, rangi przekształcono na wyniki standaryzowane.¹

Tabela 11. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych osób (N=120)

Wartości ostateczne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Bezpieczeństwo narodowe	-0,01	-0,03	0,05	-0,10	0,04	0,13	0,10	0,03	-0,05	0,13
Bezpieczeństwo rodziny	0,01	0,00	0,04	0,06	0,12	0,04	0,05	0,09	0,07	0,11
Dojrzała miłość	0,01	-0,18*	0,26*	-0,07	-0,06	0,08	0,14	0,01	-0,02	0,16
Dostatnie życie	-0,01	-0,14	0,08	-0,11	-0,19*	-0,07	0,06	-0,10	-0,03	-0,08
Mądrość	0,00	0,10	-0,04	0,16	0,19*	0,02	0,12	-0,09	0,10	0,12
Poczucie dokonania	-0,11	0,32**	-0,25*	0,20*	0,10	-0,02	-0,03	-0,06	0,04	0,09
Poczucie własnej	-0,08	0,09	-0,02	0,21*	0,07	0,05	-0,11	0,08	0,04	0,03

¹ Uwaga ta odnosi się do wszystkich analiz statystycznych zaprezentowanych w rozdziale 3.2.

godności										
Pokój na świecie	0,02	-0,10	0,18*	-0,16	-0,06	0,19*	-0,14	0,20*	-0,17	0,07
Prawdziwa przyjaźń	0,16	-0,14	0,14	-0,15	-0,06	-0,06	-0,03	0,05	-0,01	-0,19*
Przyjemność	0,09	0,01	-0,06	-0,09	-0,13	0,00	-0,04	0,07	0,01	-0,15
Równowaga wewnętrzna	0,29**	0,13	0,08	0,05	0,27**	0,06	0,08	0,13	0,12	0,19*
Równość	-0,05	0,03	-0,04	0,07	0,05	0,04	-0,08	-0,04	-0,04	0,06
Szczęście	0,04	-0,06	-0,11	-0,14	-0,05	-0,09	-0,11	-0,06	-0,09	-0,21*
Świat piękna	0,14	0,02	0,03	0,07	0,02	0,11	0,01	0,14	-0,02	0,13
Uznanie społeczne	-0,23*	-0,01	-0,15	0,13	-0,09	-0,17	-0,03	-0,14	0,02	-0,15
Wolność	0,00	0,18*	-0,18*	0,12	0,10	-0,01	-0,01	0,04	0,00	0,00
Zbawienie	-0,17	-0,15	0,07	-0,12	-0,15	-0,11	-0,09	-0,07	0,01	-0,14
Życie pełne wrażeń	0,01	0,11	-0,18*	0,01	-0,01	-0,13	0,09	-0,18*	0,04	-0,11

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Jak pokazują uzyskane wyniki postawa akceptacji matki, czyli postawa wyrażająca się klimatem ufności wobec świata i ludzi, swobodnej wymiany uczuć oraz dająca dziecku poczucie wsparcia, a nie narzucania się (Płopa, 2016) koreluje dodatnio z równowagą wewnętrzną, czyli brakiem konfliktów wewnętrznych ($r = 0,29$; $p < 0,01$). Postawa wymagająca matki, która przez badanych oceniona została na poziomie przeciętnym², co oznacza, że nie odbierali oni matek jako osób blokujących ich samodzielność, nietolerujących sprzeciwu i nie liczących się z ich odczuciami i aspiracjami (Płopa, 2016) koreluje dodatnio zarówno z poczuciem dokonania ($r = 0,32$; $p < 0,01$) oraz wolnością ($r = 0,18$; $p < 0,05$), czyli niezależnością osobistą i wolnością wyboru. Wskazać należy, że korelacja pomiędzy postawą wymagającą prezentowaną przez matki badanych a ich poczuciem dokonania jest najsilniejszą korelacją dodatnią, którą wykazały przeprowadzone badania w całej grupie badanych studentów. Postawa autonomii polegająca na tym, że rodzic akceptuje wzrastającą z wiekiem potrzebę autonomii dziecka i pozwala w ten sposób na samodzielne rozwiązywanie różnych problemów i podejmowanie decyzji (Płopa, 2016), prezentowana przez matki

² Por. 3.1.1.

koreluje dodatnio z dojrzałą miłością ($r = 0,26$; $p < 0,05$) oraz potrzebą pokoju na świecie ($r = 0,18$; $p < 0,05$). W przypadku postawy niekonsekwentnej, którą badani w odniesieniu do matek ocenili na poziomie pożądanym³, co oznacza, że nie odbierali ich jako osoby zmienne, nastrojowe czy też nerwowe i niekonsekwentne w swych opiniach oraz decyzjach (Plopa, 2016) stwierdzić można dodatnią korelację zarówno z poczuciem dokonania ($r = 0,20$; $p < 0,05$) oraz poczuciem własnej godności ($r = 0,21$; $p < 0,05$). Postawa ochraniająca, którą badani w przypadku matek ocenili jako umiarkowanie właściwą,⁴ poprzez co wykazali, że swych matek nie traktowali jako osób nadmiernie ingerujących w ich sprawy i problemy oraz jako osób chcących wszystko wiedzieć (Plopa; 2016), koreluje dodatnio z mądrością ($r = 0,19$; $p < 0,05$) oraz równowagą wewnętrzną ($r = 0,27$; $p < 0,01$).

Analiza wyników pokazuje, że w przypadku postawy akceptacji prezentowanej przez matki zachodzi ujemna korelacja z uznaniem społecznym ($r = -0,23$; $p < 0,05$), co mówi o tym, że im wyższego poziomu akceptacji doświadczały badani studenci, tym niższą wartość przedstawiało dla nich poważanie i podziw ze strony społeczeństwa. W przypadku postawy wymagającej stwierdzić można ujemną korelację z dojrzałą miłością ($r = -0,18$; $p < 0,05$). Prezentowana przez matki postawa autonomii koreluje ujemnie najsilniej z poczuciem dokonania ($r = -0,25$; $p < 0,05$), ponadto z wolnością ($r = -0,18$; $p < 0,05$) oraz z życiem pełnym wrażeń ($r = -0,18$; $p < 0,05$), co wskazuje na to, że wyższy poziom autonomii obniża potrzebę podkreślania swojej niezależności osobistej oraz prowadzenia aktywnego i pełnego wrażeń życia. Postawa ochraniająca koreluje natomiast ujemnie z potrzebą dostatniego życia ($r = -0,19$; $p < 0,05$).

W przypadku postaw prezentowanych przez ojców stwierdzić można mniej istotnych zależności pomiędzy postawami realizowanymi przez nich wobec swych dzieci a preferencją poszczególnych wartości ostatecznych przez badanych studentów neofilologii. Korelacje dodatnie widoczne są w przypadku postawy akceptacji oraz pokoju na świecie ($r = 0,19$; $p < 0,05$), postawy autonomii i pokoju na świecie ($r = 0,20$; $p < 0,05$), która jest najsilniejszą dodatnią korelacją w analizowanym przypadku oraz postawy ochraniającej i równowagi wewnętrznej ($r = 0,19$; $p < 0,05$). Korelacje ujemne dotyczą natomiast postawy autonomii i życia pełnego wrażeń ($r = -0,18$; $p < 0,05$) oraz postawy ochraniającej i prawdziwej przyjaźni ($r = -0,19$; $p < 0,05$) oraz szczęścia ($r = -0,21$; $p < 0,05$). Ta ostatnia jest najsilniejszą korelacją

³ Por. 3.1.1.

⁴ Por. 3.1.1.

ujemną. Wskazuje to na to, że im większą autonomią cieszyli się badani, tym w mniejszym stopniu poszukują podniecającego życia oraz na to, że im bardziej w pożądanym sposób doświadczali ochraniań ze strony ojców, tym mniej zainteresowani są prawdziwym koleżeństwem oraz radością i zadowoleniem z życia.

Tabela 12 przedstawia wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów neofilologii.

Tabela 12. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych osób (N=120)

Wartości instrumentalne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Ambitny	0,02	-0,09	0,08	0,01	0,12	0,01	0,03	-0,08	0,08	-0,02
Czysty	-0,14	0,08	-0,08	-0,01	0,07	0,06	-0,04	-0,02	-0,07	0,08
Intelektualista	0,13	0,10	-0,09	0,01	0,33**	-0,07	0,22*	-0,20*	0,16	0,13
Kochający	-0,18*	-0,11	0,03	-0,02	-0,25**	-0,11	0,09	-0,15	-0,04	0,01
Logiczny	0,08	0,15	-0,04	0,08	0,19*	0,03	-0,05	0,06	-0,03	0,03
Niezależny	0,07	0,09	-0,08	-0,02	0,11	-0,12	-0,03	-0,05	0,00	-0,10
Obdarzony wyobraźnią	0,09	0,00	0,09	-0,07	-0,13	-0,16	0,04	-0,07	0,07	-0,05
Odpowiedzialny	-0,24**	0,12	-0,17	0,23*	0,14	-0,14	-0,01	-0,05	0,17	-0,05
Odważny	0,06	0,01	-0,16	0,04	-0,07	-0,05	-0,08	0,00	0,03	-0,17
Opanowany	-0,09	0,04	-0,18*	0,02	0,03	-0,13	-0,10	-0,02	0,09	-0,27**
O szerokich horyzontach	0,13	0,01	-0,01	-0,02	0,08	-0,02	-0,07	-0,08	-0,08	-0,02
Pogodny	0,00	-0,16	0,13	-0,09	-0,19*	0,09	0,00	0,01	-0,13	0,05
Pomocny	-0,04	-0,11	0,10	-0,02	-0,20*	0,12	-0,08	0,19*	-0,02	0,03
Posłuszny	-0,04	-0,22*	0,22*	-0,09	-0,12	0,05	-0,07	0,07	-0,19*	-0,02
Uczciwy	0,03	0,20*	-0,07	0,22*	0,08	0,23*	0,09	0,16	0,02	0,30**
Uprzejmy	0,03	-0,01	0,12	-0,05	-0,04	0,17	-0,02	0,22*	-0,15	0,07
Uzdolniony	0,22*	-0,13	0,22*	-0,24**	0,01	0,05	0,13	0,01	0,05	-0,02
Wybaczący	-0,05	0,00	-0,04	-0,10	-0,11	0,01	-0,07	-0,01	-0,02	-0,02

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Odnosząc się do wyników uzyskanych w zakresie związku między percepcją postaw matek a preferencją wartości instrumentalnych przez studentów neofilologii stwierdzić można korelacje dodatnie w przypadku wszystkich postaw a określonymi wartościami. Postawa akceptacji koreluje dodatnio z potrzebą bycia uzdolnionym ($r = 0,22$; $p < 0,05$), czyli osobą o dużych umiejętnościach. Postawa właściwie wymagająca współwystępuje z potrzebą uczciwości ($r = 0,20$; $p < 0,05$), co oznacza, że właściwie stawiane wymagania wiążą się w pozytywny sposób ze szczerością, prawdomównością oraz niezdolnością do oszustwa. Właściwie realizowana postawa autonomii koreluje dodatnio zarówno z posłuszeństwem ($r = 0,22$; $p < 0,05$) oraz uzdolnieniami ($r = 0,22$; $p < 0,05$). Unaocznia to fakt, że właściwie realizowana autonomia wobec dziecka współwystępuje z jego potrzebą wypełniania poleceń oraz uczy szacunku względem innych, pozostaje też w relacji z potrzebą rozwijania wielu umiejętności. Uzyskane wyniki pokazują też, że pożądana postawa w zakresie niekonsekwencji koreluje dodatnio z odpowiedzialnością ($r = 0,23$; $p < 0,05$) i uczciwością ($r = 0,22$; $p < 0,05$), co wskazuje na to, że brak niekonsekwencji pozostaje w relacji z potrzebą niezawodności i rzetelności. Właściwa postawa ochraniająca koreluje natomiast dodatnio z intelektualnością ($r = 0,33$; $p < 0,01$) oraz logicznością ($r = 0,19$; $p < 0,05$). Korelacja pomiędzy właściwie realizowanym ochranianiem a potrzebą bycia osobą myślącą i inteligentną jest najsilniejszą korelacją dodatnią w analizowanym ujęciu.

W przypadku postaw realizowanych przez matki widoczne są również korelacje ujemne pomiędzy określonymi postawami a wartościami instrumentalnymi. Postawa akceptacji koreluje ujemnie z potrzebą bycia kochającym ($r = -0,18$; $p < 0,05$) oraz odpowiedzialnym ($r = -0,24$; $p < 0,01$), co wskazuje na to, że większa akceptacja współwystępuje ze zmniejszoną potrzebą bycia czułym i delikatnym oraz niezawodnym i rzetelnym. Właściwa postawa wymagająca pozostaje w związku ze zmniejszoną potrzebą posłuszeństwa ($r = -0,22$; $p < 0,05$). Postawa autonomii wykazuje ujemną korelację z opanowaniem ($r = -0,18$; $p < 0,05$), czyli większa autonomia oznaczać może zmniejszenie potrzeby powściągliwości oraz zrównoważenia. Właściwie realizowana postawa niekonsekwencji koreluje ujemnie z potrzebą uzdolnień ($r = -0,24$; $p < 0,01$) a postawa ochraniania z potrzebą bycia kochającym (najsilniejsza ujemna korelacja: $r = -0,25$; $p < 0,01$), pogodnym ($r = -0,19$; $p < 0,05$) i pomocnym ($r = -0,20$; $p < 0,05$). Wskazuje to na to, że im bardziej dziecko czuło się ochraniane, tym w mniejszym stopniu poszukuje czułości, delikatności oraz mniejszą wagę przywiązuje do wesołości oraz niefrasobliwości.

Jeżeli chodzi o wyniki dotyczące korelacji pomiędzy percepcją postaw ojców a preferencją wartości instrumentalnych przez studentów neofilologii stwierdzić można korelacje dodatnie pomiędzy postawą akceptacji a uczciwością ($r = 0,23$; $p < 0,05$), właściwie realizowaną postawą wymagania a intelektualnością ($r = 0,22$; $p < 0,05$), postawą autonomii a pomocniczością ($r = 0,19$; $p < 0,05$) i uprzejmością ($r = 0,22$; $p < 0,05$) oraz postawą ochraniać i uczciwością ($r = 0,30$; $p < 0,01$). Ostatnia korelacja jest najsilniejszą w analizowanym zakresie.

Wśród korelacji ujemnych wymienić należy tę pomiędzy autonomią a intelektualnością ($r = -0,20$; $p < 0,05$), niekonsekwencją a posłuszeństwem ($r = 0,19$; $p < 0,05$) oraz ochraniać a opanowaniem ($r = -0,27$; $p < 0,01$), która w analizowanym przypadku jest najsilniejszą korelacją ujemną.

W Tabeli 13 przedstawiono wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami ostatecznymi w grupie badanych kobiet.

Tabela 13. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych kobiet (N=78)

Wartości ostateczne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Bezpieczeństwo narodowe	-0,02	-0,16	0,10	-0,13	0,02	0,15	0,02	0,07	-0,05	0,12
Bezpieczeństwo rodziny	-0,10	-0,05	0,05	0,01	0,07	0,00	0,08	0,01	0,00	0,09
Dojrzała miłość	-0,06	-0,20*	0,14	-0,05	-0,13	-0,10	0,16	-0,05	0,13	0,00
Dostatnie życie	0,12	-0,10	0,02	0,00	-0,03	-0,07	0,16	-0,12	0,13	0,02
Mądrość	0,03	-0,14	0,21*	-0,14	-0,08	-0,04	0,00	-0,02	0,06	-0,11
Poczucie dokonania	-0,17	0,30**	-0,24**	0,09	-0,05	-0,04	-0,13	-0,07	-0,05	-0,01
Poczucie własnej godności	-0,08	0,13	-0,06	0,23*	0,08	0,09	-0,12	0,12	0,05	0,04
Pokój na świecie	-0,09	0,00	0,04	-0,09	-0,01	0,14	-0,14	0,08	-0,12	0,05
Prawdziwa przyjaźń	0,14	-0,17	0,12	-0,09	-0,10	-0,02	-0,02	0,05	-0,06	-0,19*

Przyjemność	0,14	0,08	-0,08	0,01	0,02	0,07	0,05	0,05	0,00	0,01
Równowaga wewnętrzna	0,12	0,00	0,11	-0,08	0,04	0,02	-0,15	0,09	-0,14	0,04
Równość	-0,05	0,09	-0,11	0,00	-0,02	-0,03	-0,13	-0,03	0,01	-0,05
Szczęście	0,24**	0,04	-0,07	0,01	0,30**	-0,04	0,05	-0,03	0,02	0,01
Świat piękna	0,04	-0,05	0,05	0,02	-0,13	-0,07	0,01	-0,02	-0,01	-0,06
Uznanie społeczne	-0,11	0,01	-0,08	0,11	-0,03	-0,06	0,11	-0,03	0,07	-0,05
Wolność	0,01	0,08	-0,08	0,09	0,08	-0,02	-0,06	0,03	-0,05	-0,04
Zbawienie	-0,21*	0,00	0,05	-0,03	-0,13	0,05	-0,06	0,09	-0,06	0,03
Życie pełne wrażeń	0,12	0,14	-0,17	0,10	0,14	-0,06	0,14	-0,17	0,07	0,03

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Źródło: Opracowanie własne.

Odnosząc się do wyników reprezentowanych w powyższej Tabeli 13 stwierdzić można istnienie korelacji dodatnich pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich matek a preferencją określonych wartości ostatecznych przez kobiety (córkę). Najsilniejsze korelacje dodatnie występują pomiędzy postawą wymagającą i poczuciem dokonania oraz postawą ochraniającą a szczęściem. W obydwu przypadkach $r = 0,30$ przy $p < 0,01$. Wskazuje to na to, że właściwie kierowane wymagania pozostają w związku ze zwiększonym poczuciem dokonania oraz radości i zadowolenia u dorosłych studentek. Korelacje dodatnie występują także pomiędzy akceptacją a szczęściem ($r = 0,24$; $p < 0,01$), postawą autonomii a mądrością ($r = 0,21$; $p < 0,05$) oraz niekonsekwencją a poczuciem własnej godności ($r = 0,23$; $p < 0,05$), co oznaczałoby, że postawa pożądana w zakresie niekonsekwencji, jaka wystąpiła w przypadku badanych kobiet,⁵ pozostaje w związku z ich samopoważaniem.

W odniesieniu do kobiet najsilniejsza korelacja ujemna widoczna jest pomiędzy postawą autonomii a poczuciem dokonania ($r = -0,24$; $p < 0,01$), co sugerowałoby, że wyższy poziom autonomii współwystępuje ze zmniejszonym poczuciem dokonania. Korelacje ujemne występują także pomiędzy postawą akceptacji a zbawieniem ($r = -0,21$; $p < 0,05$) oraz wymaganiem a dojrzałą miłością ($r = -0,20$; $p < 0,05$). Wskazuje to na to, że wyższy poziom akceptacji ze strony drugiej osoby (matki) pozostaje w związku z obniżoną potrzebą

⁵ Por. 3.1.1.

odniesienia się do kwestii życia wiecznego, a właściwie realizowane wymagania współwystępują ze zmniejszoną potrzebą dojrzałej miłości.

Odnosząc się do korelacji pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez ojców a preferencją wartości przez kobiety (córki) widoczna jest jedynie jedna korelacja ujemna. Dotyczy ona postawy ochraniającej oraz prawdziwej przyjaźni ($r = -0,19$; $p < 0,05$). Oznacza to, że im bardziej kobiety czuły się chronione przez ojców, tym w mniejszym stopniu poszukują prawdziwej przyjaźni i bliskiego koleżeństwa.

Tabela 14 zawiera wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami instrumentalnymi w grupie badanych kobiet.

Tabela 14. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych kobiet (N=78)

Wartości instrumentalne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Ambitny	0,01	-0,16	0,12	-0,14	0,03	0,06	-0,08	0,02	-0,05	-0,13
Czysty	-0,12	0,17	-0,16	0,03	0,15	0,17	0,01	0,02	-0,04	0,19*
Intelektualista	0,13	-0,03	0,01	-0,11	0,29**	-0,02	0,12	-0,17	0,03	0,12
Kochający	-0,21*	0,07	-0,14	0,25**	-0,15	-0,28**	0,28**	-0,23*	0,22*	0,08
Logiczny	0,05	0,10	-0,08	0,03	0,14	0,08	-0,15	0,01	-0,13	-0,01
Niezależny	0,19*	0,03	0,03	-0,10	0,18	-0,10	-0,02	-0,03	0,01	-0,07
Obdarzony wyobraźnią	0,06	0,00	0,07	-0,03	-0,13	-0,20*	0,04	-0,17	0,05	-0,04
Odpowiedzialny	-0,43**	0,21*	-0,23*	0,22*	0,02	-0,06	0,03	-0,02	0,10	-0,06
Odważny	0,38**	-0,16	0,19*	-0,04	0,12	0,09	0,00	0,12	-0,01	0,06
Opanowany	-0,08	0,05	-0,09	-0,03	0,08	0,07	-0,04	0,04	-0,02	-0,16
O szerokich horyzontach	0,22*	-0,02	0,02	-0,11	0,09	-0,08	-0,12	-0,07	-0,09	-0,13
Pogodny	0,02	-0,08	0,03	-0,01	-0,14	-0,04	0,04	-0,03	0,01	-0,01
Pomocny	-0,21*	-0,02	-0,05	0,11	-0,30**	0,05	0,03	0,04	0,04	0,01
Posłuszny	0,11	-0,28**	0,31**	-0,09	-0,09	0,06	-0,07	0,20*	-0,05	-0,04
Uczciwy	-0,17	0,19*	-0,14	0,25**	-0,13	0,08	-0,09	0,17	-0,04	0,15
Uprzejmy	-0,08	0,02	-0,03	0,01	-0,06	0,02	-0,01	0,09	-0,07	-0,08
Uzdolniony	0,20*	-0,20*	0,22*	-0,29**	-0,03	0,07	0,01	0,05	-0,05	-0,04

Wybaczący	-0,07	0,11	-0,10	0,04	-0,09	0,07	0,01	0,01	0,04	0,11
-----------	-------	------	-------	------	-------	------	------	------	------	------

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższa Tabela 14 wskazuje na istnienie wielu korelacji dodatnich pomiędzy postawami matek a wartościami instrumentalnymi preferowanymi przez badane studentki. Najsilniejszą korelacją dodatnią jest ta pomiędzy postawą akceptacji a byciem odważnym ($r = 0,38$; $p < 0,01$), co sugeruje, że silna akceptacja ze strony matek podwyższa potrzebę obrony swoich przekonań. Oprócz tego postawa akceptacji koreluje dodatnio z potrzebą szerokich horyzontów ($r = 0,22$; $p < 0,05$) oraz uzdolnieniami ($r = 0,20$; $p < 0,05$). Ponadto wymagania korelują dodatnio z odpowiedzialnością ($r = 0,21$; $p < 0,05$) a postawa autonomii z potrzebą bycia odważnym ($r = 0,19$; $p < 0,05$), posłusznym ($r = 0,31$; $p < 0,01$) i uzdolnionym ($r = 0,22$; $p < 0,05$). Widoczna jest również korelacja pomiędzy właściwie realizowaną postawą niekonsekwencji a byciem kochającym ($r = 0,25$; $p < 0,01$), odpowiedzialnym ($r = 0,22$; $p < 0,05$) oraz uczciwym ($r = 0,25$; $p < 0,01$). Postawa ochraniająca koreluje wreszcie dodatnio z intelektualnością ($r = 0,29$; $p < 0,01$).

Najsilniejszą korelacją ujemną jest ta pomiędzy postawą akceptacji oraz odpowiedzialnością ($r = -0,43$; $p < 0,01$), co wskazywałoby na to, że wysoki poziom akceptacji współwystępuje ze zmniejszoną potrzebą odpowiedzialności. Oprócz tego postawa akceptacji koreluje ujemnie z potrzebą bycia kochającym ($r = -0,21$; $p < 0,05$) i pomocnym ($r = -0,21$; $p < 0,05$). Postawa wymagająca wykazuje ujemną korelację z posłuszeństwem ($r = -0,28$; $p < 0,01$) a autonomii z odpowiedzialnością ($r = -0,23$; $p < 0,05$), co sugeruje, że im wyższa autonomia, tym mniejsza potrzeba odpowiedzialności i rzetelności. Ponadto postawa niekonsekwencji koreluje ujemnie z uzdolnieniem ($r = -0,29$; $p < 0,01$) a ochraniająca z pomocniczością ($r = -0,30$; $p < 0,01$), co sugeruje, że im bardziej dziecko czuło się chronione, tym mniej ceni niesienie pomocy.

W przypadku korelacji pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez ojców a preferencją wartości instrumentalnych przez badane studentki neofilologii stwierdza się zarówno korelacje dodatnie jak i ujemne. Najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy wymaganiami a potrzebą bycia kochającym ($r = 0,28$; $p < 0,01$). Ponadto korelacje dodatnie występują pomiędzy postawą autonomii a posłuszeństwem ($r = 0,20$; $p < 0,05$),

niekonsekwencją a byciem kochającym ($r = 0,22$; $p < 0,05$) oraz postawą ochraniającą a czystością ($r = 0,19$; $p < 0,05$).

Najsilniejsza korelacja ujemna widoczna jest w przypadku postawy akceptacji i potrzeby bycia kochającym ($r = -0,28$; $p < 0,01$). Wskazuje to na fakt, że większa akceptacja współwystępuje ze zmniejszoną potrzebą czułości i delikatności. Ujemna korelacja dotyczy też akceptacji oraz obdarzenia wyobraźnią ($r = -0,20$; $p < 0,05$) oraz postawy autonomii i potrzeby bycia kochającym ($r = -0,23$; $p < 0,05$).

W Tabeli 15 przedstawiono wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami ostatecznymi w grupie badanych mężczyzn.

Tabela 15. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych mężczyzn (N=42)

Wartości ostateczne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Bezpieczeństwo narodowe	0,25**	0,28**	-0,04	-0,06	0,19*	0,16	0,38**	-0,04	0,05	0,25**
Bezpieczeństwo rodziny	0,19*	0,21*	-0,04	0,21*	0,15	0,11	-0,06	0,27**	0,17	0,08
Dojrzała miłość	0,11	-0,16	0,52**	-0,12	0,00	0,49**	0,11	0,12	-0,38**	0,40**
Dostatnie życie	-0,16	-0,44**	0,38**	-0,53**	-0,45**	0,05	-0,13	-0,03	-0,41**	-0,24*
Mądrość	-0,13	0,60**	-0,48**	0,78**	0,57**	0,15	0,33**	-0,24*	0,17	0,46**
Poczucie dokonania	0,05	0,40**	-0,28**	0,50**	0,38**	0,02	0,17	-0,02	0,26**	0,29**
Poczucie własnej godności	0,08	-0,15	0,21**	0,11	0,15	-0,13	-0,04	-0,05	0,07	0,04
Pokój na świecie	0,34**	-0,36**	0,51**	-0,34**	-0,16	0,33**	-0,18	0,50**	-0,32**	0,10
Prawdziwa przyjaźń	0,18	-0,01	0,16	-0,36**	-0,03	-0,29**	-0,06	0,05	0,09	-0,26**
Przyjemność	-0,13	-0,18	-0,04	-0,37**	-0,48**	-0,26**	-0,27**	0,14	0,05	-0,54**
Równowaga wewnętrzna	0,70**	0,58**	-0,03	0,43**	0,59**	0,08	0,54**	0,24*	0,65**	0,40**
Równość	-0,11	-0,10	0,14	0,28**	0,14	0,25**	0,01	-0,05	-0,19*	0,28**
Szczęście	-0,61**	-0,37**	-0,20**	-0,55**	-0,72**	-0,24*	-0,48**	-0,15	-0,38**	-0,65**

Świat piękna	0,33**	0,28**	-0,06	0,24*	0,23*	0,57**	-0,02	0,56**	-0,12	0,46**
Uznanie społeczne	-0,33**	-0,17	-0,26**	0,18	-0,05	-0,33**	-0,21*	-0,37**	0,09	-0,20*
Wolność	-0,04	0,56**	-0,57**	0,25**	0,15	0,04	0,17	0,06	0,18	0,09
Zbawienie	-0,30**	-0,54**	0,08	-0,34**	-0,29**	-0,68**	-0,21*	-0,51**	0,12	-0,59**
Życie pełne wrażeń	-0,21*	-0,04	-0,18	-0,30**	-0,24*	-0,30**	0,01	-0,22*	0,05	-0,35**

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Odnosząc się do wyników zaprezentowanych w powyższej Tabeli 15 stwierdzić można istnienie wielu korelacji zarówno dodatnich jak i ujemnych pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich matek i ojców a preferencją określonych wartości ostatecznych przez mężczyzn (synów). W przypadku percepcji postaw matek najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą niekonsekwencji realizowaną w pożądanym sposób⁶ a mądrością ($r = 0,78$; $p < 0,01$), czyli dojrzałym rozumieniem życia oraz pomiędzy akceptacją a równowagą wewnętrzną ($r = 0,70$; $p < 0,01$). Postawa akceptacji koreluje ponadto dodatnio z bezpieczeństwem narodowym ($r = 0,25$; $p < 0,01$), bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,19$; $p < 0,05$), pokojem na świecie ($r = 0,34$; $p < 0,01$) oraz światem piękną ($r = 0,33$; $p < 0,01$). W przypadku postawy wymagającej stwierdza się korelacje dodatnie z bezpieczeństwem narodowym ($r = 0,28$; $p < 0,01$), bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,21$; $p < 0,05$), mądrością ($r = 0,60$; $p < 0,01$), poczuciem dokonania ($r = 0,40$; $p < 0,01$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,58$; $p < 0,01$), światem piękną ($r = 0,28$; $p < 0,01$) oraz wolnością ($r = 0,56$; $p < 0,01$). Postawa autonomii koreluje dodatnio z dojrzałą miłością ($r = 0,52$; $p < 0,01$), dostatnim życiem ($r = 0,38$; $p < 0,01$), poczuciem własnej godności ($r = 0,21$; $p < 0,01$) oraz pokojem na świecie ($r = 0,51$; $p < 0,01$). W przypadku postawy niekonsekwencji oprócz wskazanej powyżej korelacji z mądrością stwierdza się także dodatnie korelacje z bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,21$; $p < 0,05$), poczuciem dokonania ($r = 0,50$; $p < 0,01$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,43$; $p < 0,01$), równością ($r = 0,28$; $p < 0,01$), światem piękną ($r = 0,24$; $p < 0,05$) oraz wolnością ($r = 0,25$; $p < 0,01$). Postawa ochraniająca koreluje natomiast dodatnio z bezpieczeństwem narodowym ($r = 0,19$; $p < 0,05$), mądrością ($r = 0,57$; $p < 0,01$), poczuciem dokonania ($r = 0,38$; $p < 0,01$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,59$; $p < 0,01$) i światem piękną ($r = 0,23$; $p < 0,05$).

⁶ Por. 3.1.1.

Oprócz przedstawionych korelacji pozytywnych analiza uzyskanych wyników pozwala na wskazanie korelacji ujemnych pomiędzy postawami matki a preferencją wartości ostatecznych przez badanych studentów. Najsilniejsza korelacja ujemna występuje pomiędzy postawą ochraniającą a szczęściem ($r = -0,72$; $p < 0,01$), co sugeruje, że im bardziej osoby badane czuły się chronione tym mniej cenią radość i zadowolenie. Postawa ta wykazuje również ujemne korelacje z dostatnim życiem ($r = -0,45$; $p < 0,01$), przyjemnością ($r = -0,48$; $p < 0,01$), zbawieniem ($r = -0,29$; $p < 0,01$) i życiem pełnym wrażeń ($r = -0,24$; $p < 0,05$). Postawa akceptacji koreluje ujemnie ze szczęściem ($r = -0,61$; $p < 0,01$), uznaniem społecznym ($r = -0,33$; $p < 0,01$), zbawieniem ($r = -0,30$; $p < 0,01$) oraz życiem pełnym wrażeń ($r = -0,21$; $p < 0,05$). W przypadku postawy wymagającej widoczne są korelacje ujemne z dostatnim życiem ($r = -0,44$; $p < 0,01$), pokojem na świecie ($r = -0,36$; $p < 0,01$), szczęściem ($r = -0,37$; $p < 0,01$) oraz zbawieniem ($r = -0,54$; $p < 0,01$). Odnosząc się do postawy autonomii stwierdza się jej ujemne korelacje z mądrością ($r = -0,48$; $p < 0,01$), poczuciem dokonania ($r = -0,28$; $p < 0,01$), szczęściem ($r = -0,20$; $p < 0,01$), uznaniem społecznym ($r = -0,26$; $p < 0,01$) i wolnością ($r = -0,57$; $p < 0,01$). Natomiast postawa niekonsekwencji koreluje ujemnie z dostatnim życiem ($r = -0,53$; $p < 0,01$), pokojem na świecie ($r = -0,34$; $p < 0,01$), prawdziwą przyjaźnią ($r = -0,36$; $p < 0,01$), przyjemnością ($r = -0,37$; $p < 0,01$), szczęściem ($r = -0,55$; $p < 0,01$), zbawieniem ($r = -0,34$; $p < 0,01$) i życiem pełnym wrażeń ($r = -0,30$; $p < 0,01$).

Odnosząc się do korelacji pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez ojców a preferencją wartości przez mężczyzn (synów) widoczne są także liczne korelacje dodatnie i ujemne pomiędzy poszczególnymi postawami a wartościami ostatecznymi. Najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą niekonsekwencji, która przez badanych oceniona została w granicach postawy pożądanej⁷ a równowagą wewnętrzną ($r = 0,65$; $p < 0,01$). Oprócz tego postawa ta koreluje dodatnio z poczuciem dokonania ($r = 0,26$; $p < 0,01$). Postawa akceptacji koreluje dodatnio z dojrzałą miłością ($r = 0,49$; $p < 0,01$), pokojem na świecie ($r = 0,33$; $p < 0,01$), równością ($r = 0,25$; $p < 0,01$) i światem piękną ($r = 0,57$; $p < 0,01$). Widoczne są również dodatnie korelacje pomiędzy postawą wymagania a bezpieczeństwem narodowym ($r = 0,38$; $p < 0,01$), mądrością ($r = 0,33$; $p < 0,01$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,54$; $p < 0,01$), postawą autonomii a bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,27$; $p < 0,01$), pokojem na świecie ($r = 0,50$; $p < 0,01$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,24$; $p < 0,05$) i światem piękną ($r =$

⁷ Por. 3.1.1.

0,56; $p < 0,01$) oraz postawą ochraniań a bezpieczeństwem narodowym ($r = 0,25$; $p < 0,01$), dojrzałą miłością ($r = 0,40$; $p < 0,01$), mądrością ($r = 0,46$; $p < 0,01$), poczuciem dokonania ($r = 0,29$; $p < 0,01$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,40$; $p < 0,01$), równością ($r = 0,28$; $p < 0,01$) oraz światem piękna ($r = 0,46$; $p < 0,01$).

Wśród korelacji ujemnych najsilniejszą jest ta pomiędzy postawą akceptacji a zbawieniem ($r = -0,68$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje ponadto ujemnie z prawdziwą przyjaźnią ($r = -0,29$; $p < 0,01$), przyjemnością ($r = -0,26$; $p < 0,01$), szczęściem ($r = -0,24$; $p < 0,05$), uznaniem społecznym ($r = -0,33$; $p < 0,01$) i życiem pełnym wrażeń ($r = -0,30$; $p < 0,01$). W przypadku postawy wymagania stwierdza się korelacje ujemne z przyjemnością ($r = -0,27$; $p < 0,01$), szczęściem ($r = -0,48$; $p < 0,01$), uznaniem społecznym ($r = -0,21$; $p < 0,05$) i zbawieniem ($r = -0,21$; $p < 0,05$). Postawa autonomii wykazuje ujemne korelacje z mądrością ($r = -0,24$; $p < 0,05$), uznaniem społecznym ($r = -0,37$; $p < 0,01$), zbawieniem ($r = -0,51$; $p < 0,01$) oraz życiem pełnym wrażeń ($r = -0,22$; $p < 0,05$). Odnosząc się do niekonsekwencji widoczna jest jej ujemna korelacja z dojrzałą miłością ($r = -0,38$; $p < 0,01$), dostatnim życiem ($r = -0,41$; $p < 0,01$), pokojem na świecie ($r = -0,32$; $p < 0,01$), równością ($r = -0,19$; $p < 0,05$) i szczęściem ($r = -0,38$; $p < 0,01$). Ostatnia z analizowanych postaw, postawa ochraniań, koreluje ujemnie z dostatnim życiem ($r = -0,24$; $p < 0,05$), prawdziwą przyjaźnią ($r = -0,26$; $p < 0,01$), przyjemnością ($r = -0,54$; $p < 0,01$), szczęściem ($r = -0,65$; $p < 0,01$), uznaniem społecznym ($r = -0,20$; $p < 0,05$), zbawieniem ($r = -0,59$; $p < 0,01$) oraz życiem pełnym wrażeń ($r = -0,35$; $p < 0,01$).

Tabela 16 przedstawia wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami instrumentalnymi w grupie badanych mężczyzn.

Tabela 16. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych mężczyzn (N=42)

Wartości instrumentalne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Ambitny	0,13	0,09	-0,01	0,43**	0,35**	-0,12	0,32**	-0,32**	0,47**	0,24*
Czysty	0,14	-0,36**	0,28**	-0,21*	0,05	-0,20*	-0,11	-0,13	0,02	-0,06
Intelektualista	0,18	0,58**	-0,45**	0,42**	0,46**	-0,25**	0,50**	-0,32**	0,64**	0,14
Kochający	-0,31**	-0,46**	0,35**	-0,58**	-0,49**	0,18	-0,28**	-0,02	-0,65**	-0,14

Logiczny	0,51**	0,24*	0,14	0,21*	0,42**	-0,05	0,27**	0,22*	0,38**	0,20*
Niezależny	-0,33**	0,30**	-0,44**	0,31**	0,00	-0,14	0,00	-0,12	0,07	-0,15
Obdarzony wyobraźnią	0,38**	-0,05	0,17	-0,24*	-0,08	0,00	0,10	0,25**	0,20*	-0,04
Odpowiedzialny	0,15	-0,04	-0,07	0,30*	0,33**	-0,36**	-0,11	-0,12	0,33**	-0,03
Odważny	-0,54**	0,27**	-0,79**	0,16	-0,28**	-0,32**	-0,19*	-0,20*	0,15	-0,49**
Opanowany	-0,04	-0,01	-0,36**	0,11	0,01	-0,53**	-0,20*	-0,13	0,38**	-0,43**
O szerokich horyzontach	-0,08	0,09	-0,06	0,26**	0,13	0,25**	0,12	-0,09	-0,01	0,29**
Pogodny	-0,20*	-0,37**	0,38**	-0,34**	-0,35**	0,47**	-0,12	0,12	-0,64**	0,15
Pomocny	0,24*	-0,27**	0,37**	-0,31**	-0,17	0,22*	-0,37**	0,52**	-0,26**	0,00
Posłuszny	-0,20*	-0,25**	0,15	-0,14	-0,07	0,14	-0,02	-0,15	-0,40**	0,10
Uczciwy	0,07	0,50**	-0,09	0,32**	0,20*	0,51**	0,34**	0,21*	-0,07	0,48**
Uprzejmy	0,32**	-0,07	0,51**	-0,19*	-0,06	0,60**	-0,08	0,59**	-0,43**	0,35**
Uzdolniony	0,25**	0,10	0,19*	-0,08	0,04	-0,06	0,42**	-0,10	0,31**	0,00
Wybaczący	-0,20*	-0,28**	0,10	-0,52**	-0,25**	-0,31**	-0,33**	-0,07	-0,30**	-0,42**

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Odnosząc się do wyników zaprezentowanych w powyższej Tabeli 16 stwierdzić można również istnienie wielu korelacji zarówno dodatnich jak i ujemnych pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich matek i ojców a preferencją określonych wartości instrumentalnych przez mężczyzn (synów). W przypadku percepcji postaw matek najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą wymagania, którą badani ocenili w granicach postawy umiarkowanie właściwej,⁸ a potrzebą bycia intelektualistą ($r = 0,58$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje ponadto dodatnio z logicznością ($r = 0,24$; $p < 0,05$), niezależnością ($r = 0,30$; $p < 0,01$), odwagą ($r = 0,27$; $p < 0,01$) oraz uczciwością ($r = 0,50$; $p < 0,01$). Jeśli chodzi o postawę akceptacji, to stwierdza się korelacje dodatnie z logicznością ($r = 0,51$; $p < 0,01$), obdarzeniem wyobraźnią ($r = 0,38$; $p < 0,01$), pomocniczością ($r = 0,24$; $p < 0,05$), uprzejmością ($r = 0,32$; $p < 0,01$) oraz uzdolnieniami ($r = 0,25$; $p < 0,01$). Postawa autonomii koreluje dodatnio z czystością ($r = 0,28$; $p < 0,01$), byciem kochającym ($r = 0,35$; $p < 0,01$), pogodnym ($r = 0,38$; $p < 0,01$), pomocnym ($r = 0,37$; $p < 0,01$), uprzejmym ($r = 0,51$; $p < 0,01$) oraz uzdolnionym ($r = 0,19$; $p < 0,05$). Postawa niekonsekwencji wykazuje dodatnie korelacje z

⁸ Por. 3.1.1.

ambitnością ($r = 0,43$; $p < 0,01$), byciem intelektualistą ($r = 0,42$; $p < 0,01$), logicznością ($r = 0,21$; $p < 0,05$), niezależnością ($r = 0,31$; $p < 0,01$), odpowiedzialnością ($r = 0,30$; $p < 0,05$), byciem osobą o szerokich horyzontach ($r = 0,26$; $p < 0,01$) oraz uczciwością ($r = 0,32$; $p < 0,01$). W przypadku postawy ochraniającej wskazać należy na dodatnie korelacje z ambitnością ($r = 0,35$; $p < 0,01$), byciem intelektualistą ($r = 0,46$; $p < 0,01$), logicznością ($r = 0,42$; $p < 0,01$), odpowiedzialnością ($r = 0,33$; $p < 0,01$) i uczciwością ($r = 0,20$; $p < 0,05$).

Jeśli chodzi o korelacje ujemne, to najsilniejszą jest ta pomiędzy postawą autonomii a byciem odważnym ($r = -0,79$; $p < 0,01$). Ponadto postawa ta koreluje ujemnie z byciem intelektualistą ($r = -0,45$; $p < 0,01$), niezależnością ($r = -0,44$; $p < 0,01$) i opanowaniem ($r = -0,36$; $p < 0,01$). W przypadku postawy akceptacji stwierdza się ujemne korelacje z byciem kochającym ($r = -0,31$; $p < 0,01$), niezależnością ($r = -0,33$; $p < 0,01$), odwagą ($r = -0,54$; $p < 0,01$), byciem pogodnym ($r = -0,20$; $p < 0,05$), posłusznym ($r = -0,20$; $p < 0,05$) oraz wybaczącym ($r = -0,20$; $p < 0,05$). Postawa wymagania koreluje ujemnie z czystością ($r = -0,36$; $p < 0,01$), byciem kochającym ($r = -0,46$; $p < 0,01$), pogodnym ($r = -0,37$; $p < 0,01$), pomocnym ($r = -0,27$; $p < 0,01$), posłusznym ($r = -0,25$; $p < 0,01$) i wybaczącym ($r = -0,28$; $p < 0,01$). W przypadku postawy niekonsekwencji widoczne są ujemne korelacje z czystością ($r = -0,21$; $p < 0,05$), byciem kochającym ($r = -0,58$; $p < 0,01$), obdarzonym wyobraźnią ($r = -0,24$; $p < 0,05$), pogodnym ($r = -0,34$; $p < 0,01$), pomocnym ($r = -0,31$; $p < 0,01$), uprzejmym ($r = -0,19$; $p < 0,05$) oraz wybaczącym ($r = -0,52$; $p < 0,01$). Postawa ochraniająca koreluje natomiast ujemnie z byciem kochającym ($r = -0,49$; $p < 0,01$), odważnym ($r = -0,28$; $p < 0,01$), pogodnym ($r = -0,35$; $p < 0,01$) oraz wybaczącym ($r = -0,25$; $p < 0,01$).

Odnosząc się do korelacji pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez ojców a preferencją wartości przez mężczyzn (synów) widoczne są także liczne korelacje dodatnie i ujemne pomiędzy poszczególnymi postawami a wartościami instrumentalnymi. Najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą niekonsekwencji, ocenioną przez badanych jako postawę pożądaną,⁹ a byciem intelektualistą ($r = 0,64$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje ponadto dodatnio z ambitnością ($r = 0,47$; $p < 0,01$), logicznością ($r = 0,38$; $p < 0,01$), obdarzeniem wyobraźnią ($r = 0,20$; $p < 0,05$), odpowiedzialnością ($r = 0,33$; $p < 0,01$), opanowaniem ($r = 0,38$; $p < 0,01$) oraz uzdolnieniami ($r = 0,31$; $p < 0,01$). Postawa akceptacji koreluje dodatnio z byciem osobą o szerokich horyzontach ($r = 0,25$; $p < 0,01$), pogodną ($r =$

⁹ Por. 3.1.1.

0,47; $p < 0,01$), pomocną ($r = 0,22$; $p < 0,05$), uczciwą ($r = 0,51$; $p < 0,01$) oraz uprzejmą ($r = 0,60$; $p < 0,01$). Postawa wymagania wykazuje dodatnie korelacje z byciem osobą ambitną ($r = 0,32$; $p < 0,01$), intelektualną ($r = 0,50$; $p < 0,01$), logiczną ($r = 0,27$; $p < 0,01$) uczciwą ($r = 0,34$; $p < 0,01$) i uzdolnioną ($r = 0,42$; $p < 0,01$). W przypadku postawy autonomii występują korelacje dodatnie z logicznością ($r = 0,22$; $p < 0,05$), obdarzeniem wyobraźnią ($r = 0,25$; $p < 0,01$) oraz byciem osobą pomocną ($r = 0,52$; $p < 0,01$) uczciwą ($r = 0,21$; $p < 0,05$) i uprzejmą ($r = 0,59$; $p < 0,01$). Postawa ochraniająca koreluje natomiast dodatnio z ambitnością ($r = 0,24$; $p < 0,05$), logicznością ($r = 0,20$; $p < 0,05$), byciem osobą o szerokich horyzontach ($r = 0,29$; $p < 0,01$), uczciwą ($r = 0,48$; $p < 0,01$) i uprzejmą ($r = 0,35$; $p < 0,01$).

W przypadku korelacji ujemnych najsilniejsza z nich występuje pomiędzy postawą niekonsekwencji a byciem osobą kochającą ($r = -0,65$; $p < 0,01$). Postawa niekonsekwencji koreluje również ujemnie z byciem osobą pogodną ($r = -0,64$; $p < 0,01$), pomocną ($r = -0,26$; $p < 0,01$), posłuszną ($r = -0,40$; $p < 0,01$), uprzejmą ($r = -0,43$; $p < 0,01$) oraz wybaczącą ($r = -0,30$; $p < 0,01$). Postawa akceptacji koreluje ujemnie z byciem osobą czystą ($r = -0,20$; $p < 0,05$), intelektualną ($r = -0,25$; $p < 0,01$), odpowiedzialną ($r = -0,36$; $p < 0,01$), odważną ($r = -0,32$; $p < 0,01$), opanowaną ($r = -0,53$; $p < 0,01$) i wybaczącą ($r = -0,31$; $p < 0,01$). W przypadku postawy wymagania stwierdza się korelacje ujemne z byciem osobą kochającą ($r = -0,28$; $p < 0,01$), odważną ($r = -0,19$; $p < 0,05$), opanowaną ($r = -0,20$; $p < 0,05$), pomocną ($r = -0,37$; $p < 0,01$) i wybaczącą ($r = -0,33$; $p < 0,01$). Postawa autonomii koreluje ujemnie z byciem osobą ambitną ($r = -0,32$; $p < 0,01$), intelektualną ($r = -0,32$; $p < 0,01$) oraz odważną ($r = -0,20$; $p < 0,05$), natomiast postawa ochraniająca z byciem osobą odważną ($r = -0,49$; $p < 0,01$), opanowaną ($r = -0,43$; $p < 0,01$) i wybaczącą ($r = -0,42$; $p < 0,01$).

Wskazać należy, że korelacje pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich przez badanych mężczyzn a ich preferencjami wartości ostatecznych i instrumentalnych wykazują najwięcej istotnych zależności statystycznych biorąc pod uwagę wszystkie inne analizowane w niniejszej pracy układy.

W Tabeli 17 przedstawiono wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów studiów I stopnia.

Tabela 17. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów studiów I stopnia (N=56)

Wartości ostateczne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Bezpieczeństwo narodowe	0,08	-0,24*	0,19*	-0,41**	0,09	0,17	0,04	0,02	-0,21*	0,12
Bezpieczeństwo rodziny	0,02	0,02	0,05	0,11	0,24*	0,29**	0,01	0,23*	-0,18	0,29**
Dojrzała miłość	-0,01	0,00	0,18	0,04	0,12	0,17	0,07	0,16	-0,05	0,20*
Dostatnie życie	-0,09	-0,12	0,02	-0,16	-0,22*	-0,14	0,03	-0,07	0,11	-0,15
Mądrość	0,07	0,01	-0,01	0,15	0,15	0,03	0,14	-0,14	0,13	0,09
Poczucie dokonania	-0,17	0,37**	-0,29**	0,30**	0,00	-0,19*	0,14	-0,29**	0,24*	0,01
Poczucie własnej godności	-0,13	0,10	-0,04	0,33**	0,11	0,01	-0,08	0,05	0,12	0,04
Pokój na świecie	0,11	-0,33**	0,28**	-0,34**	-0,09	0,04	-0,07	0,09	-0,12	0,02
Prawdziwa przyjaźń	0,30**	-0,13	0,16	-0,17	0,13	0,04	-0,03	0,10	-0,15	-0,15
Przyjemność	0,10	0,23*	-0,12	0,00	-0,09	0,08	-0,11	0,12	-0,11	-0,02
Równowaga wewnętrzna	0,33**	-0,05	0,23*	0,01	-0,03	0,07	-0,12	0,14	-0,10	0,07
Równość	-0,04	-0,02	-0,10	0,07	-0,05	-0,08	-0,02	-0,09	0,12	-0,02
Szczęście	0,05	0,03	-0,10	-0,06	0,00	-0,09	-0,18	0,01	-0,08	-0,29**
Świat piękna	0,00	0,01	-0,01	0,09	-0,22*	0,07	-0,14	0,09	-0,09	-0,07
Uznanie społeczne	-0,43**	0,14	-0,21*	0,25**	-0,03	-0,18	0,09	-0,12	0,07	-0,04
Wolność	0,02	0,12	-0,17	0,09	0,19*	-0,02	0,01	-0,02	0,05	-0,08
Zbawienie	-0,07	-0,19*	0,12	-0,18	-0,06	-0,10	0,10	-0,05	0,07	0,07
Życie pełne wrażeń	0,02	0,20*	-0,22*	0,03	-0,13	-0,04	-0,01	-0,09	0,06	-0,13

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej Tabeli 17 w przypadku percepcji postaw prezentowanych przez matki najsilniejsza korelacja dodatnia wśród badanych studentów studiów I stopnia występuje pomiędzy postawą wymagania a poczuciem dokonania ($r = 0,37$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również dodatnio z przyjemnością ($r = 0,23$; $p < 0,05$) i życiem pełnym wrażeń ($r = 0,20$; $p < 0,05$). Korelacje dodatnie wykazują też pozostałe postawy: postawa akceptacji, która koreluje z prawdziwą przyjaźnią ($r = 0,30$; $p < 0,01$) i równowagą wewnętrzną ($r = 0,33$; $p < 0,01$), postawa autonomii korelująca z bezpieczeństwem narodowym ($r = 0,19$; $p < 0,05$), pokojem na świecie ($r = 0,28$; $p < 0,01$) i równowagą wewnętrzną ($r = 0,23$; $p < 0,05$), postawa niekonsekwencji wykazująca korelacje dodatnie z poczuciem dokonania ($r = 0,30$; $p < 0,01$), poczuciem własnej godności ($r = 0,33$; $p < 0,01$) i uznaniem społecznym ($r = 0,25$; $p < 0,01$) oraz postawa ochraniająca korelująca dodatnio z bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,24$; $p < 0,05$) i wolnością ($r = 0,19$; $p < 0,05$).

Najsilniejsza korelacja ujemna występuje natomiast pomiędzy postawą akceptacji a uznaniem społecznym ($r = -0,43$; $p < 0,01$). Oprócz tego pomiędzy postawą wymagania a bezpieczeństwem narodowym ($r = -0,24$; $p < 0,05$), pokojem na świecie ($r = -0,33$; $p < 0,01$) i zbawieniem ($r = -0,19$; $p < 0,05$), postawą autonomii a poczuciem dokonania ($r = -0,29$; $p < 0,01$), uznaniem społecznym ($r = -0,21$; $p < 0,05$) i życiem pełnym wrażeń ($r = -0,22$; $p < 0,05$), postawą niekonsekwencji a bezpieczeństwem narodowym ($r = -0,41$; $p < 0,01$) i pokojem na świecie ($r = -0,34$; $p < 0,01$) oraz postawą ochraniająca a dostatnim życiem ($r = -0,22$; $p < 0,05$) i światem pięknym ($r = -0,22$; $p < 0,05$).

W obszarze postaw percepcji postaw prezentowanych przez ojców najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą akceptacji a bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,29$; $p < 0,01$) oraz pomiędzy postawą ochraniająca a bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,29$; $p < 0,01$). Korelacja dodatnia występuje także pomiędzy postawą niekonsekwencji a poczuciem dokonania ($r = 0,24$; $p < 0,05$), postawą autonomii a bezpieczeństwem rodziny ($r = 0,23$; $p < 0,05$) oraz postawą ochraniająca a dojrzałą miłością ($r = 0,20$; $p < 0,05$).

Najsilniejszą korelację ujemną stwierdza się pomiędzy postawą autonomii a poczuciem dokonania ($r = -0,29$; $p < 0,01$) oraz postawą ochraniająca a szczęściem ($r = -0,29$; $p < 0,01$). Korelacje ujemne dotyczą także postawy niekonsekwencji i bezpieczeństwa narodowego ($r = -0,21$; $p < 0,05$) oraz postawy akceptacji i poczucia dokonania ($r = -0,19$; $p < 0,05$).

W Tabeli 18 przedstawiono wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów studiów I stopnia.

Tabela 18. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów studiów I stopnia (N=56)

Wartości instrumentalne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Ambitny	-0,14	-0,06	0,00	0,13	0,16	0,00	0,14	-0,11	0,18	0,04
Czysty	-0,27**	0,06	-0,06	0,01	-0,08	-0,02	0,03	-0,03	-0,08	0,08
Intelektualista	0,13	-0,04	-0,01	-0,03	0,22*	-0,04	0,20*	-0,25**	0,22*	0,05
Kochający	-0,23*	0,18	-0,11	0,06	-0,10	-0,25**	0,23*	-0,17	0,16	0,06
Logiczny	0,12	-0,05	-0,04	-0,07	0,10	0,05	-0,11	0,02	-0,03	-0,05
Niezależny	0,19*	-0,04	-0,01	0,01	0,08	-0,21*	0,03	-0,10	0,22*	-0,16
Obdarzony wyobraźnią	0,02	0,03	0,11	-0,06	-0,35**	-0,26**	-0,05	-0,15	0,13	-0,12
Odpowiedzialny	-0,39**	-0,03	-0,06	0,10	0,03	-0,15	0,08	-0,07	0,06	-0,11
Odważny	0,17	-0,08	-0,05	0,02	-0,03	0,11	-0,15	0,08	-0,05	-0,05
Opanowany	-0,27**	-0,06	-0,17	0,01	-0,16	-0,13	-0,15	-0,06	-0,06	-0,36**
O szerokich horyzontach	0,07	0,11	-0,11	0,11	-0,04	0,07	-0,20*	-0,03	-0,03	-0,06
Pogodny	0,08	-0,13	0,14	-0,16	-0,20*	0,13	-0,14	0,12	-0,21*	-0,06
Pomocny	0,01	-0,03	0,10	-0,13	-0,02	0,20*	0,07	0,15	-0,13	0,25**
Posłuszny	-0,04	-0,36**	0,29**	-0,16	-0,19*	0,02	-0,35**	0,31**	-0,32**	-0,14
Uczciwy	0,10	0,32**	-0,17	0,34**	0,36**	0,19*	0,25**	0,04	0,15	0,32**
Uprzejmy	0,10	-0,04	0,21*	-0,14	0,04	0,01	0,00	0,17	-0,17	0,00
Uzdolniony	0,33**	-0,08	0,19*	-0,19*	0,05	0,20*	0,02	0,16	-0,09	0,14
Wybaczący	0,01	0,20*	-0,14	-0,07	-0,05	0,06	-0,10	-0,03	-0,11	0,03

*p<0,05; **p<0,01

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej Tabeli 18 w obszarze percepcji postaw prezentowanych przez matki najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą ochraniającą a

uczciwością ($r = 0,36$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również z byciem intelektualistą ($r = 0,22$; $p < 0,05$). Korelacje dodatnie widoczne są również pomiędzy postawą akceptacji a niezależnością ($r = 0,19$; $p < 0,05$) i uzdolnieniami ($r = 0,33$; $p < 0,01$), postawą wymagania a uczciwością ($r = 0,32$; $p < 0,01$) i byciem osobą wybaczącą ($r = 0,20$; $p < 0,05$), postawą autonomii a byciem osobą posłuszną ($r = 0,29$; $p < 0,01$), uprzejmą ($r = 0,21$; $p < 0,05$) i uzdolnioną ($r = 0,19$; $p < 0,05$) oraz postawą niekonsekwencji a uczciwością ($r = 0,34$; $p < 0,01$).

Najsilniejsza korelacja ujemna dotyczy postawy akceptacji i odpowiedzialności ($r = -0,39$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również ujemnie z czystością ($r = -0,27$; $p < 0,01$), byciem osobą kochającą ($r = -0,23$; $p < 0,01$) oraz opanowaną ($r = -0,27$; $p < 0,01$). Korelacje ujemne dotyczą również postawy wymagania i posłuszeństwa ($r = -0,36$; $p < 0,01$), postawy niekonsekwencji i bycia osobą uzdolnioną ($r = -0,19$; $p < 0,05$) oraz postawy ochraniać i bycia osobą obdarzoną wyobraźnią ($r = -0,35$; $p < 0,01$), pogodną ($r = -0,20$; $p < 0,05$) oraz posłuszną ($r = -0,19$; $p < 0,05$).

Odnosząc się do percepcji postaw prezentowanych przez ojców oraz wartości instrumentalnych preferowanych przez studentów studiów I stopnia stwierdzić można najsilniejszą korelację dodatnią pomiędzy postawą ochraniać a uczciwością ($r = 0,32$; $p < 0,01$). Ponadto postawa ta koreluje dodatnio z byciem osobą pomocną ($r = 0,25$; $p < 0,01$). Widoczne są również korelacje dodatnie pomiędzy postawą akceptacji a byciem osobą pomocną ($r = 0,20$; $p < 0,05$), uczciwą ($r = 0,19$; $p < 0,05$) i uzdolnioną ($r = 0,20$; $p < 0,05$), postawą wymagania a byciem osobą intelektualną ($r = 0,20$; $p < 0,05$), kochającą ($r = 0,23$; $p < 0,05$) i uczciwą ($r = 0,25$; $p < 0,01$), postawą autonomii a posłuszeństwem ($r = 0,31$; $p < 0,01$) oraz postawą niekonsekwencji a byciem osobą intelektualną ($r = 0,22$, $p < 0,05$) i niezależną ($r = 0,22$; $p < 0,05$).

W przypadku korelacji ujemnych najsilniejsza z nich dotyczy postawy ochraniać oraz opanowania ($r = -0,36$; $p < 0,01$). Ujemne korelacje stwierdza się również pomiędzy postawą akceptacji a byciem osobą kochającą ($r = -0,25$; $p < 0,01$), niezależną ($r = -0,21$; $p < 0,05$) i obdarzoną wyobraźnią ($r = -0,26$; $p < 0,01$), postawą wymagania a byciem osobą o szerokich horyzontach ($r = -0,20$; $p < 0,05$) i posłuszną ($r = -0,35$; $p < 0,01$), postawą autonomii a byciem osobą intelektualną ($r = -0,25$; $p < 0,01$) oraz postawą niekonsekwencji a byciem osobą pogodną ($r = -0,21$; $p < 0,05$) i posłuszną ($r = -0,32$; $p < 0,01$).

W Tabeli 19 przedstawiono wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów studiów II stopnia.

Tabela 19. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów studiów II stopnia (N=64)

Wartości ostateczne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Bezpieczeństwo narodowe	-0,05	0,02	0,01	0,13	-0,09	0,14	0,11	0,14	0,07	0,09
Bezpieczeństwo rodziny	0,00	-0,02	0,03	0,01	0,05	-0,21*	0,07	-0,05	0,27**	-0,07
Dojrzała miłość	0,02	-0,32**	0,35**	-0,15	-0,17	0,01	0,20*	-0,12	0,00	0,14
Dostatnie życie	0,06	-0,20*	0,18	-0,07	-0,22*	0,00	0,07	-0,11	-0,14	-0,05
Mądrość	-0,07	0,18	-0,06	0,19*	0,22*	0,03	0,11	-0,02	0,07	0,15
Poczucie dokonania	-0,04	0,28**	-0,19*	0,09	0,17	0,22*	-0,23*	0,27**	-0,17	0,18
Poczucie własnej godności	-0,07	0,15	-0,06	0,13	0,11	0,06	-0,11	0,07	-0,03	0,05
Pokój na świecie	-0,11	0,20*	-0,02	0,06	0,03	0,39**	-0,20*	0,31**	-0,23*	0,18
Prawdziwa przyjaźń	0,01	-0,07	0,02	-0,12	-0,10	-0,23*	0,03	-0,10	0,10	-0,18
Przyjemność	0,08	-0,15	-0,01	-0,16	-0,18	-0,07	0,00	0,05	0,10	-0,29**
Równowaga wewnętrzna	0,28**	0,22*	-0,01	0,08	0,42**	0,07	0,20*	0,16	0,25**	0,28**
Równość	-0,05	0,07	0,03	0,07	0,11	0,18	-0,14	0,03	-0,17	0,15
Szczęście	0,07	-0,21*	-0,05	-0,22*	-0,16	-0,06	-0,11	-0,07	-0,10	-0,20*
Świat piękna	0,25**	0,04	0,07	0,05	0,20*	0,15	0,15	0,20*	0,04	0,35**
Uznanie społeczne	-0,05	-0,09	-0,16	0,00	-0,09	-0,19*	-0,13	-0,24*	-0,02	-0,25**
Wolność	-0,01	0,25**	-0,20*	0,16	0,02	0,03	-0,04	0,14	-0,05	0,09
Zbawienie	-0,29**	-0,04	-0,07	-0,05	-0,12	-0,18	-0,18	-0,20*	-0,04	-0,28**
Życie pełne wrażeń	0,03	-0,05	-0,05	-0,03	-0,05	-0,17	0,11	-0,19*	0,02	-0,16

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej Tabeli 19 w przypadku percepcji postaw prezentowanych przez matki najsilniejsza korelacja dodatnia wśród badanych studentów studiów II stopnia występuje pomiędzy postawą ochraniań a równowagą wewnętrzną ($r = 0,42$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również dodatnio z mądrością ($r = 0,22$; $p < 0,05$) i światem piękną ($r = 0,20$; $p < 0,05$). Korelacje dodatnie stwierdza się również między postawą akceptacji a równowagą wewnętrzną ($r = 0,28$; $p < 0,01$) i światem piękną ($r = 0,25$; $p < 0,01$), postawą wymagania a poczuciem dokonania ($r = 0,28$; $p < 0,01$), pokojem na świecie ($r = 0,20$; $p < 0,05$), równowagą wewnętrzną ($r = 0,22$; $p < 0,05$) i wolnością ($r = 0,25$; $p < 0,01$), postawą autonomii a dojrzałą miłością ($r = 0,35$; $p < 0,01$) oraz postawą niekonsekwencji a mądrością ($r = 0,19$; $p < 0,05$).

Najsilniejsza korelacja ujemna dotyczy postawy wymagania oraz dojrzałej miłości ($r = -0,32$; $p < 0,01$). Oprócz tego postawa ta koreluje ujemnie z dostatnim życiem ($r = -0,20$; $p < 0,05$) i szczęściem ($r = -0,21$; $p < 0,05$). Ujemne korelacje występują także pomiędzy postawą akceptacji a zbawieniem ($r = -0,29$; $p < 0,01$), postawą autonomii a poczuciem dokonania ($r = -0,19$; $p < 0,05$) oraz wolnością ($r = -0,20$; $p < 0,05$), postawą niekonsekwencji a szczęściem ($r = -0,22$; $p < 0,05$) oraz postawą ochraniań a dostatnim życiem ($r = -0,22$; $p < 0,05$).

W obszarze postaw percepcji postaw prezentowanych przez ojców najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą akceptacji a pokojem na świecie ($r = 0,39$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również dodatnio z poczuciem dokonania ($r = 0,22$; $p < 0,05$). Korelacje dodatnie dotyczą też postawy wymagania i dojrzałej miłości ($r = 0,20$; $p < 0,05$) oraz równowagi wewnętrznej ($r = 0,20$; $p < 0,05$), postawy autonomii i poczucia dokonania ($r = 0,27$; $p < 0,01$), pokoju na świecie ($r = 0,31$; $p < 0,01$) oraz świata piękną ($r = 0,20$; $p < 0,05$), postawy niekonsekwencji i bezpieczeństwa rodziny ($r = 0,27$; $p < 0,01$) oraz równowagi wewnętrznej ($r = 0,25$; $p < 0,01$), postawy ochraniań i równowagi wewnętrznej ($r = 0,28$; $p < 0,01$) oraz świata piękną ($r = 0,35$; $p < 0,01$).

W przypadku korelacji ujemnych najsilniejsza z nich występuje pomiędzy postawą ochraniań a przyjemnością ($r = -0,29$; $p < 0,01$). W przypadku tej postawy korelacje ujemne stwierdza się także ze szczęściem ($r = -0,20$; $p < 0,05$), uznaniem społecznym ($r = -0,25$;

$p < 0,01$) i zbawieniem ($r = -0,28$; $p < 0,01$). Korelacje ujemne widoczne są także pomiędzy postawą akceptacji a bezpieczeństwem rodziny ($r = -0,21$; $p < 0,05$), prawdziwą przyjaźnią ($r = -0,23$; $p < 0,05$) i uznaniem społecznym ($r = -0,19$; $p < 0,05$), postawą wymagania a poczuciem dokonania ($r = -0,23$; $p < 0,05$) i pokojem na świecie ($r = -0,20$; $p < 0,05$), postawą autonomii a uznaniem społecznym ($r = -0,24$; $p < 0,05$), zbawieniem ($r = -0,20$; $p < 0,05$) i życiem pełnym wrażeń ($r = -0,19$; $p < 0,05$) oraz postawą niekonsekwencji a pokojem na świecie ($r = -0,23$; $p < 0,05$).

W Tabeli 20 przedstawiono wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między percepcją postaw rodzicielskich matki i ojca a deklarowanymi wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów studiów II stopnia.

Tabela 20. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów studiów II stopnia (N=64)

Wartości instrumentalne	Postawy Rodzicielskie									
	Matki					Ojca				
	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH	AK_O	WYM	AUT	NIEK	OCH
Ambitny	0,18	-0,10	0,16	-0,11	0,13	0,02	-0,07	-0,06	-0,02	-0,08
Czysty	0,00	0,02	-0,02	-0,03	0,09	0,20*	-0,16	0,07	-0,05	0,02
Intelektualista	0,19*	0,18	-0,12	0,05	0,42**	-0,06	0,20*	-0,07	0,10	0,19*
Kochający	-0,16	-0,28**	0,13	-0,09	-0,33**	-0,01	0,00	-0,17	-0,17	-0,01
Logiczny	0,05	0,29**	-0,01	0,20*	0,23*	0,02	-0,02	0,12	-0,03	0,08
Niezależny	-0,01	0,18	-0,14	-0,05	0,13	-0,03	-0,09	0,00	-0,17	-0,05
Obdarzony wyobraźnią	0,15	-0,03	0,09	-0,08	0,00	-0,07	0,12	0,01	0,02	0,00
Odpowiedzialny	-0,18	0,30**	-0,35**	0,34**	0,29**	-0,18	-0,03	-0,11	0,25**	0,05
Odważny	0,00	0,01	-0,24*	0,04	-0,16	-0,20*	-0,06	-0,03	0,09	-0,34**
Opanowany	0,02	0,13	-0,22*	0,03	0,15	-0,14	-0,07	-0,01	0,18	-0,20*
O szerokich horyzontach	0,20*	-0,11	0,14	-0,13	0,10	-0,08	-0,01	-0,07	-0,11	-0,03
Pogodny	-0,07	-0,19*	0,12	-0,03	-0,19*	0,05	0,12	-0,11	-0,07	0,15
Pomocny	-0,12	-0,05	-0,03	0,07	-0,21*	-0,01	-0,12	0,13	0,06	-0,05
Posłuszny	-0,04	-0,15	0,19*	-0,04	-0,11	0,08	0,12	-0,12	-0,09	0,06
Uczciwy	-0,05	0,16	-0,01	0,12	-0,07	0,26**	-0,02	0,27**	-0,09	0,32**
Uprzejmy	-0,04	0,04	0,01	0,04	-0,06	0,33**	-0,03	0,26**	-0,12	0,17

Uzdolniony	0,16	-0,24*	0,32**	-0,29**	-0,08	-0,06	0,18	-0,07	0,15	-0,19*
Wybaczący	-0,13	-0,16	0,05	-0,13	-0,15	-0,07	-0,04	-0,01	0,08	-0,07

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej Tabeli 20 w obszarze percepcji postaw prezentowanych przez matki najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą ochraniań a byciem intelektualistą ($r = 0,42$; $p < 0,01$). Oprócz tego postawa ta koreluje dodatnio z byciem osobą logiczną ($r = 0,23$; $p < 0,05$) i odpowiedzialną ($r = 0,29$; $p < 0,01$). Korelacje dodatnie stwierdza się także pomiędzy postawą akceptacji a byciem osobą intelektualną ($r = 0,19$; $p < 0,05$) i o szerokich horyzontach ($r = 0,20$; $p < 0,05$), postawą wymagania a byciem osobą logiczną ($r = 0,29$; $p < 0,01$) i odpowiedzialną ($r = 0,30$; $p < 0,01$), postawą autonomii a posłuszeństwem ($r = 0,19$; $p < 0,05$) i uzdolnieniami ($r = 0,32$; $p < 0,01$) oraz postawą niekonsekwencji a logicznością ($r = 0,20$; $p < 0,05$) i odpowiedzialnością ($r = 0,34$; $p < 0,01$).

Wśród korelacji ujemnych najsilniejszą jest ta pomiędzy postawą autonomii a odpowiedzialnością ($r = -0,35$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również ujemnie z byciem osobą odważną ($r = -0,24$; $p < 0,05$) i opanowaną ($r = -0,22$; $p < 0,05$). Korelacje ujemne widoczne są również pomiędzy postawą wymagania a byciem osobą kochającą ($r = -0,28$; $p < 0,01$), pogodną ($r = -0,19$; $p < 0,05$) i uzdolnioną ($r = -0,24$; $p < 0,05$), postawą niekonsekwencji a uzdolnieniami ($r = -0,29$; $p < 0,01$) oraz postawą ochraniań a byciem osobą kochającą ($r = -0,33$; $p < 0,01$), pogodną ($r = -0,19$; $p < 0,05$) i pomocną ($r = -0,21$; $p < 0,05$).

Jeśli chodzi o percepcję postaw prezentowanych przez ojców a preferencję wartości instrumentalnych przez studentów studiów II stopnia, to najsilniejsza korelacja dodatnia występuje pomiędzy postawą akceptacji a uprzejmością ($r = 0,33$; $p < 0,01$). Oprócz tego postawa ta wykazuje korelację dodatnią z czystością ($r = 0,20$; $p < 0,05$) i uczciwością ($r = 0,26$; $p < 0,01$). Korelacje dodatnie stwierdza się także pomiędzy postawą wymagania a byciem intelektualistą ($r = 0,20$; $p < 0,05$), postawą autonomii a uczciwością ($r = 0,27$; $p < 0,01$) i uprzejmością ($r = 0,26$; $p < 0,01$), postawą niekonsekwencji a odpowiedzialnością ($r = 0,25$; $p < 0,01$) oraz postawą ochraniań a byciem intelektualistą ($r = 0,19$; $p < 0,05$) i uczciwością ($r = 0,32$; $p < 0,01$).

W przypadku korelacji ujemnych najsilniejszą jest ta pomiędzy postawą ochraniań a odwagą ($r = -0,34$; $p < 0,01$). Postawa ta koreluje również ujemnie z byciem osobą uzdolnioną

($r = -0,19$; $p < 0,05$). Korelacja ujemna występuje ponadto pomiędzy postawą akceptacji a byciem osobą odważną ($r = -0,20$; $p < 0,05$).

Odnosząc się w sposób globalny do uzyskanych wyników stwierdzić należy, że w przypadku każdej postawy prezentowanej przez matki istnieje albo korelacja dodatnia albo ujemna z określonymi wartościami ostatecznymi i instrumentalnymi. Prawidłowość taka nie może być stwierdzona w przypadku postaw prezentowanych przez ojców: Jak pokazują zaprezentowane wyniki brak jest jakichkolwiek korelacji dodatnich lub ujemnych w przypadku postawy wymagania i niekonsekwencji (w odniesieniu do całej grupy badanych studentów w zakresie wartości ostatecznych), postawy akceptacji, wymagania, autonomii, niekonsekwencji (w odniesieniu do grupy badanych kobiet w zakresie wartości ostatecznych) oraz postawy wymagania (w odniesieniu do badanych studentów studiów I stopnia w zakresie wartości ostatecznych). Stwierdzona większa liczba korelacji pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez matki a ukształtowaniem się określonego systemu wartości u badanych studentów wydaje się wskazywać na ważniejszą rolę matki w procesie kształtowania się osobowości człowieka.

3.3. DYSKUSJA WYNIKÓW

Uzyskane wyniki badań potwierdzają leżącą u podstaw niniejszej pracy hipotezę, że istnieje korelacja pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a ukształtowaniem się określonego systemu wartości przez studentów neofilologii. Dowodzi to tego, że ten element środowiska rodzinnego jakim są postawy rodzicielskie ma związek z kształtowaniem się osobowości i wzorców postępowania człowieka. Jak pokazują zaprezentowane wyniki konfrontacja z wzorcami zachowania prezentowanymi przez rodziców wiąże się z ukształtowaniem określonego światopoglądu, w którym istotną rolę ogrywają określone wartości. Poprzez percepcję realizowanych przez rodziców postaw człowiek uzyskuje więc charakterystyczny dla niego sposób postrzegania siebie, innych ludzi oraz otaczającej rzeczywistości. Przeprowadzone badania wskazują na to, że obserwacja wzorców zachowań rodziców rozwija u dziecka określone cechy, które obecne są w jego późniejszym życiu jako osoby dorosłej.

Przeprowadzone badania unaocznily, że percepcja postaw prezentowanych przez rodziców koreluje z ukształtowaniem się określonego systemu wartości u studentów

neofilologii. Wskazać jednak należy na fakt, że większą liczbę istotnych korelacji stwierdza się pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez matki a preferencją określonych wartości. Dotyczy to zarówno korelacji dodatnich jak i ujemnych w przypadku wartości ostatecznych i instrumentalnych. Przedstawiona prawidłowość dotyczy w zasadzie wszystkich analizowanych konfiguracji: całej grupy badanych osób, kobiet, mężczyzn, studentów studiów I stopnia w odniesieniu do wartości ostatecznych oraz studentów studiów II stopnia w odniesieniu do wartości instrumentalnych. Jedynymi konfiguracjami, gdzie przeważają istotne korelacje dodatnie lub ujemne pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez ojców a preferencją określonych wartości to te pomiędzy studentami studiów I stopnia a wartościami instrumentalnymi oraz studentami studiów II stopnia a wartościami ostatecznymi. Jednak również i w tym przypadku przewaga istotnych korelacji pomiędzy percepcją postaw a wartościami jest niewielka. Sugerować to może bardziej intensywny związek postaw realizowanych przez matki z rozwojem człowieka. Oczywiście, aby potwierdzić tę prawidłowość należałoby przeprowadzić badania z uwzględnieniem obszerniejszej grupy badanych studentów neofilologii studiujących w różnych częściach Polski.

Uzyskane wyniki nie potwierdzają jednak drugiej z postawionych hipotez. Brak jest dowodów na to, że preferencja określonych wartości ostatecznych i instrumentalnych przez studentów neofilologii modyfikowana jest przez zmienne rozwojowe i środowiskowe. Wyniki otrzymane w poszczególnych grupach badanych studentów nie potwierdzają tego założenia, ponieważ wykazują one podobne zależności między percepcją postaw rodzicielskich a preferencją określonych wartości ostatecznych i instrumentalnych.

Odnosząc się do już uzyskanych wyników badań podkreślić należy, że potwierdzają one założenia teoretyczne leżące u podłoża niniejszej pracy w zakresie korelacji pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a systemem wartości studentów neofilologii - niezaprzeczalny jest fakt takich korelacji. Oczywiście pamiętać należy, że przeprowadzone badania dotyczą studentów neofilologii, co wskazuje na zachowanie ostrożności w zakresie generalizowania uzyskanych wyników.

Nie mniej jednak uzyskane wyniki znaleźć mogą praktyczne zastosowanie w szeroko rozumianym poradnictwie rodzinnym oraz na gruncie psychologii rodziny. Pokazują one bowiem, jak istotny związek występuje między zachowaniem prezentowanym przez rodziców a tworzeniem się osobowości dziecka. Pokazują one także, że tak naprawdę każdy z nas

kształtowany jest przez rodzinę. W związku z tym pełniejsze zrozumienie drugiego człowieka możliwe jest poprzez odwołanie się do jego historii rodzinnej.

ZAKOŃCZENIE

Celem niniejszej pracy była odpowiedź na pytanie, czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób percepcja postaw prezentowanych przez rodziców studentów neofilologii koreluje z ich systemem wartości. Punktem wyjścia była natomiast hipoteza, że percepcja postaw rodzicielskich koreluje dodatnio lub ujemnie z ukształtowaniem się charakterystycznego dla studentów neofilologii systemu wartości. Hipoteza taka mogła być postawiona ze względu na fakt, że postawy prezentowane przez rodziców mają związek z rozwojem osobowości dziecka oraz kształtowaniem się jego wzorców postępowania i funkcjonowania w społeczeństwie. Tym samym percepcja postaw rodzicielskich może mieć związek z powstaniem określonego systemu wartości studentów neofilologii. Ponadto została również postawiona hipoteza, że preferencja określonych wartości ostatecznych i instrumentalnych przez studentów neofilologii modyfikowana jest przez zmienne rozwojowe i środowiskowe.

Próba badawcza objęła grupę 120 studentów neofilologii, w tym 56 studentów studiów I stopnia oraz 64 studentów studiów II stopnia. Przy pomocy narzędzi badawczych: KPR-Roc – Kwestionariusza Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy oraz Skali Wartości (SW) – polskiej adaptacji Value Survey M. Rokeacha uzyskano wyniki, które potwierdziły hipotezę, że istnieje korelacja pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a ukształtowaniem się określonego systemu wartości przez studentów neofilologii. Dlatego fakt podjęcia przez osoby badane studiów neofilologicznych miał w określonym stopniu związek z tym, z jakimi postawami rodzicielskimi skonfrontowani oni byli w ich środowisku rodzinnym.

Wskazać należy, że większą liczbę istotnych korelacji stwierdzono pomiędzy percepcją postaw prezentowanych przez matki a preferencją określonych wartości przez studentów neofilologii. Dotyczy to zarówno korelacji dodatnich jak i ujemnych w przypadku wartości ostatecznych i instrumentalnych. Prawdopodobnie ta wyjdaje się wskazywać na ważniejszą rolę matki w procesie kształtowania się osobowości człowieka.

Uzyskane wyniki nie potwierdziły jednak drugiej z postawionych hipotez: Brak jest danych wskazujących na to, że preferencja określonych wartości przez studentów neofilologii modyfikowana jest przez zmienne rozwojowe i środowiskowe.

Wskazać należy, że otrzymane wyniki potwierdziły założenia teoretyczne leżące u podłoża niniejszej pracy w zakresie korelacji pomiędzy percepcją postaw rodzicielskich a

systemem wartości studentów neofilologii. Uzyskane wyniki znaleźć mogą praktyczne zastosowanie w poradnictwie rodzinnym oraz na gruncie psychologii rodziny.

BIBLIOGRAFIA

Brzozowski, P. (1996). *Skala Wartości (SW). Polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha. Podręcznik*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne.

Buczyńska-Garewicz, H. (1975). *Uczucia i rozum w świecie wartości*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Cieciuch, J. (2013). *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*. Warszawa: Liberi Libri.

Czerniawska, M. (1995). *Inteligencja a system wartości. Studium psychologiczne*. Białystok: Trans Humana.

Folkierska, A. (1979). Typy wartości, ich miejsce i funkcjonowanie w kulturze. W: H. Świada (red.), *Młodzież a wartości* (s. 94-134). Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Łobocki, M. (1993). Pedagogika wobec wartości. W: B. Śliwerski (red.), *Kontestacje pedagogiczne* (s. 125-135). Kraków: Impuls.

Mariański, J., Zdaniewicz, W. (1991). *Wartości religijne i moralne młodych Polaków. Raport z badań ogólnopolskich*. Warszawa: Pallotinum.

Nęcka, E., Orzechowski, J., Szymura, B. (2013). *Psychologia poznawcza*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Pecyna, M. B. (1998) *Rodzinne uwarunkowania zachowania dziecka w świetle psychologii klinicznej*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Plopa, M. (2005). *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Kraków: Impuls.

Plopa, M. (2016). *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*. Kraków: Impuls.

Reykowski, J. (1975). Zadania osobiste jako regulator czynności. W: I. Kurcz, J. Reykowski (red.), *Studia nad teorią czynności ludzkich* (s. 103-143). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Nowy Jork: Free Press.

Schaffer, D. R., Kipp, K. (2015). *Psychologia rozwoju od dziecka do dorosłości*. Gdańsk: Harmonia Universalis.

Świda, H. (1979). Pojęcie wartości i jej znaczenie dla funkcjonowania osobowości. W: H. Świda (red.), *Młodzież a wartości* (s. 12-50). Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Ziemska, M. (1980). Postawy rodzicielskie i ich wpływ na osobowość dziecka. W: M. Ziemska (red.), *Rodzina i dziecko* (s. 155-197). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Ziemska, M. (2009). *Postawy rodzicielskie*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

SPIS TABEL

Tabela 1. Typologia postaw rodzicielskich wg L. Kanner'a	12
Tabela 2. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy całej grupy badanych osób (N=120)	50
Tabela 3. Normy stenowe dla ojców	51
Tabela 4. Normy stenowe dla matek	51
Tabela 5. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy całej grupy badanych osób wraz z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie (N=120)	52
Tabela 6. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg płci (N=120)	53
Tabela 7. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg płci z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie (N=120)	54
Tabela 8. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg stopnia studiów (N=120)	55
Tabela 9. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg stopnia studiów z uwzględnieniem różnic istotnych statystycznie (N=120)	57
Tabela 10. Statystyki opisowe dla wyników badania Kwestionariuszem Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców autorstwa M. Plopy wg płci i stopnia studiów (N=120)	58

Tabela 11. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych osób (N=120) 67

Tabela 12. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych osób (N=120) 70

Tabela 13. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych kobiet (N=78) 72

Tabela 14. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych kobiet (N=78) 74

Tabela 15. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych mężczyzn (N=42) 76

Tabela 16. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych mężczyzn (N=42) 79

Tabela 17. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów studiów I stopnia (N=56) 83

Tabela 18. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów studiów I stopnia (N=56) 85

Tabela 19. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi matki i ojca a wartościami ostatecznymi w grupie badanych studentów studiów II stopnia (N=64) 87

Tabela 20. Wartości współczynnika korelacji (r-Pearsona) między postawami rodzicielskimi
matki i ojca a wartościami instrumentalnymi w grupie badanych studentów studiów II stopnia
(N=64) 89

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Średnie (M) ocen postaw rodzicielskich wg płci	55
Wykres 2. Średnie (M) ocen postaw rodzicielskich wg stopnia studiów	58
Wykres 3. Średnie (M) ocen Postaw Rodzicielskich wg płci i stopnia studiów	60
Wykres 4. Mediany rang wartości ostatecznych wg płci	61
Wykres 5. Mediany rang wartości instrumentalnych wg płci	63
Wykres 6. Mediany rang wartości ostatecznych wg stopnia studiów	64
Wykres 7. Mediany rang wartości ostatecznych wg stopnia studiów	66

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1. Typologia postaw rodzicielskich wg P. S. Slatera	13
Rys. 2. Model zachowania rodzicielskiego wg A. Roe	14
Rys. 3. Typy postaw rodzicielskich wg H. R. Schaefera	15
Rys. 4. Formy zaburzeń kontaktu z dzieckiem	18
Rys. 5. Zależności między rodzicami a dziećmi wg M. Ziemskiej	19
Rys. 6. Typologia właściwych i niewłaściwych postaw rodzicielskich wg M. Ziemskiej	22

